

SUD BOSNE I HERCEGOVINE

Broj : X-KR-07/394

Datum: Objavljena 12. Juna 2009. godine
Otpremljena 14. Septembra 2009. godine

Sudeće vijeće: Sudija Darko Samardžić, predsjednik vijeća
Sudija Davorin Jukić
Sudija Patricia Whalen

TUŽILAŠTVO BOSNE I HERCEGOVINE
PROTIV
NOVAKA ĐUKIĆA

PRVOSTEPENA PRESUDA

Tužilac Tužilaštva Bosne i Hercegovine :

Mirsad Strika

Branioci optuženog :

Nebojša Pantić
Milenko Ljubojević

SADRŽAJ

Presuda.....	1
<u>I. Historijat Postupka</u>	7
A. Optuženje; Potvrda Optužnice; Ročište o izjanjenju o krivnji.....	7
B. Izvedeni dokazi.....	7
1. Dokazi Tužilaštva BiH	7
2. Dokazi odbrane.....	13
3. Dokazi Suda.....	13
C. Procesne odluke Suda: Odluka o prihvatanju kao dokazanih činjenica utvrđenih od strane MKSJ.....	14
D. Završne riječi.....	18
1. Tužilaštvo BiH.....	18
2. Odbrana.....	22
3. Optuženi.....	26
4. Oštećeni.....	30
<u>II. Opšta Razmatranja</u>	32
A. Kategorije dokaza.....	32
B. Opšta razmatranja dokaza	32
C. Opšta razmatranja u vezi sa ocjenom dokaza	35
D. Dokazi van razumne sumnje putem posrednih dokaza.....	35
E. Prigovori na dokaze	37
<u>III. Primjenjivi Zakon</u>	39
A. Primjenjivost Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine	39
B. Ratni zločin protiv civilnog stanovništva	43
1. Opšti elementi	46
a. Djelo mora biti počinjeno suprotno pravilima međunarodnog prava u vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije	47
b. Kršenje mora biti počinjeno u vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije.....	50
c. Djelo počinio mora biti povezano sa ratom, oružanim sukobom ili okupacijom	52
d. Optuženi mora narediti ili počiniti djelo	52
2. Konkretna krivična djela.....	53

a. Napad na civile	53
b. Neselektivni napadi	55
C. Individualna krivična odgovornost	57
<u>IV. Opšta Činjenična Utvrđenja</u>	59
A. Situacija u Tuzli i na širem području Tuzle prije događaja navedenih u optužnici	59
1. Grad Tuzla	59
2. Ratne aktivnosti u Tuzli i širem području Tuzle	60
3. Situacija na dan 25. maj 1995.g.....	61
B. Optuženi	63
C. Organizacija i naoružanje Taktičke grupe Ozren	64
1. Organizacija Prvog krajiškog korpusa VRS do voda topova 130 mm na Panjiku	64
2. Nadležnost nad artiljerijom	66
D. Komandna struktura i funkcionisanje Taktičke grupe Ozren	67
1. Lanac komandovanja.....	67
2. Izdavanje naredbi.....	68
3. Ciljevi.....	70
4. Struktura izvještavanja	72
5. Zaključci.....	74
<u>V. Činjenični i Pravni Zaključci</u>	75
A. Tačka 1: Granatiranje 25.05.1995. godine.....	75
1. Činjenični zaključci.....	75
a. Da li se događaj desio?.....	75
i. Opis događaja Kapija uveče 25.05.1995. godine	75
ii. Žrtve i materijalna šteta	76
iii. Zaključak: Tuzla je granatirana/ došlo je do eksplozije	77
b. Kako se događaj desio?.....	77
i. Uvod	77
ii. Prigovori odbrane optuženog na zakonitost nalaza i mišljenja vještaka Berke Zečevića	78
iii. Vrsta oružja koje je prouzrokovalo štetu : nalazi vještaka.....	79
a) Berko Zečević.....	79
b) Vještak Vlada Kostić.....	80
c) Karakteristike topa 130 mm	81

d) Zaključak vijeća u vezi sa identifikacijom kalibra i tipa projektila i efektima projektila	82
iv. Pravac doleta projektila-oprečni nalazi vještaka	83
a) Krater i mjesto eksplozije	83
1) Vještak Berko Zečević.....	84
2) Vještak Vlada Kostić.....	84
b) Upadni ugao projektila	86
1) Vještak Berko Zečević.....	86
2) Vještak Vlada Kostić.....	86
c) Zaključak vijeća o pravcu doleta projektila	87
v. Udaljenost od mjesta ispaljenja do mjesta eksplozije	89
a) Vještak Berko Zečević.....	89
b) Vještak Vlada Kostić.....	90
c) Zaključak vijeća o udaljenosti od mjesta ispaljenja do mjesta eksplozije	90
vi. Zaključak vijeća u vezi odluke o prihvatanju nalaza i mišljenja vještaka i drugih dokaza u vezi sa pitanjem kako se događaj desio	92
c. Ko je odgovoran za taj događaj	94
i. Samovoljno ili neovlašteno otvaranje vatre?	94
ii. Naredba od strane nadređenog u skladu sa jasnim vertikalnim lancem komandovanja.....	98
iii. Sažetak činjeničnih zaključaka	101
2. Pravni zaključci	102
a. Dokazi o tome da je izvršen ratni zločin protiv civilnog stanovništva (vidi III.B.2.).....	103
b. Dokazi koji potkrepljuju individualnu krivičnu odgovornost optuženog za naređivanje (vidi III.C.).....	110
c. Sažetak pravnih zaključaka	112
B. Tačka 2: Granatiranje 28.05.1995. godine.....	113
Da li se događaj desio?	113
<u>VI. Kazna</u>	117
A. Kazna koja je neophodna i srazmjerna težini krivičnog djela.....	117
1. Izrečena kazna mora biti neophodna i srazmjerna jačini opasnosti za zaštićena lica i vrijednosti (član 2. KZ BiH)	117
2. Kazna mora biti srazmjerna ovom stepenu patnje, te mora biti dostatna kako bi utjecala na druge da ne čine slična krivična djela u budućnosti	

(čl. 6. i 39. KZ BiH).....	118
3. Kazna mora odražavati društvenu osudu ponašanja optuženog (član 39. KZBiH)	118
4. Kazna mora biti neophodna i srazmjerna edukativnoj svrsi zakona, a to je da lica budu upoznata sa rizikom počinjenja zločina, te pravdom koja se ostvaruje kažnjavanjem zločinaca (član 39. KZ BiH).....	118
B. Sankcija ili izrečena kazna mora biti neophodna i srazmjerna individualnom počinioцу	119
C. Optuženi	120
1. Step en odgovornosti.....	120
2. Držanje i lične prilike optuženog.....	120
a. Prije počinjenja krivičnog djela	120
b. Okolnosti krivičnog djela	120
c. Okolnosti nakon tog vremena	121
d. Držanje u toku postupka	121
3. Motiv.....	122
4. Karakter optuženog.....	122
5. Ublažavanje kazne po zakonu.....	122
6. Odvr aćanje i društvena rehabilitacija.....	122
7. Zaključak.....	122
<u>VII. Odluka o Troškovima o Imovinsko Pravnom Zahtjevu</u>	124

U IME BOSNE I HERCEGOVINE!

Sud Bosne i Hercegovine, Odjel I za ratne zločine, u vijeću sastavljenom od sudija Darka Samardžića, kao predsjednika vijeća, Davorina Jukića i Patricia-e Whalen kao članova vijeća, uz sudjelovanje pravne saradnice Emire Hodžić, u svojstvu zapisničara, u krivičnom predmetu protiv optuženog Novaka Đukića, optuženog zbog krivičnog djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačke a) i b) Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: KZ BiH), a sve u vezi sa članom 180. stav 1. KZ BiH, odlučujući o optužnici Tužilaštva Bosne i Hercegovine broj KT-RZ 169/07 od 27.12.2007.godine, potvrđene dana 04.01.2008.godine, izmjenjene dana 31.03.2009. godine nakon održanog glavnog pretresa, u prisutnosti optuženog Novaka Đukića i njegovih branilaca, advokata Nebojše Pantića i Milenka Ljubojevića, te tužioca Tužilaštva Bosne i Hercegovine Mirsada Strike, dana 10.06.2009.godine, donio je, a dana 12.06.2009. godine javno objavio slijedeću:

P R E S U D U

OPTUŽENI:

NOVAK ĐUKIĆ, sin Đurada i majke Bjelice, rodene Ćurković, rođen 10.04.1955.godine u mjestu Donjim Kolima, općina Banja Luka, nastanjen u..., ..., državljanin ...i..., JMBG..., general u penziji, oženjen, otac dvoje punoljetne djece, pismen, sa završenom Vojnom akademijom, vojsku nije služio, jer je bio profesionalno vojno lice, odlikovan Karađorđevom zvijezdom trećeg reda, nalazi se u pritvorskoj jedinici KPZ Kula, Istočno Sarajevo, po rješenju o određivanju pritvora Suda BiH broj X-KRN-07/394 od 08.11.2007. godine,

Na osnovu odredbe člana 285 stav 1. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: ZKP BiH)

K R I V I E

Što je:

Za vrijeme ratnog stanja i oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini, suprotno pravilima međunarodnog humanitarnog prava i to odredbama člana 3. IV Ženevske konvencije o zaštiti civilnih lica za vrijeme rata od 12. avgusta 1949. godine, člana 51. Dopunskog protokola I uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba i odredbi člana 13. Dopunskog protokola II uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba, u svojstvu komandanta Taktičke grupe Ozren Vojske Republike Srpske (TG Ozren VRS):

Dana 25.05.1995. godine naredio artiljerijskom vodu, koji mu je bio potčinjen, a koji je bio lociran na planini Ozren, općina Petrovo - širi rejon sela Panjik, da iz topova M 46 - kalibra 130 mm, granatira grad Tuzlu, koja je Rezolucijom Ujedinjenih naroda broj 824 od 06.05.1993. godine proglašena Zaštićenom zonom Ujedinjenih naroda, te su pripadnici artiljerijskog voda i izvršili tu naredbu ispalivši više artiljerijskih projektila na grad Tuzlu, od kojih je jedan artiljerijski projektil tipa OF-482 u 20,55 sati pogodio užu lokalitet centra grada zvani „Kapija“, koji se nalazi na trgu koji tvore ulice Majevička, Božidara Adžije, dr. Mujbegovića, Partizanska, Maršala Tita i Nikole Tesle, usljed čije eksplozije su smrtno stradali:

1. Abo Ismail Suzan (rod. 03.05.1980.),
2. Ahmetašević Edina (rod. 11.12.1974.),
3. Alagić Elvis (rod. 01.09.1977.),
4. Alispahić Admir (rod. 15.03.1971.),
5. Atiković Lejla (rod. 09.06.1980.),
6. Bakalović Asmir (rod. 04.08.1975.),
7. Beganović Adnan (rod. 21.05.1979.),
8. Bojkić Damir (rod. 01.06.1967.),
9. Borić Indira (rod. 06.09.1958.),
10. Bošnjaković Ilvana (rod. 18.06.1977.),
11. Brguljak Elma (rod. 25.07.1975.),
12. Bučuk Lejla (rod. 04.06.1978.),
13. Čajić Sanja (rod. 01.08.1977.),
14. Čaušević Selma (rod. 19.06.1977.),
15. Čekić Amir (rod. 17.01.1974.),
16. Čerimović Almasa (rod. 19.11.1975.),
17. Čirak Samir (rod. 20.01.1977.),
18. Dedić Zada (rod. 17.12.1974.),
19. Djedović Razija (rod. 12.07.1975.),

20. Đapo Amir (rod. 22.03.1975.),
21. Đušić Suzana (rod. 12.02.1981.),
22. Đuzel Amir (rod. 20.01.1968.),
23. Fatušić Muris (rod. 30.04.1980.),
24. Hadžić Ago (rod. 26.06.1975.),
25. Hakić Hamdija (rod. 02.02.1947.),
26. Hasanović Senad (rod. 09.03.1969.),
27. Hasičić Šemsa (rod. 14.05.1975.),
28. Hidanović Alem (rod. 13.12.1975.),
29. Hodžić Nedim (rod. 09.10.1964.),
30. Hrustanović Hasan (rod. 20.01.1970.),
31. Hujdurović Adnan (rod. 06.04.1977.),
32. Hurić Elvira (rod. 31.12.1978.),
33. Jahić Almir (rod. 02.04.1977.),
34. Jezidžić - Stojčić Jelena (rod. 18.05.1951.),
35. Jogunčić Azur (rod. 29.10.1973.),
36. Kalesić Sandro (rod. 26.12.1992.),
37. Kantor Franc (rod. 25.04.1971.),
38. Kurbašić Damir (rod. 10.02.1975.),
39. Kurbegović Vanja (rod. 05.11.1977.),
40. Kurtalić Vesna (rod. 27.12.1979.),
41. Marinović Pera (rod. 22.03.1958.),
42. Marković Nenad (rod. 02.05.1976.),
43. Mehanović Sulejman (rod. 20.05.1967.),
44. Mehinović Amira (rod. 04.02.1974.),
45. Mehmedović Edin (rod. 26.09.1975.),
46. Memić Edisa (rod. 29.06.1976.),
47. Milić Adrijana (rod. 03.03.1978.),
48. Mujabašić Edin (rod. 25.07.1973.),
49. Mujanović Nešet (rod. 27.11.1974.),
50. Mujić Samir (rod. 05.08.1966.),
51. Murselović Elvir (rod. 20.01.1972.),
52. Mustačević Šaban (rod. 25.03.1966.),
53. Ninić Dijana (rod. 10.08.1975.),
54. Nuhanović Selma (rod. 13.09.1977.),
55. Okanović Indira (rod. 11.03.1980.),
56. Ponjavić Rusmir (rod. 17.08.1974.),
57. Rahmani Raif (rod. 01.08.1972.),
58. Ramić Fahrudin (rod. 02.04.1961.),
59. Rekić Nedim (rod. 10.06.1967.),
60. Rosić Jasminko (rod. 14.09.1962.),
61. Salamović Senahid (rod. 16.11.1969.),
62. Sarajlić Edhem (rod. 06.01.1975.),
63. Sarajlić Jasminka (rod. 29.06.1971.),
64. Slijepčević Asim (rod. 23.05.1975.),
65. Stjepanović Savo (rod. 23.03.1970.),
66. Šišić Armin (rod. 19.11.1975.),
67. Šišić Nihad (rod. 26.06.1975.),
68. Tadić Ilinka (rod. 17.06.1942.),
69. Vantić Azur (rod. 13.11.1975.),

70. Vuković Mustafa (rođ. 01.05.1972.),
71. Zaimović Adnan (rođ. 07.09.1967.),

a teške tjelesne povrede zadobili su: Aljukić Zijad, Aljić Nedžad, Avdić Alma, Alić Nihad, Babajić Nihad, Baraković Muhamed, Behlulović Demir, Borogovac Almir, Buzaljko Edin, Cipurković Sead, Čorsulić Samir, Ćilinković Mirza, Delić Almir, Dedić Anes, Đapo Samir, Gulamović Edin, Glogovac Ljubiša, Hadžiefendić Bahrudin, Hadžimehmedović Ajla, Hadžimehmedović Jasmin, Hadžiselimović Asim, Hajdarević Mirsad, Hajdarević Jasmin, Halilčević Ademir, Hasanović Safeta, Hodžić Edin, Husarkić Mehmed, Hurić Edin, Hurić Elsa, Husejnović Damir, Husejnefendić Samir, Ibraković Jasmina, Ikinić Admir, Imamović Miralem, Isić Muhamed, Jahijagić Almir, Jakubec Zoran, Jašarević Nevres, Kapetanović Azra, Ljaljić Alen, Ljaljić Šejla, Mahmutović Alis, Malhodžić Nedim, Marijanović Šimo, Mašić Nedžad, Medić Omer, Mehmedović Samir, Mekić Omer, Memić Fikret, Mišković Mirko, Mujačić Adnan, Mujčinović Zlatan, Mujkanović Damir, Mujkić Senada, Mulajusufović Senad, Mustajbašić Selma, Nečemer Davor, Nukić Edin, Nurkić Hajrija, Oprešić Adisa, Osmanović Damir, Pašalić Ramiz, Petrović Ivo, Pirić Adnan, Pirić Selma, Radojčić Nenad, Ramadanović Osman, Ramić Almir, Ravančić Zijad, Razić Jasmin, Sahitović Jasmina, Sakić Edin, Salkić Esad, Smajić Enver, Smajić Semir, Stojanović Tihomir, Suljetović Entaz, Suljetović Zlatan, Šečić Sanja, Šehmehmedović Sejfidin, Tadić Ivo, Talić Melita, Teparić Idriz, Tokić Krunoslav, Tucaković Damir, Zaimović Jasmina, Zoletić Adnan, Ahmetović Sanela, Altumbabić Denis, Baraković Alen, Baraković Hafija, Brkić Almir, Čačković Suada, Dajanović Jasmin, Divjan Zoran, Đulabić Goran, Habibović Estin, Imširović Jasenko, Kusturica Semir, Mehmedović Amel, Muratović Alma, Nakić Admir, Omerović Nedim, Ponjavić Amra, Sadiković Alema, Zonić Fahreta, dok su lake tjelesne povrede zadobili: Alić Almir, Alić Merima, Baraković Safeta, Begić Anes, Begunić Nedžad, Berbić Enes, Borić Majda, Bulić Almir, Čehajić Emir, Čustendil Feđa, Dajanović Azra, Duraković Mirel, Đug Hariz, Đug Mirza, Fazlović Mirza, Gavrić Ana, Hadžiefendić Benjamin, Hajdarhodžić Adnan, Hamzić Eldar, Hamzić Majda, Hasanović Mensur, Hodžić Amir, Hodžić Mensur, Huremović Nadir, Ikanović Amir, Imamović Mirsad, Isić Ahmed, Islamović Nermina, Jahić Admir, Jahić Ismail, Jovičić Radenko, Junuzagić Irmela, Kalesić Dino, Kalesić Irena, Kodžaga Emin, Kofre Edin, Konić Jasmin, Kulenović Nahid, Kurtić Hasan, Mededović Fahrudin, Marić Borislav, Mehinagić Mevlida, Mešković Adnan, Mujanović Asmir, Musemić Emin, Musić Mirza, Nuhanović Almir, Numanović Asmir, Omerović Mirza, Pirić Damir, Rahmanović Amir, Rahmanović Fahrudin, Salkić Sadik, Sadiković Alema, Samardžić Enes, Sejdanić Muhamed, Simić Mirsad, Stojčević Anželika, Suljendić Elisa, Šećerbegović Selma, Šehić Admir, Šuvalić Admir, Tvica Edin, Zahirović Jasmina, Hasinović Zijada, Hurić Alma, Mariček Davor, Ikanović Admir i Zonić Hatidža.

Čime je počinio krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačke a) i b), u vezi sa članom 180. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine.

Stoga ga Vijeće Suda BiH na osnovu odredbe člana 285. ZKP-a BiH, uz primjenu članova. 39., 42., 48. KZ BiH

OSUĐUJE

NA KAZNU DUGOTRAJNOG ZATVORA U TRAJANJU OD 25 (DVADESETPET)

GODINA

Optuženom se u skladu sa članom 56. stav 1. KZ BiH u izrečenu kaznu uračunava i vrijeme koje je proveo u pritvoru po rješenju ovog Suda, počevši od 08.11.2007. godine.

Na osnovu člana 188. stav 4. ZKP BiH optuženi se oslobađa dužnosti da naknadi troškove krivičnog postupka, i sudskog paušala.

Na osnovu člana 198. stav 2. ZKP BiH, svi oštećeni sa imovinsko pravnim zahtjevom upućuju se na parnicu.

II

Na osnovu odredbe člana 284. stav 1. tačka c) Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, optuženi Đukić Novak :

OSLOBADA SE OPTUŽBE

Da je :

Dana 28.05.1995. godine, u vremenu od 7,30 do 17,37 sati, naredio artiljerijskom vodu, koji mu je bio potčinjen, a koji je bio lociran na planini Ozren, općina Petrovo, širi rejon sela Panjik, da izvrši granatiranje grada Tuzle iz topova M 46 - kalibra 130 mm, te su pripadnici artiljerijskog voda i izvršili naredbu tako što su devet artiljerijskih projektila ispalili na grad Tuzlu, od kojih je:

- a) projektil ispaljen u 7,30 sati pogodio autobusko stajalište u ul. Moše Pijade do broja 6, usljed čije eksplozije je smrtno stradao Pekić Pejo iz Tuzle, a na trafici

- „Univerzal promet“ Tuzla koja se nalazila na autobuskom stajalištu prouzrokovana je materijalna šteta u iznosu od 7.033 KM,
- b) projektil ispaljen u 7,35 sati, aktivirao se u ul. 16. Muslimanske brigade, usljed čije eksplozije su Telarević Safet i Martinović Anto zadobili lake tjelesne povrede,
 - c) projektil ispaljen u 7,37 sati, aktivirao se u ul. Muje Smajlovića do broja 7, usljed čije eksplozije je na magacinu PP „La Campanela“ vl. Imamović Nijaza iz Donjih Vukovija prouzrokovana materijalna šteta u iznosu od 15.384 KM, a na objektu – Općinskoj baraci u krugu Aero kluba Tuzla prouzrokovana materijalna šteta u iznosu od 24.397 KM,
 - d) projektil ispaljen u 7,38, sati, aktivirao se u ul. Rudolfa Vikića broj 3, na pločniku južne strane garaže koja je u vlasništvu Ordagić Vehida, kojom prilikom je Hurahović Almedina zadobila laku tjelesnu povredu, a na garaži je prouzrokovana materijalna šteta,
 - e) projektil ispaljen u 8,30 sati, aktivirao se u ul. II Krajiške brigade na zemljanom dijelu, te nije prouzrokovana materijalna šteta,
 - f) projektil ispaljen u 11,50 sati, aktivirao se u ul. Meme Suljetovića broj 57, na krovu pomoćnog objekta kuće vlasnika Bakalović Rifata kojom prilikom je prouzrokovana velika materijalna šteta,
 - g) projektili ispaljeni u periodu od 12,00 do 17,37 sati, aktivirali su u krugu Livnice čelika Tuzla kada je na objektima Livnice prouzrokovana materijalna šteta u iznosu od 158.090 KM.

Na osnovu člana 189. stav 1. ZKP BiH troškovi krivičnog postupka i paušala, vezani za oslobađajući dio presude, padaju na teret budžetskih sredstava Suda.

Na osnovu člana 198. stav 3. ZKP BiH, svi oštećeni se imovinsko-pravnim zahtjevom upućuju se na parnicu.

O b r a z l o ž e n j e

I. HISTORIJAT POSTUPKA

A. OPTUŽENJE; POTVRDA OPTUŽNICE; ROČIŠTE O IZNAŠNJENJU O KRIVINJI

1. Optužnicom Tužilaštva Bosne i Hercegovine, broj KT – RZ 169/07 od 27.12.2007. godine, koja je izmjenjena dana 31.03.2009. godine optužen je Novak Đukić, zbog postojanja osnovane sumnje da je počinio krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačke a) i b), u vezi sa članom 180. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine.

2. Po toj optužnici koja je potvrđena dana 04.01.2008. godine, optuženi Novak Đukić se dana 14.01.2008. godine izjasnio da nije kriv za krivično djelo koje mu se optužnicom stavlja na teret, nakon čega je spis dostavljen pretresnom vijeću.

3. Glavni pretres u ovom predmetu je počeo dana 11.03.2008. godine, a završen je dana 05.05.2009. godine. U toku dokaznog postupka izvedeni su dokazi tužilaštva, odbrane kao i suda.

B. IZVEDENI DOKAZI

1. Dokazi Tužilaštva BiH :

4. Neposredno su saslušani sljedeći svjedoci : Vejzagić Nedžad, Jovanović Dragan, Vasiljević Dragan, Marjanović Brano, Lazarević Zoran, Savić Mile, Vavan Vladimir, Mijatović Goran, Čolić Nenad, Mrzić Goran, Đurić Milan, Slavko Stojanović, Babić Dragan, Čorović Ljubiša, Mehmedović Amel, Chralef Brantz, Ponjević Amra, Adnan Pirić, Dedić Anes, Đapo Samir, Tucaković Damir, Kapetanović Azra, Mitrović Azra, Isić Ahmet, Hadžiefendić Bahrudin, Buzaljko Edin, Hadžiselimović Asim, Kalesić Dino, Rahmanović Fahrudin, Mujačić Adnan, Grandić Marica, Huremović Nadir, Isić Vildana, Altumbabić Edin, Aliefendić Adnan, Robert Andrejaš, Nišić Adis, Salih Brkić i Nijaz Vrabac, te su saslušani i vještaci, prof dr Berko Zečević- vještak balističar i dr Vedo Tuco – vještak sudske medicine.

5. Pored neposrednog saslušanja svjedoka i vještaka, tužilaštvo BiH je izvelo sljedeće materijalne dokaze:

Zapisnik o saslušanju svjedoka Jovanović Dragana sačinjen u Tužilaštva BiH dana 19.11.2007.godine (T-1); Zapisnik o saslušanju svjedoka Marjanović Brana sačinjen od strane Državne Agencije za istrage i zaštitu dana 25.10.2007.godine (T-2); Zapisnik o saslušanju svjedoka Lazarević Zorana sačinjen od strane Državne Agencije za istrage i zaštitu dana 26.10.2007.godine (T-3); Zapisnik o saslušanju svjedoka Mile Savića sačinjen od strane Državne Agencije za istrage i zaštitu dana 19.11.2007.godine (T-4); Zapisnik o saslušanju svjedoka Vavan Vladimira sačinjen od strane Državne Agencije za istrage i zaštitu dana 19.11.2007.godine (T-5); Pismeni nalaz i mišljenje vještaka prof dr Berke Zečevića- Analiza uvjeta koji su doveli do masakra osoba na trgu „Kapija“ dana 25.05.1995.godine u 20:55 sati (T-6); Zapisnik o saslušanju svjedoka Mijatović Gorana sačinjen od strane Državne Agencije za istrage i zaštitu dana 21.11.2007.godine (T-7); Zapisnik o saslušanju svjedoka Čolić Nenada sačinjen od strane Državne Agencije za istrage i zaštitu dana 22.11.2007.godine (T-8); Zapisnik o saslušanju svjedoka Đurić Milana sačinjen od strane Državne Agencije za istrage i zaštitu dana 22.11.2007.godine (T-9); Zapisnik o saslušanju svjedoka Mrzić Gorana sačinjen od strane Državne Agencije za istrage i zaštitu dana 27.11.2007.godine (T-10); Zapisnik o saslušanju svjedoka Stojanović Slavka sačinjen od strane Državne Agencije za istrage i zaštitu dana 28.11.2007.godine (T-11); Zapisnik o saslušanju svjedoka Babić Dragana sačinjen od strane Državne Agencije za istrage i zaštitu dana 28.11.2007.godine (T-12); Zapisnik o saslušanju svjedoka Čoršović Ljubiše sačinjen od strane Državne Agencije za istrage i zaštitu dana 29.11.2007.godine (T-13); Izvještaj o istrazi sačinjen od strane UNPROFOR-a od 27.05.1995. godine (engleska verzija) (T-14); Pismo upućeno generalu majoru Rupertu Smithu, komandantu UNPROFOR-a od 28.05.1995. godine, (T-15); Anex A - Crtež lica mjesta (granatiranje Tuzle „Kapije“ 25/26.05.1995.godine) sačinjen od strane CSB Tuzla (T-16); Anex B- Spisak žrtava granatiranja Tuzle 25.05.1995.godine sačinjen od UN /pomoćnika Komandanta Sektora G5 Guy Sands-Pingota od 27.05.1995. godine (T-17); Anex F – Izvještaj mješovite komisije u vezi sa granatiranjem Tuzle – 25.maj 1995.godine, sačinjen dana 26. maja 1995. godine (T-18); Činjenice o granatiranju Tuzle 25 maja 1995. godine (T-19); Anex F2 – grafički prikaz izgleda projektila 130 (T-20); Anex F3 – izgled topa M-46 kalibra 130mm (T-21); Anex F4 – crtež upadnog ugla granate (T-22); Anex F5 – Karta grada Tuzla na kojoj je prikazan upadni ugao pada granate (T-23); Anex C – Izvještaj očevica granatiranja centra Tuzle koji se desio 25 maja 1995 godine sačinjen dana 26. Maj 1995. godine od Majora Guy Sands (T-24); Objašnjenje fotodokumentacije Centra službi bezbjednosti Tuzla broj: 20-1/02-3-9 od 28.05.1995. godine (T-25); Zapisnik o saslušanju svjedoka Charlesa Brantza sačinjen u Tužilaštvu Bosne i Hercegovine dana 05.12.2007.godine (T-26); CD – snimak lica mjesta nakon granatiranja Tuzle „Kapije“ (bolnica i mrtvačnica) (T-27); Analiza masakra mladih ljudi izazvanog djelovanjem artiljerijskog projektila dana 25.05.1995.godine u 20:55sati na Tuzlanskoj kapiji sa označenim mjestom gdje se u momentu eksplozije nalazio svjedok Đapo Samir (T-28); Analiza masakra mladih ljudi izazvanog djelovanjem artiljerijskog projektila dana 25.05.1995.godine u 20:55sati na Tuzlanskoj kapiji sa označenim mjestom gdje se u momentu eksplozije nalazio svjedok Tucaković Damir (T-29); Analiza masakra mladih ljudi izazvanog djelovanjem artiljerijskog projektila dana 25.05.1995.godine u 20:55sati na Tuzlanskoj kapiji sa označenim mjestom gdje se u momentu eksplozije nalazio svjedok Kapetanović Azra (T-30); Analiza masakra mladih ljudi izazvanog djelovanjem artiljerijskog projektila dana 25.05.1995.godine u 20:55sati na Tuzlanskoj

kapiji sa označenim mjestom gdje se u momentu eksplozije nalazio svjedok Mitrović Azra (T-31); Analiza masakra mladih ljudi izazvanog djelovanjem artiljerijskog projektila dana 25.05.1995.godine u 20:55sati na Tuzlanskoj kapiji sa označenim mjestom gdje se u momentu eksplozije nalazio svjedok Isić Ahmed (T-32); Analiza masakra mladih ljudi izazvanog djelovanjem artiljerijskog projektila dana 25.05.1995.godine u 20:55sati na Tuzlanskoj kapiji sa označenim mjestom gdje se u momentu eksplozije nalazio svjedok Hadžiefendić Bahrudin (T-33); Analiza masakra mladih ljudi izazvanog djelovanjem artiljerijskog projektila dana 25.05.1995.godine u 20:55sati na Tuzlanskoj kapiji sa označenim mjestom gdje se u momentu eksplozije nalazio svjedok Buzaljko Edin (T-34); Analiza masakra mladih ljudi izazvanog djelovanjem artiljerijskog projektila dana 25.05.1995.godine u 20:55sati na Tuzlanskoj kapiji sa označenim mjestom gdje se u momentu eksplozije nalazio svjedok Hadžiselimović Asim (T-35); Analiza masakra mladih ljudi izazvanog djelovanjem artiljerijskog projektila dana 25.05.1995.godine u 20:55sati na Tuzlanskoj kapiji sa označenim mjestom gdje se u momentu eksplozije nalazio svjedok Kalesić Dino (T-36); Analiza masakra mladih ljudi izazvanog djelovanjem artiljerijskog projektila dana 25.05.1995.godine u 20:55sati na Tuzlanskoj kapiji sa označenim mjestom gdje se u momentu eksplozije nalazio svjedok Rahmanović Fahrudin (T-37); Analiza masakra mladih ljudi izazvanog djelovanjem artiljerijskog projektila dana 25.05.1995.godine u 20:55 sati na Tuzlanskoj kapiji sa označenim mjestom gdje se u momentu eksplozije nalazio svjedok Adnan Mujičić (T-38); Analiza masakra mladih ljudi izazvanog djelovanjem artiljerijskog projektila dana 25.05.1995.godine u 20:55sati na Tuzlanskoj kapiji sa označenim mjestom gdje se u momentu eksplozije nalazio svjedok Grandić Marica (T-39); Analiza masakra mladih ljudi izazvanog djelovanjem artiljerijskog projektila dana 25.05.1995.godine u 20:55sati na Tuzlanskoj kapiji sa označenim mjestom gdje se u momentu eksplozije nalazio svjedok Huremović Nadir (T-40); Analiza masakra mladih ljudi izazvanog djelovanjem artiljerijskog projektila dana 25.05.1995.godine u 20:55sati na Tuzlanskoj kapiji sa označenim mjestom gdje se u momentu eksplozije nalazio svjedok Vildana Isić (T-41); Analiza masakra mladih ljudi izazvanog djelovanjem artiljerijskog projektila dana 25.05.1995.godine u 20:55sati na Tuzlanskoj kapiji sa označenim mjestom gdje se u momentu eksplozije nalazio svjedok Altumbabić Edin (T-42); Analiza masakra mladih ljudi izazvanog djelovanjem artiljerijskog projektila dana 25.05.1995.godine u 20:55 sati na Tuzlanskoj kapiji sa označenim mjestom gdje se u momentu eksplozije nalazio svjedok Aliefendić Adnan (T-43); Analiza masakra mladih ljudi izazvanog djelovanjem artiljerijskog projektila dana 25.05.1995.godine u 20:55 sati na Tuzlanskoj kapiji sa označenim mjestom gdje se u momentu eksplozije nalazio svjedok Adis Nišić (T-44); Analiza masakra mladih ljudi izazvanog djelovanjem artiljerijskog projektila dana 25.05.1995.godine u 20:55 sati na Tuzlanskoj kapiji sa označenim mjestom gdje se u momentu eksplozije nalazio svjedok Salih Brkić (T-45); CD - snimci načinjeni nakon zauzimanja Ozrena od strane Armije BiH (T-46); Zapisnik o vanjskom pregledu i identifikaciji poginulih u masakru u Tuzli dana 25.05.1995.godine sa prilogom fotodokumentacija broj 20-1/02-3-9-7-175/95 (T-47); Dokumentacija za poginule osobe (T-48); Spisak lica koja su teže povrijeđena prilikom granatiranja Tuzle dana 25.05.1995.godine na lokalitetu „Kapija“ a koja su zadržana na liječenju u KMC Tuzla sačinjen od strane istražnog sudije Višeg suda Tuzla broj Kri 29/95 od 26.05.1995. godine (T-49); spisak poginulih lica prilikom granatiranja Tuzle 25.05.1995.godine sačinjen od strane istražnog sudije Višeg suda Tuzla broj Kri 29/95 od 26.05.1995. godine (T-50); spisak lica koja su povrijeđena prilikom granatiranja Tuzle 25.05.1995.godine na lokalitetu „Kapija“ a koja su nakon ukazane medicinske pomoći u KMC Tuzla puštena kućama sačinjen od strane istražnog sudije Višeg suda Tuzla broj Kri 29/95 od 26.05.1995. godine (T-51); Spisak medicinske

dokumentacije za povrijeđene od 14.10.2008. godine sa fotokopijom otpusnih listi za povrijeđene (T-52); Uredba o proglašenju neposredne ratne opasnosti od 08.04.1992.godine (T-53); Odluka o proglašenju ratnog stanja od 20.06.1992.godine (T-54); Sporazum između predstavnika naroda u BiH o obaveznoj primjeni pravila međunarodnog humanitarnog prava u Bosni i Hercegovini od 22.05.1992. godine (T-55); Dopis centra službi bezbjednosti od 01.06.1995. godine (T-56); Crtež lica mjesta/skica kratera od 25/26.05. 1995. godine broj 20-1/02-3-9-7-175/95 sačinjen od strane Centra službi bezbjednosti Tuzla; (T-57); Foto-dokumentacija od dana 27.05.1995.godine broj 20-1/02-3-9-7-175/95 sačinjen od strane Centra službi bezbjednosti Tuzla (T-58); Foto-dokumentacija od dana 30.05.1995.godine broj 20-1/02-3-9-7-175/95 sačinjen od strane Centra službi bezbjednosti Tuzla (T-59); Foto-dokumentacija od dana 25/26.05.1995.godine broj 20-1/02-3-9-7-175/95 sačinjen od strane Centra službi bezbjednosti Tuzla (T-60) ; Foto-dokumentacija od dana 25/26.05.1995.godine broj 20-1/02-3-9-7-175/95 sačinjen od strane Centra službi bezbjednosti Tuzla (T-61); Zapisnik o uvidaju sačinjen dana 25.05.1995.godin Viši sud u Tuzli broj Kri 29/95 (T-62); Izvještaj o istrazi UNPROFOR-a 25 maj 1995 potpisana od zamjenika komandanta Brantz C.L. (b/h/s) verzija (T-63); Spisak snimatelja i novinara koji su učestvovali u dokumentovanju događaja nakon granatiranja grada dana 25.05.1995.godine od dana 30.05.1995.godine SJB Tuzla (T-64); Izvještaj o granatiranju grada Tuzle na dan 25.05.1995.godine od dana 02.06.1995.godine sačinjen od strane SJB Tuzla (T-65); Službena zabilješka od dana 26.05.1995.godine sačinjena od strane djelatnika Prve policijske stanice Tuzla (T-66); Službena zabilješka od dana 26.05.1995.godine sačinjena od strane djelatnika Prve policijske stanice Tuzla (T-67); Službena zabilješka od dana 27.05.1995.godine sačinjena od strane djelatnika Prve policijske stanice Tuzla (T-68); Podaci o događajima u periodu od 30.04.1995. godine do 02.06.1995. godine (T-69);Dopis Policijske stanice Tuzla broj 08-02/4-3-1613 od 10.12.2007 sa prilogom fotokopija knjige uvidaja prve Policijske stanice Tuzla za mjesec april-maj 1995. godine (T-70); Rezolucija UN-a broj 824 (1993) od 06.05.1993. godine (T-71); Rezolucija UN-a broj 836 (1993) od 04.06.1993. godine (T-72); Procjena visine štete na objektima na lokalitetu „Kapija“ u Tuzli, JP Direkcija za obnovu i izgradnju Tuzla od 10.07.1995. godine (T-73); Izvještaj o ratnoj šteti, Opštinska komisija za popis i procjenu ratne štete Tuzla od 10.07.1995. godine (T-74) ; Fotodokumentacija – granatiranje Tuzle, ulica Moše Pijade do broja 6, MUP Tuzla broj 20-1/02-3-9-174/95 od 28.05.1995. godine (T-75); Fotodokumentacija –granatiranje Tuzle, ulica 2. Krajiške do broja 17, MUP Tuzla broj 20-1/02-3-9-175/95 od 28.05.1995. godine (T-76); Fotodokumentacija –granatiranje Tuzle, ulica M. Suljetovića 57, MUP Tuzla broj 20-1/02-3-9-197/95 od 14.06.1995. godine (T-77); Fotodokumentacija –granatiranje Tuzle, ulica Rudolfa Vikića 3, MUP Tuzla broj 20-1/02-3-9-176/95 od 28.05.1995. godine (T-78); Fotodokumentacija – granatiranje Tuzle, ulica 16. Muslimanske brigade, MUP Tuzla broj 20-1/02-3-9-177/95 od 28.05.1995. godine (T-79); Zapisnik o uvidaju, SJB Odjeljenje kriminalističke policije Tuzla broj 20-PU-I/15-02 od 28.05.1995. godine (T-80); Zapisnik o granatiranju kuće Bakalović Rifata - ulica Meme Suljetovića broj 57, Općina Tuzla, Mjesna zajednica Solana broj 48/95 od 01.06.1995. godine (T-81); Zapisnik o vanjskom pregledu leša Pekić Pere, JZU Klinički centar u Tuzli, Zavod za sudsku medicinu 29.05.1995. godine (T-82); Službena zabilješka sačinjena povodom obavljenog informativnog razgovora sa Hajrić Muhamedom, Odjeljenje krim. policije Tuzla 21.08.1997.godine (T-83); Službena zabilješka sačinjena povodom obavljenog informativnog razgovora sa Imamović Nijazom, Odjeljenje krim.policije Tuzla 21.08.1997. godina (T-84); Procjena ratne štete, DD Livnica Tuzla broj 715 od 07.09.2005. godine sa zapisnicima od 09.09.1992. godine, 15.05.1995. godine i 28.05.1995. godine, (T-85); Dopis Federalnog ministarstva odbrane-sektor sigurnosti i obavještajnih poslova

Kantonalom tužilaštvu Tuzla broj 06-03719-4.4-839-2/04 od 23.08.2004. godine **(T-86)**; Odgovor na zahtjev MUP-u R BiH, komanda 2. Korpusa Tuzla, komandant Sead Delić br. 08/426-1 od 07.07.1995. godine **(T-87)**; Obavještajni podaci o licima TG-Ozren, Komanda 2 Korpusa br. 4238 od 16.12.1998. godine **(T-88)**; Dnevni obavještajni izvještaj, A RBIII, odjeljenje za kriptozastitu, od 26.05.1995. godine **(T-89)**; Saznanja i dokumentacija o granatiranju Tuzle, Vojska federacije-Uprava službe vojne sigurnosti broj 7-1/07.1-94-3 od 07.10.1997. godine **(T-90)**; Saznanja i dokumentacija o granatiranju Tuzle, A RBIII-Odjeljenje sigurnosti broj SP. 06-1/07.1-27 od 13.08.1997. godine **(T-91)**; Saznanja i dokumentacija o granatiranju Tuzle, Vojska Federacije BiH-Uprava službe vojne sigurnosti broj 7-1/07.1-94-1 od 29.07.1997. godine **(T-92)**; Dopis Uprave službe vojne sigurnosti kojim se traži dokumentacija, Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova Sarajevo broj 03/2-51 od 11.07.1997. godine **(T-93)**; Spisak zaplijenjenih akata na Ozrenskom ratištu tokom 1995. godine **(T-94)**; Radna karta artiljerije, 2. OLPBr, od 29.04.1994. godine **(T-95)**; Naredba za posjedanje VP artiljerije, komanda 1. Krajiškog korpusa, Momir Talić str.pov.br. 366-1793 od 14.06.1993. godine **(T-96)**; Redovni borbeni izvještaj, komanda 1. Krajiškog korpusa, komandant Momir Talić, str.pov.br. 4471-297 od 12.07.1993. godine, **(T-97)**; Referisanje komandantu 1. Krajiškog korpusa, komandant 1. Mješovitog artiljerijskog puka (MAP) Mile Savić, str.pov.br.133-2 od 17.05.1993. godine **(T-98)**; Referisanje komandantu 1. Krajiškog korpusa, komandant 1. MAP-a Mile Savić, str.pov. broj 595-4 od 03.09.1993. godine **(T-99)**; Pregled popunjenosti artiljerijskih raketnih jedinica ljudstvom i tms u Operativnoj grupi (OG) Doboj i u pridodatim jedinicama od 04.10.1994. godine **(T-100)**; Naredba za formiranje TG Ozren, komanda 1. Krajiškog korpusa, Momir Talić, str.pov.br. 498-1793 od 01.10.1993.godine **(T-101)**; Svrha daljeg postojanja komande TG Ozren i osvrt na njen rad, komanda TG Ozren, Milovan Stanković str.pov.br. 01/198-1 od 09.05.1994.g **(T-102)**; Dostava traženih podataka, komanda 1. Krajiškog korpusa, komandant Momir Talić str.pov.br. 1-53 od 15.05.1994. godine **(T-103)**; Redovni borbeni izvještaj komande 1. MAP-a, komandant Mile Savić, str.pov.br. 4-321 od 03.12.1994. godine **(T-104)**; Naredba za artiljerijsku podršku, komanda 1. Krajiškog korpusa, Momir Talić, str.pov.br. 179-1795 od 17.05.1995. godine **(T-105)**; Dopis o pridodavanju oruđa, komanda TG Ozren, komandant Milovan Stanković, broj 03713-10/94 od 26.05.1994. godine **(T-106)**; Naredba za vraćanje izgubljenih položaja, komanda TG Ozren, komandant Milovan Stanković, str.pov.broj 01-11-183 od 08.06.1994. godine **(T-107)**; Referisanje o stanju i mogućnostima 1. Krajiškog korpusa za dalja dejstva, komanda 1. Krajiškog korpusa, vojna tajna, str.pov. juni 1994.godine **(T-108)** ; Zapovest za napad komandanta TG Ozren, Milovan Stanković, komanda TG Ozren str.pov.broj. 01-11-398 od 14.11.1994. godine **(T-109)**; Redovni borbeni izvještaj, komanda 1. MAP-a, str.pov.br. 4-320 od 02.12.1994. godine **(T-110)**; Redovni borbeni izvještaj, komanda 1. MAP-a, str.pov.br. 4-321 od 03.12.1994. godine **(T-111)**; Redovni borbeni izvještaj, komanda 1. MAP-a, str.pov.br. 4-344 od 26.12.1994. godine **(T-112)**; Zapovijest za odbranu, komanda TG Ozren, Novak Đukić, str.pov.br. 01/26-1 od 21.01.1995. godine **(T-113)**; Zapovijest za napad komandanta TG Ozren, Novak Đukić, str.pov.br. 01-128-1 od 28.03.1995. godine **(T-114)** Zapovijest za odbranu, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić, broj 01/175-1 od 25.04.1995. godine **(T-115)**; Borbeno naređenje za dan 11.05.1995. godine, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić broj od 06.05.1995. godine **(T-116)**; Borbeno naređenje za odbranu i napad, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić, str.pov.br. 017275-1 od 05.06.1995. godine **(T-117)**; Borbeno naređenje za napad, komanda TG Ozren, Novak Đukić str.pov.br. 01/272-1 od 02.06.1995. godine **(T-118)**; Zapovijest za napad, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić, broj 02-669/4 od 23.07.1995. godine **(T-119)**; Analiza b/d napad na Bradinji, komanda 4.OLPBr

broj 27-415-1 od 19.06.1995. godine (T-120); Naredenje za uvođenje i napad, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić str.pov.br. 017378-6 od 25.07.1995. godine (T-121); Naredba za izvođenje borbenih dejstava (b/d), komanda TG "O" komandant Novak Đukić, broj 01/378-622 od 24.08.1995. godine (T-122); Izvještaj o licu za Novaka Đukića od 02.09.2004. godine (T-123); Naredba o postavljanju Đukić Novaka, komandant 1. Krajiškog korpusa, Momir Talić broj 32-38 od 17.04.1994. godine (T-124); Naredba o postavljanju Đukić Novaka, komandant 1. Krajiškog korpusa. Momir Talić broj 40-42 (T-125); Članak iz novina „Ozrenski vidici“ koji govori o vanrednom unapređenju Đukić Novaka (T-126); Radna lista za mjesec januar 1995. godine, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić broj 06710-3 od 21.01.1995. godine (T-127); Dopis o dostavi akta komande sa prilogom, komanda TG Ozren broj 06/10-5 od 26.01.1995. godine (T-128); Naredenje za sastanak starješina, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić, broj 01/139-1 od 04.04.1995. godine (T-129); Dostava obavještenja o vanrednom unapređenju, komanda 9. OG, komandant Vladimir Arsić, pov.broj 03-872/95 od 16.05.1995. godine (T-130); Naredba za referisanje komandanata, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić str.pov.br. 01/231-1 bez datuma (T-131); Naredba jedinicama za obavještenje, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić, str.pov.br. 01/232-3 od 24.05.1995. godine (T-132); Naredba za povećanje budnosti, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić str.pov.br. 01/235-1 od 24.05.1995. godine (T-133); Traženje izvještaja o stanju artiljerijskog oružja i municije, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić str.pov.br. 02/12-15/95 od 09.07.1995. godine (T-134); Naredba za upućivanje snaga, komanda TG Ozren, str. pov. br. 1/378-722 od 02.09.1995. godine (T-135); Borbeno naredenje, komanda TG Ozren, Novak Đukić, str.pov.br. 01/378-723 od 02.09.1995. godine (T-136); Dopis predsjednicima ratnih predsjedništava, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić str.pov.br. 01-01-110-1/95 od 05.09.1995. godine (T-137); Naredenje svim jedinicama za mjere pune borbene gotovosti (b/g), komanda TG Ozren-komandant Novak Đukić, broj st.pov. 01/378-784/95 od 07.09.1995. godine (T-138); Redovni borbeni izvještaj dostavljen TG Ozren, 4 OL.PB, Pantelić Radovan str.pov.br.31-115-1/95 od 05.08.1995. godine (T-139); Naredba za artiljerijsku podršku, komanda 1. Krajiškog korpusa, komandant Momir Talić str.pov.br. 179-1/95 od 17.05.1995. godine (T-140); Obavještajni podaci, komanda 1. Krajiškog korpusa -obavještajno odjeljenje, str.pov.br. 10/1-225 od 26.05.1995. godine (T-141); Obavještajni podaci, komanda TG Ozren-obavještajni organ str.pov.br.20-1236/95 od 26.05.1995. godine, (T-142);Obaveštajni izvještaj sa stanjem do 17:00 časova, komanda 1. Krajiškog korpusa -obaveštajno odjeljenje, str.pov.br.10/1-235 od 30.05.1995. godine (T-143); Obaveštajni izvještaj sa stanjem do 07:00 časova, komanda 1. Krajiškog korpusa -obaveštajno odeljenje str.pov.br.10/1-236 od 31.05.1995. godine (T-144); Naredba, 1. Krajiškog korpusa, komandant Momir Talić, str.pov.br.193-1/95 od 28.05.1995. godine (T-145); Naredba komandi OG 9, komanda 1. Krajiškog korpusa, komandant Momir Talić, str.pov.br.195-1/95 od 28.05.1995. godine (T-146); Izvještaj predsjedniku RS o stanju na ratištu, Glavni štab vojske RS-načelnik štaba Manojlo Milovanović, str.pov.br. 03/3-141 od 21.05.1995. g (T-147);Šema Pob 1. KK Vojske RS izvod, odobrio komandant Momir Talić prilog broj 13-v (T-148); Dopis Ministarstva rada i boračko invalidske zaštite RS-a o dostavljanju ovjerenih kopija izdvojene dokumentacije, Radomir Graonić-pomoćnik ministra broj 16-56-7085/07 od 07.11.2007.godine (T-149); Zapisnik o primopredaji ovjerenih fotokopija dokumenata iz Arhiva VRS istražiteljima Tužilaštva BiH, Generalštab VRS broj 16-17-6/4-171 od 13.11.2007. godine (T-150); Zapisnik o primopredaji ovjerenih fotokopija dokumenata iz Arhiva VRS istražiteljima Tužilaštva BiH, Generalštab VRS broj 16-17-6/4-157 od 05.10.2007. godine (T-151); Zakon o vojsci Srpske Republike BiH, službeni glasnik srpskog naroda u BiH broj

7/92 (na CD-u) (T-152); Artiljerijsko pravilo gađanja, JNA 1981. godine (na CD-u) (T-153); Presuda MKSJ-a u predmetu (IT-94-1) Tužilac protiv Duška Tadića (na CD-u) (T-154); Presuda MKSJ-a u predmetu (IT-98-29) Tužilac protiv Stanislava Galića (na CD-u) (T-155); Naredba o primjeni pravila međunarodnog ratnog prava u Vojsci Srpske Republike BiH, Predsjednik predsjedništava Radovan Karadžić, broj 01-53/92 od 13.06.1992. godine (T-156); CD sa lica mjesta, bolnica, mrtvačnica (T-157); Sudsko medicinsko vještačenje vještaka Vede Tuće od 24.12.2008. godine (T-158); Službena zabilješka od 17.01.2008. godine Resora boračko – invalidske zaštite (T-159); Akt Komande podrške OC BiH broj 16-15-05-04-1-1-2/08 od 10.01.2008. (T-160); Naredba glavnog štaba vojske RS od 25.5.1995. godine (T-161); Referisanje o stanju borbene gotovosti, juli 1995. godine (T-162); Referat za godišnju analizu, jedinica 1KK (T-163); Plan obavještajnog obezbjeđenja GŠ VRS za izvođenje operacije „Sadejstvo – 95“ od 29.3. do 31.5.1995. godine (T-164); Naredba Glavnog štaba VRS Komandi drinkskog korpusa od 4.4.1995. godine; Naredba Glavnog štaba VRS Komandi 1. krajiškog korpusa od 4.4.1995. godine; Naredba Glavnog štaba VRS Komandi istočno – bosanskog korpusa od 4.4.1995. godine (T-165); Tablica ključeva za kodiranje topografskih karata broj 03/4-735-1 (T-166); Plan bezbjedonosnog obezbjeđenja operacije „Sadejstvo – 95“ od 29.3. do 31.5.1995. godine (T-167); Tekstualni – tabelarni dio plana napadne operacije po direktivi broj 7/1 „Sadejstvo – 95“ (T-168); Naredjenje za inženjersko obezbjeđenje uz direktivu 07/1 (T-169); Naredjenje za opšta dokumenta od 24.4.1995. god (T-170); Upustvo za rad sa opštim dokumentima kriptozastite (T-171); Spisak opštih dokumenta kriptozastite GŠ VRS od 24.4.1995. godine (T-172); Opšti razgovornik VRS 03/4-735-2 (T-173); Tablica signala broj 03/4-735-3 (T-174); Pregled tajnih naziva broj 03-4-735-5 (T-175); Pregled tajnih naziva za a) kodiranu kartu, b) razgovornik, c) tablicu signala (T-176); Pregled brojeva za identifikaciju starijina od dana 06.11.1994. godine (T-177); Sastav i odnos snaga vojske od 04.12.2007. godine (T-178); Grupisanje snaga, pravac napada angažovanih snaga, datum 04.12.2007. godine (T-179); CD- Karte Operacija „Sadejstvo 95 i Karta operacija „Štit 94/95“ (T-180);

2. Dokazi odbrane:

6. Neposredno su saslušani sljedeći svjedoci: Savić Mile, Đurić Milan, Čorović Ljubiša i Dostanić Mladen, te je saslušan vještak za naoružanje i balistiku Vlada Kostić, diplomirani mašinski inženjer.

7. Sud je izvršio uvid i u sljedeće dokaze koji su uvedeni kao materijalni dokazi: Izvještaj i mišljenje vještaka Vlade Kostića od 21.01.2009. godine (O-1); Ratni dnevnik 2 Ozrenske lake pješadijske brigade od 11.09.1994. godine do 16.09.1995. godine (O-2); Zahtjev za sprovođenje istrage broj Kt 196/96 od 22.12.1998. godine (O-3); Prijedlog za preuzimanje predmeta broj KT-RZ-169/07 od 08.06.2007. godine (O-4); Rješenje o preuzimanju predmeta broj X-KRN 07/394 od 18.07.2007. godine (O-5); Naredba za vještačenje broj KT-RZ – 169/07 od 27.11.2007. godine (O-6).

3. Dokazi Suda:

8. Neposredno je saslušan svjedok Manojlo Milovanović, te je po naredbi suda izvršeno suočavanje vještaka tužilaštva prof. dr Berke Zečevića sa vještakom odbrane dipl. maš. inž. Vlade Kostića.

C. PROCESNE ODLUKE SUDA: ODLUKA O PRIHVATANJU KAO DOKAZANIH ČINJENICA UTVRĐENIH OD STRANE MKSJ

9. Vijeće je dana 13.11.2008. godine donijelo rješenje kojim se odbija prijedlog Tužilaštva BiH za prihvatanje utvrđenih činjenica broj KT-RZ 169/07 od 26.02.2008. godine.

10. Na osnovu člana 4. Zakona o ustupanju predmeta, Tužilaštvo BiH je dana 26.2.2008. godine podnijelo prijedlog za prihvatanje utvrđenih činjenica koje se odnose na prirodu oružanog sukoba u vremenskom periodu koji je obuhvaćen optužnicom. Prijedlog sadrži činjenice koje su preuzete iz prvostepenih presuda MKSJ-a u predmetima Tužilac protiv Tadića (predmet br. IT-94-1-T od 7.5.1997.) i Tužilac protiv Mucića i dr. (predmet br. IT-96-21-T od 16.11.1998.), te iz drugostepene presude u predmetu Tužilac protiv Tadića (predmet br. IT-94-1-A od 15.7.1999. godine).

11. Vijeće je dana 11.11.2008. godine stranama u postupku ponudio još jedno ročište na kojem bi strane iznijele svoje argumente u vezi sa prijedlogom tužilaštva. Obje strane su se izjasnile da ostaju kod svojih argumenata iznesenih u pismenim podnescima i nisu tražile dodatno ročište po ovom pitanju.

12. Nakon pažljivog razmatranja argumenata i detaljnog pregleda mjerodavnog prava koje se odnosi na prihvatanje presuđenih činjenica, Vijeće je odlučio da odbije prijedlog Tužilaštva.

13. Zakon o ustupanju predmeta primjenjuje se na ovaj predmet jer, iako se ne radi o predmetu koji je MKSJ ustupio Tužilaštvu BiH, Zakon o ustupanju predmeta dopušta da se prihvate dokazi pribavljeni od strane MKSJ u postupcima pred sudovima BiH.¹ Član 4.

¹ Član 1. stav 1. Zakona o ustupanju predmeta predviđa da se “odredbama ovog Zakona propisuje postupak ustupanja predmeta koje Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (u daljem tekstu: MKSJ) ustupa Tužilaštvu Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Tužilaštvo), kao i korištenje dokaza koje je MKSJ pribavio u postupku pred sudovima u Bosni i Hercegovini.”

Zakona o ustupanju predmeta² predviđa da nakon saslušanja stranaka, sud može, na vlastitu inicijativu ili na prijedlog jedne od strana, odlučiti da prihvati kao dokazane relevantne činjenice koje su utvrđene pravosnažnim odlukama u bilo kojem drugom postupku pred MKSJ ili da prihvati materijalne dokaze iz postupaka pred MKSJ koji se odnose na pitanja koja su od značaja u tekućem postupku.

14. Primarni cilj postupka prihvatanja utvrđenih činjenica je obezbjeđivanje ekspeditivnosti postupka. Prihvatanjem ovih utvrđenih činjenica, Sud postiže ekonomičnost sudskog postupka na način da sažima postupak na ono što je najvažnije za izvođenje dokaza svake strane i eliminiše potrebu da se ponovo dokazuje činjenica koja je već presuđena u ranijim postupcima. Procesno-pravni učinak primanja na znanje utvrđene činjenice ogleda se u tome što se teret dokazivanja neprihvatljivosti činjenice prenosi sa tužioca na odbranu.³

15. Ako optuženi u toku glavnog pretresa želi da ospori presuđenu činjenicu koju je sud primio na znanje, optuženi ima pravo (kako bi se osigurala pravičnost suđenja) da provede dokaze kojima osporava tačnost presuđenih činjenica.⁴

16. Sud naglašava da je njegov prvi zadatak da osigura da optuženi ima ekspeditivno i pravično suđenje u skladu s članom 13. ZKP BiH i članom 6. stav 1. Evropske konvencije. Shodno tome, sve dok je ovaj princip zadovoljen, Sud je dužan izbjegavati nepotrebno trošenje vremena i sredstava.

17. Na osnovu člana 4., prihvatanje predloženih činjenica predstavlja diskreciono pravo Suda. Zakon o ustupanju predmeta i ZKP BiH ne propisuju kriterije na osnovu kojih bi Sud mogao koristiti ovo diskreciono pravo.

² Član 4. Zakona o ustupanju predmeta predviđa da “nakon saslušanja stranaka, sud može na vlastitu inicijativu ili na prijedlog jedne od stranaka odlučiti da prihvati kao dokazane činjenice koje su utvrđene pravomoćnom odlukom u drugom postupku pred MKSJ, ili da prihvati pismeni dokazni materijal iz postupaka pred MKSJ ukoliko se odnosi na pitanja od značaja u tekućem postupku.”

³ Praksa Suda BiH: Rješenje u predmetu protiv *Momčila Mandića* br. X-KR-05/58 od 5.2.2007; Rješenje u predmetu protiv *Kreše Lučića* br. X-KR-06/298 od 27.3.2007. Praksa MKSJ: Odluka o presuđenim činjenicama u predmetu protiv *Vijadina Popovića i dr.* br. IT-05-88-T od 26.9.2006 u kojoj se dalje razrađuju kriteriji utvrđeni u dvije odluke MKSJ o presuđenim činjenicama u predmetu protiv *Momčila Krcjišnika* br. IT-00-39-T od 28.2.2003. i 24.3.2005.

⁴ Član 6. stav 2. ZKP BiH, te član 6. stav 3. tačka d) Evropske konvencije o ljudskim pravima.

18. Drugo vijeće Suda BiH je u rješenju br. X-KR-05/24 od 3.10.2006. godine u predmetu Miloš Stupar i dr., zatim rješenju br. X-KR/06/165 od 26.6.2007. godine u predmetu Tanasković, te rješenju br. X-KR/06/202 od 3.7.2007. godine u predmetu Lelek navelo kriterije koje je smatralo odgovarajućim za primjenu prilikom korištenja svog diskrecionog prava iz člana 4.

19. Ovi kriteriji uzimaju u obzir prava optuženih prema zakonu BiH, u koji su ugrađena osnovna prava zaštićena Evropskom konvencijom. U isto vrijeme, vijeće je imalo u vidu sudsku praksu MKSJ u tumačenju pravila 94. Pravilnika o postupku i dokazima MKSJ.⁵

20. Vijeće ističe da pravilo 94. Pravilnika o postupku i dokazima MKSJ i član 4. Zakona o ustupanju predmeta nisu identični, te da Sud, ni na koji način, nije obavezan odlukama MKSJ. Međutim, očito je da su neka pitanja sa kojima se suočavaju Tribunal i vijeća Suda BiH slična u pogledu razmatranja presuđenih činjenica i da će, stoga, razmišljanja također biti slična.

21. Nakon razmatranja ovih kriterija u kontekstu argumenata koji su izneseni u ovom predmetu, ovo vijeće takođe smatra da ovi kriteriji u potpunosti štite interese strane koja je podnijela prijedlog, prava optuženog, svrhu Zakona o ustupanju predmeta, te integritet sudskog postupka.

22. Shodno navedenom, vijeće je prilikom donošenja odluke kao u izreci rješenja imalo u vidu sljedeće kriterije:

1. Činjenica stvarno mora biti „činjenica“ koja:

- i. je dovoljno određena, konkretna i prepoznatljiva;
- ii. nije zaključak, mišljenje ili usmeno svjedočenje;
- iii. nije karakterizacija pravne prirode.

2. Činjenica mora sadržavati bitna utvrđenja MKSJ-a i ne smije se značajno mijenjati.

⁵ Pravilo 94(B) predviđa da “na prijedlog jedne od strana ili *proprio motu* pretresno vijeće može, nakon što sasluša strane, odlučiti da formalno primi na znanje činjenice o kojima je presuđeno ili dokumentarne dokaze iz drugih postupaka pred Međunarodnim sudom koji se odnose na pitanja koja su sporna u tekućem suđenju”.

3. Činjenica ne smije direktno ili indirektno potvrđivati krivičnu odgovornost optuženog.
4. Činjenica koja je prihvaćena kao istinita u tolikoj mjeri da je postala općepoznata i koja nije podložna razumnom pobijanju, može se prihvatiti kao presudena činjenica čak i ako se odnosi na elemenat krivične odgovornosti.
5. Činjenica mora biti “utvrđena pravosnažnom odlukom” MKSJ-a, što znači da je ista ili potvrđena ili utvrđena u postupku po žalbi, ili ista nije pobijana u žalbi, a daljnja žalba više nije moguća.
6. Činjenica mora biti utvrđena u postupcima pred MKSJ-om u kojima optuženi protiv koga je činjenica utvrđena i optuženi pred Sudom BiH imaju isti interes u pogledu pobijanja određene činjenice. Shodno navedenom, činjenice koje su navedene u dokumentima koji su predmet sporazuma o krivici ili dobrovoljnog priznanja u postupku pred MKSJ se ne prihvataju jer optuženi u takvim predmetima imaju interese koji su drugačiji, a često i suprotni, od interesa onih optuženih koji su iskoristili svoje pravo na suđenje.
7. Činjenica mora biti utvrđena u postupku pred MKSJ-om u kojem je optuženi protiv koga je činjenica utvrđena imao pravnog zastupnika kao i pravo i mogućnost da se brani. Dakle, jasno je da prihvatanje činjenice koja je proizašla iz postupka u kojem optuženi tu činjenicu nije testirao svojim dokaznim instrumentima nije prihvatljiva za ovo vijeće, tim prije što je tačnost takve činjenice upitna jer optuženi nije imao priliku (ili je takva prilika bila nedovoljna) da se izjasni u pogledu te činjenice i da je pokuša osporiti.

23. Prilikom korištenja gore navedenih kriterija, Sud je cijenio predložene činjenice iz prijedloga Tužilaštva kojima se nastoji utvrditi međunarodni karakter oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini u periodu 1992-1995 u kontekstu optužnice.

24. U optužnici se navodi da je optuženi u vrijeme oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini postupao suprotno pravilima međunarodnog humanitarnog prava (odnosno članu 2. i 3. Četvrtе ženevske konvencije o zaštiti civilnih lica u vrijeme rata od 12.8.1949).

25. U odnosu na član 2. Četvrtе ženevske konvencije koja se odnosi na međunarodne oružane sukobe, ovo vijeće ne prihvata činjenice koje su možda relevantne, ali sadrže karakterizacije koje su u suštini pravne prirode. Po mišljenju vijeća, činjenice koje sadrže

pravni zaključak o postojanju “međunarodnog oružanog sukoba” predstavljaju pravno obilježje krivičnog djela iz optužnice, te se, stoga, u ovom predmetu ne mogu prihvatiti.

26. Po mišljenju vijeća, član 3. predstavlja drugačiji problem. Zajednički član 3. primjenjuje se u slučajevima oružanog sukoba koji nema međunarodni karakter; stoga bi prihvatanje činjenica kojima su utvrđuje međunarodni karakter oružanog sukoba predstavljalo prihvatanje činjenice koju Sud, s obzirom na optužnicu, nije dužan utvrditi prema zajedničkom članu 3., pa je, shodno tome, irelevantna. Pozivajući se na pravni test za prihvatanje činjenica koji je za njega obavezujući, ovaj Sud mora odbiti formalno primanje na znanje činjenica ukoliko one ne ispunjavaju utvrđene kriterije.

27. Protiv ovog rješenja nije bila dozvoljena žalba u toku dokaznog postupka, ali se isto može osporavati u žalbi na presudu.

D. ZAVRŠNE RIJEČI

1. Tužilaštvo BiH

28. U uvodnom dijelu završnih riječi tužilaštvo se osvrnulo na opće činjenice koje su dokazane van svake razumne sumnje, a koje se odnose na postojanje ratnog stanja i oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini.

29. Tužilaštvo je smatralo neophodnim opisati opšte stanje na ratištu u maju 1995. godine. Shodno tome je istaknuto da su jedinice VRS-a tokom aprila i maja 1995 godine očekivale ofanzivu Armije Republike Bosne i Hercegovine i Hrvatskog vijeća odbrane.

30. Tužilac je dalje istakao pitanje djelovanja snaga NATO-a prema jedinicama VRS-a u maju 1995. godine. NATO dejstva po ciljevima Vojske Republike Srpske izuzetno su bila intezivna tokom 25. maja 1995. godine, a postojala su naređenja pretpostavljene komande upućena između ostalog i Taktičkoj grupi Ozren o zaštiti teškog naoružanja od mogućeg uništavanja od strane NATO-a ali i odmazdi prema neprijateljskim snagama.

31. Istovremeno, istoga dana Glavni štab VRS-a dao je odobrenje svim komandama jedinica VRS-a da izvrše sve vidove odmazde protiv jedinica UNPROFOR-a i civilnih ciljeva, a isto se je prije svega ogledalo u uzimanju za taoce pripadnika UNPROFOR-a i intenzivnom granatiranju baze UNPROFOR-a na aerodromu Dubrave kod Tuzle, odnosno Živinica, ali i u granatiranju civilnih ciljeva u 5 bezbjednosnih zona u Bosni i Hercegovini.

32. S toga je po mišljenju tužioca Glavni štab Vojske Republike Srpske zaštićenu zonu UN-a, grad Tuzlu, suprotno odredbama međunarodnog humanitarnog prava, smatrao legitimnim vojnim ciljem.

33. Dana 25.05.1995. godine u svim jedinicama VRS-a na snazi je bilo stanje povećane borbene gotovosti, koje je posebno podrazumjevalo povećanu budnost cjelokupnog komandnog kadra.

34. U cilju pojašnjavanja individualne krivične odgovornosti optuženog Tužilaštvo je istaklo da se iz dokaza može zaključiti da je 1995. godine, nakon tri godine rata nivo subordinacije i primjene načela jednostarješinstva u jedinicama Vojske Republike Srpske, pa i Taktičke grupe Ozren bio izuzetno visok.

35. Također, kako ističe tužilac, moguće je van svake razumne sumnje jasno utvrditi sistem rukovođenja i komandovanja u okviru Taktičke grupe Ozren, čiji komandant je bio optuženi Novak Đukić, i sastav ove formacije koja je bila podređena Operativnoj grupi Doboj i Prvom krajiškom korpusu Vojske Republike Srpske.

36. Po mišljenju tužioca van svake razumne sumnje je utvrđena činjenica da je Novak Đukić u inkriminisanom periodu kao stručno i autoritativno vojno lice bio na čelu Taktičke grupe Ozren. Takođe je nesporno da je optuženi bio na poslu i aktivno obavljao svoju dužnost dana 25.05.1995. godine.

37. Iz načela jednostarješinstva utvrđenog zakonom i iz iskaza svjedoka i svjedoka-eksperata jasno je da je samo komandant Taktičke grupe Ozren bio lice koje je moglo odobriti sve planove dejstava, radne karte i bilo koju drugu upotrebu sile planiranu sa nivoa Taktičke grupe Ozren, pa i samim time upotrebu artiljerije koja je bila direktno potčinjena Taktičkoj grupi Ozren.

38. Tužilac se osvrnuo na strukturu artiljerijskih jedinica koje su bile u sastavu Taktičke grupe Ozren i sistem rukovođenja i komandovanja jedinicama ističući da je u svom sastavu ova grupa imala dvije vrste artiljerijskog oruđa od kojih je jedan topovski artiljerijski vod za topove velike razorne moći i to vod topova 130 mm i vod topova 155 mm, koji su bili pod direktnom kontrolom Komande Taktičke grupe Ozren i za njihovu upotrebu je bilo obavezno predhodno odobrenje Komandanta Taktičke grupe Ozren.

39. Upotreba Topovskog artiljerijskog voda 130 mm u reonu Panjika moguća je, kako ističe tužilac, samo po odobrenju komandanta Novaka Đukića i po direktnoj naredbi iz komande Taktičke grupe Ozren, koja je i određivala konkretni cilj gađanja, prema brojevima pod kojima su isti predhodno bili ucrtani na radnoj karti artiljerije od strane komande Taktičke grupe Ozren i odobreni od strane komandanta Taktičke grupe Ozren. U slučaju da se granata ispalila bez odobrenja komandanta Taktičke grupe Ozren svi svjedoci, odbrane i Tužilaštva BiH, tvrdili su da bi oni koji bi postupili na ovaj način snosili teške disciplinske posljedice, što se nijednom nije dogodilo.

40. Iz provedenih dokaza, tužilac je naveo, da je vidljivo da su u pogledu indentifikacije projektila koji je pogodio užu centar grada Tuzla, svi materijalni dokazi ali i izvještaji vještaka Tužilaštva BiH saglasni da se van razumne sumnje može tvrditi da se radi o projektilu 130 mm ispaljenog iz artiljerijskog sistema za indirektno gađanje M46, te da je domet ovog projektila 27 km sa maksimalnim punjenjem cijevi. Jedino je vještak odbrane Kostić u nalazu i tokom saslušanja iskoristio riječ „najvjerovatnije“ se radi o projektilu 130 mm, čime je takode potvrdio navode Tužilaštva Bosne i Hercegovine kada je u pitanju indentifikacija oruđa i projektila.

41. Tužilac je dalje istakao da je van razumne sumnje dokazano da je granata 130 mm pogodila užu jezgro Tuzle sa položaja taktičke grupe Ozren sa užeg lokaliteta sela Panjik.

42. Kada je u pitanju pravac doleta granate tužilac je naveo da je nepobitno, tokom svih uvidaja izvršenih u različitim vremenskim periodima i od strane različitih institucija, ali i tokom vještačenja i analize profesora Zečevića sa matematičkom tačnošću utvrđena pozicija na geografskoj karti sa koje su ispaljene granate 130 mm koje su 25.05.1995. godine i 28.05.1995. godine pogodile gradsko jezgro Tuzle. Ta lokacija je indentična sa lokacijom za

koju je veliki broj svjedoka ustvrdio da se upravo tu u neposrednoj blizini sela Panjik nalazio vatreni položaj topovskog artiljerijskog voda 130 mm M46.

43. U toku završnih riječi tužilac je istakao status i broj žrtava i status užeg centra Tuzle obzirom da je status žrtava bitan za određivanje bića krivičnog djela, ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačke a) i b). Pri tome je istaknuto da je nesporno da se radi o civilnim žrtvama, te da je Tuzla predstavljala civilni cilj.

44. Odbrana nije osporavala nalaz vještaka Vede Tuće koji je govorio o žrtvama i nije imala pitanja za unakrsno ispitivanje. Na ovaj način van svake razumne sumnje je potvrđena smrt 71. osobe i ranjavanje 130 civilnih osoba od granate koja je pala 25.05.1995. godine na „Tuzlansku kapiju“. Tužilac je istakao da je van svake razumne sumnje dokazana i činjenica da je napad artiljerijskim sistemom za indirektno gađanje na gradsko jezgro Tuzle ustvari napad na civilni cilj, jer se radi o gusto naseljenom području.

45. Na kraju je tužilac istakao da prethodna analiza dokaza jasno izvodi zaključak da je jedino Novak Đukić u svojstvu komandanta Taktičke grupe Ozren bio osoba koja je imala ovlasti da odobri upotrebu topovskog artiljerijskog voda 130 mm, sa vatrenog položaja na području sela Panjik, što proizilazi iz principa jedinstva komande koji je bio princip ne samo u Vojsci Republike Srpske, nego je isti stub funkcionisanja bilo koje vojne strukture na svijetu. Dakle, ovakve odluke može samo da odobri komandant.

46. Kada je u pitanju krivična sankcija i svrha koja bi se postigla istom, tužilac se osvrnuo na član 48. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, da prilikom odmjeravanja kazne u obzir treba uzeti sljedeće okolnosti, i to: stepen krivične odgovornosti, pobude iz kojih je izvršeno krivično djelo, jačina ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, okolnosti pod kojima je učinjeno krivično djelo, raniji život učinioca, njegove osobne prilike i držanje nakon izvršenog krivičnog djela, te zaključio da se jedino najtežom vrstom kazne, to jeste kaznom dugotrajnog zatvora, može postići svrha kažnjavanja određena u članu 39. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine.

2. Odbrana

47. U završnim riječima na glavnom pretresu dana 02.06.2009. godine, odbrana optuženog je predložila da Sud donese presudu kojom se optužba odbija kao neosnovana zbog nedostatka dokaza, te predložila Sudu da ukoliko izrekne osuđujuću presudu primjeni odredbu člana 4. KZ BiH, odnosno zakon koji je važio u vrijeme izvršenja krivičnog djela.

48. Odbrana se u završnim riječima osvrnula na 1. tačku optužnice i na analizu nalaza i mišljenja prof. dr Berka Zečevića te u odnosu na 2. tačku optužnice istakla da dokazi koje je Tužilaštvo uložilo nisu takvog kvaliteta da se može očekivati osuđujuća presuda.

49. U odnosu na tačku 1. optužnice odbrana je prije svega navela koje činjenice smatra nespornim, a to je postojanje ratnog stanja i oružanog sukoba; da je u predmetno vrijeme optuženi Novak Đukić bio komandant Taktičke grupe Ozren VRS, te da je dana 25.05.1995.godine u 20:55 h eksplodirala granata na trgu u Tuzli zv. „Kapija“ koja je usmrtila 71 lice i povrijedila 170 lica.

50. U ostalom dijelu kada je u pitanju tačka 1. optužnice odbrana osporava sljedeće:

51. Odbrana ističe da u odnosu na tvrdnju da je optuženi naredio artiljerijskom vodu da granatira grad Tuzlu, Tužilaštvo nije pružilo nijedan materijalni dokaz o postojanju pismene ili usmene naredbe.

52. Odbrana navodi da se iz linije komandovanja vidi da je jedino optuženi ili njegov načelnik artiljerije mogao da izda naredbu za dejstvovanje topova od 130 mm, ali ukazuje na mogućnost izvršenja opaljenja topa samoinicijativno, bez naredbe. U vezi navedenog odbrana je zaključila da tu činjenicu Tužilaštvo želi dokazati pored lanca komandovanja i radnom kartom artiljerije Druge Ozrenske brigade, te ističe da se navedena karta ne može koristiti kao dokaz, jer se radi o falsifikatu, ističući da je tužilac uložio kopiju karte čiju je autentičnost htio dokazati video snimkom. Odbrana tvrdi da je na snimku uočljivo da su ciljevi i legenda u kojoj je označen top na karti naknadno upisani, te da se ovo što je naknadno upisano razlikuje debljinom i vrstom flamastera.

53. Dalje, odbrana smatra neprihvatljivom tvrdnju Tužilaštva da se postojanje naredbe dokazuje namjerom da se izvrši odmazda zbog izvršenog napada NATO snaga po

položajima VRS, jer je svjedok Manojlo Milovanović izjavio da je odmazda bila usmjerena na pripadnike NATO i UNPROFOR-a.

54. Pored toga, odbrana odgovara na pitanje da li je granata koja je eksplodirala na „Kapiji“ ispaljena sa položaja topova kalibra 130mm Vojske RS u selu Panjik, te navodi da u Izvještaju mješovite komisije stoji da je predmetna granata ispaljena pod malim uglom i da isti iznosi 31,16 stepeni.

55. U vezi navedenog ističe se da u Zapisniku o uviđaju piše da je granata ispaljena sa položaja na Ozrenu u selu Vrbak sa mjesta Cerovo brdo, a što je odbrana potkrijepila svojim dokazima (Zahtjev za sprovođenje istrage Kantonalnog tužilaštva Tuzla (O-3), Prijedlog za preuzimanje predmeta Tužilaštva BiH od 08.06.2007.godine (O-4) i Rješenje Suda BiH broj X-KRN-07/394 od 18.07.2007.godine (O-5)).

56. Sljedeća tvrdnja odbrane je da je Mješovita komisija našla da je udaljenost mjesta pada i mjesta ispaljenja granate 21.000 metara. Odbrana osporava mogućnost ispaljenja topa sa udaljenosti Panjika, jer je Panjik od Kapije udaljen preko 27.000 metara. U vezi dometa topa odbrana tvrdi da iako je maksimalni domet topa 130 mm 27.000 m, taj domet nije mogao biti dosegnut zbog istrošenosti cijevi, te da se isti može dostići samo sa potpuno novom cijevi.

57. Na kraju se osporava zakonitost nalaza i mišljenja vještaka prof. dr. Berka Zečevića tvrdeći, da naredba Tužilaštva glasi na Prof.dr. Berka Zečevića, a na nalazu i mišljenju kao autori stoje imena njegovih asistenata. Naime, po mišljenju odbrane vještačenje su izvela lica na koja se nije odnosila naredba.

58. Vještak prof. dr. Berko Zečević je po navodu odbrane zanemario materijalne dokaze koji potvrđuju da je upadni ugao granate 31,16 stepeni, a ne preko 60 stepeni, te da je ovaj ugao dobio nakon što je uradio rekonstrukciju događaja, koja nije provedena u skladu s odredbom člana 93. stav 1. ZKP BiH.

59. Odbrana tvrdi da je nalaz sačinjen u isključivoj funkciji pokretanja optužnice, odnosno da je vještak imao unaprijed definisane okvire zaključaka i zbog toga je odbacivao sve bitne i očigledne činjenice događaja.

60. Po mišljenju odbrane vještak pominje i usvaja kao činjenice nedokazane navode iz ranijih izvještaja. U odnosu na navode da je Kapija bila precizni cilj, odbrana negira tu činjenicu, ističući da je „Kapija“ mjesto veličine 12 metara i ako bi se na taj lokalitet pucalo sa razdaljine od 27 km, jedna ili prva granata, ne bi mogla precizno pogoditi cilj.

61. Odbrana se ponovo poziva na minimalni upadni ugao oko 31 stepeni, naveden u proračunu mješovite komisije i tvrdi da je taj ugao bio moguć samo ukoliko bi granata doletjela sa zapadnog pravca, što prema stavu odbrane nije tačno. Dalje, odbrana osporava položaj automobila Golf u odnosu na krater odnosno osporava rastojanje automobila i kratera od oko 40 cm, tvrdeći da je navedeno rastojanje bilo 1,4 metra. Shodno navedenom, odbrana osporava i upadni ugao pada projektila koji je naveden u nalazu i mišljenju vještaka tužilaštva.

62. Iznoseći završne riječi odbrana optuženog se posebno osvrnula na sljedeće dijelove izvještaja prof. dr. Berke Zečevića:

1. „uticaj upaljača na efekte djelovanja projektila na cilju“:

Odbrana osporava vrijeme dejstva upaljača jer je uobičajno vrijeme dejstva trenutnog upaljača 0,00003 do 0,00005 s (30 do 50 mikro sekundi).

2. „Krater od artiljerijskih (topovskih) HE projektila sa prednjim udarnim upaljačem“:

U ovom dijelu odbrana navodi da dokument na koji se vještak Zečević pozvao („A Primer on Indirect Fire Crater Analysis in Iraq and Afganistan“ autora Captain Edward J.Coleman and Sergeant First Class Rico R.Bussey, koji je objavljen u časopisu: „Field Artillery“, July-Avgust 2005), negira tezu o smjeru projektila u momentu aktiviranja od zapada prema istoku. U prilog tome odbrana ističe da bi pomenuta teza mogla biti tačna, izgled prizemnih nepokretnih i pokretnih tragova na licu mjesta bi morao biti vrlo sličan ili čak isti kao što je prikazano na sl.48 predmetnog vještačenja, te tvrdi da se lepeza prizemnih tragova širi od kratera prema zgradi prodavnice „NIK“ (od kratera prema zapadu). To sve navodno dokazuje da je projektil aktiviran pod znatno manjim upadnim uglom.

3. „Identifikacija upadnog ugla projektila“:

U ovom dijelu odbrana polazi od činjenice da je rastojanje od kratera do ivice prizemnih pokretnih tragova, gdje je navodno bio pozicioniran automobil Golf (do ovog podatka je odbrana došla na osnovu skice lica mjesta krim tehničara Iirfana Džinovića i fotografija broj 9,10,11 i 13A) iznosilo 1,4.metra. Navedeno, prema mišljenju odbrane dokazuje da upadni ugao nije mogao biti 63 stepena.

4. „Identifikacija kalibra i tipa projektila“:

Odbrana se u ovom dijelu poziva na sliku 78 nalaza gdje je prikazana parčad od košuljice projektila na kojima se vide žljebovi ležišta vodećeg prstena, a koja parčad su nesumnjivo od granate kalibra 130mm. Stoga, odbrana postavlja pitanje zašto nisu pronađeni i dijelovi vodećeg prstena, te tvrdi da u tom slučaju nedostaje ključni materijalni dokaz.

5. „Vjerovatna zona lansiranja artiljerijskog HE projektila 130mm OF-482 ili M79“:

Odbrana tvrdi da se vještak Zečević isključivo bavio maksimalnim dometom topa M46, te da je definisao mjesto artiljerijskog položaja bez ijednog raspoloživog dokaza za to. U vezi navedenog odbrana osporava navedeno rasturanje projektila 130mm ispaljenog sa daljine od 27km oko +/- 380m, a tvrdi da navedeno nije tačno, već da je tačan podatak da je rasturanje 448 m.

63. U daljem toku završnih riječi odbrana u odnosu na vještačenje prof.dr.Berka Zečevića osporava još nekoliko navoda: Postavlja se pitanje zašto nisu fragmenti koji su prikazani u nalazu i mišljenju uvedeni kao materijalni dokaz, te na osnovu čega je vještak utvrdio da se radi o fragmentima koji pripadaju topu 130mm.

64. Dalje, odbrana osporava tezu da je predmetna brazda, brazda od fragmenata, a ne brazda upaljača, te navodi da je nemoguće da geleri naprave jasnu udubljenu pravolinijsku brazdu u tlu. Dalje, odbrana tvrdi da iz izvedenih dokaza proizlazi da su topovi M-46 iz kojih je ispaljena predmetna granata smješteni kod nove škole, a ne kod stare, te da je ta činjenica ključna, s obzirom da je razdaljina stare i nove škole od par stotina metara.

65. Odbrana optuženog je istakla da nema dokaza o stvarnom balističkom stanju cijevi sa aspekta ostvarivanja navedenog maksimalnog dometa od oko 27.500m i preciznosti gađanja konkretnog cilja u Tuzli.

66. Pri kraju završnih riječi odbrana optuženog se poziva na izvođenje svojih dokaza, odnosno na svjedočenja svjedoka Dostanića i Savić Mileta, te na vještačenje Vlade Kostića i Branke Luković, koji po mišljenju odbrane pobijaju tezu tužilaštva navodeći da je svjedok Dostanić Mladen potvrdio da u ratnom dnevniku Druge Ozrenske Lake pješadijske brigade nije evidentirano dejstvo artiljerije za inkriminisan dan. Po mišljenju odbrane svjedok Savić Mile je potvrdio da je granata mogla da dođe sa suprotnog pravca tj. iz pravca istoka. Nalaz vještaka odbrane je suprotan Izvještaju Mješovite komisije i vještačenju Prof.dr. Berka Zečevića.

67. Dalje se odbrana pozvala na svjedočenje Manojla Milovanovića i pukovnika Brantza koji su potvrdili da je 25.05.1995.godine na pola sata prije eksplozije granate na „Kapiji“ sa položaja Vojske RS (u pravoj liniji sa „Kapijom“ i od „Kapije“ udaljen preko 20.000metara) granatiran aerodrom Dubrave (sa 13 granata).

3. Optuženi

68. Optuženi se pozvao na svoje pravo da ne svjedoči, ali mu je bilo dozvoljeno da se vijeću obrati svojim završnim riječima. Vijeće konstatuje da to obraćanje nema nikakvu dokaznu vrijednost.

69. Na početku završnih riječi optuženi je opisao ratno stanje na Ozrenu, posebno se osvrćući na period april, maj 1995. godine, očekivanje ofanzivnog napada od strane Armije BiH u to vrijeme, svoju ulogu u sklopu Vojske Republike Srpske (u daljem tekstu:VRS) kao i položaje svoje jedinice na Ozrenu u odnosu na položaje Armije BiH.

70. Optuženi je potvrdio da je dana 05.12.1994.godine premješten na dužnost komandanta TGO i da je na istoj ostao do potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma.

71. U daljem toku završnih riječi optuženi je vršio analizu dokaza predloženih u toku glavnog pretresa, pojašnjavajući i upoređujući sadržaj pojedinih dokaza.

72. U odnosu na dokaz tužilaštva Zapovijest Novaka Đukića za odbranu od dana 25.04.1995.godine, optuženi ističe da je naredbu da se izda navedena zapovijest izdao iz razloga što se prethodno potpisano primirje bližilo kraju i očekivala se ofanziva od neprijateljskih snaga sa ciljem zauzimanja Ozrena. U vezi ovog dokaza optuženi ukazuje da su topovi služili za podršku brigadama koje bi putem svoje komande podnosile zahtjev za upotrebu topa komandantu TGO.

73. Optuženi je dalje naveo da iz Izvještaja o istrazi UNPROFOR-a. proizlazi da je Charlesu Brantzu naložena istraga od UNPROFOR-a tek 26.05.1995.godine u 13h, te postavio pitanje, zašto je odlučeno da se provede zajednička istraga UNPROFORA-a i domaćih civilnih vlasti. Na osnovu Zapisnika istražnog sudije i Izvještaja o istrazi UNPROFOR-a, optuženi zaključuje da postoje neke nejasnoće u ovim dokumentima.

74. Dalje, optuženi prigovara da su neposredno nakon masakra uklonjeni važni tragovi kao što su tijela poginulih i postavlja pitanje, koliko je ekipa UNPROFOR-a mogla vidjeti lice mjesta kad je uvidaj završen u 14h dana 26.05.1995.godine, a UNPROFOR je uključen u istragu tek nakon 13h istog dana.

75. Optuženi je dalje naveo da NATO snage nisu vršile napad 25. maja 1995. godine na TGO i navodi da nije znao šta se 25.05.1995.godine dešavalo na Palama, te da se odmazda ne može prihvatiti kao razlog granatiranja grada Tuzle, kao i da u tom pravcu Tužilaštvo nije pružilo nijedan dokaz. Navodi da je on lično za gađanje aerodroma Dubrave, prvi put saznao iz svjedočenja Charlesa Brantza.

76. Oспорavajući tezu Tužilaštva da je jasno zašto je optuženi na 25.05.1995.godine zakazao hitan sastanak sa potčinjenim komandantima, navodi da se radilo o redovnom mjesečnom sastanku sa ciljem referisanja i koordinacije, te da je ovakve sastanke optuženi održavao svaki mjesec. U prilog navedenom, optuženi ističe pojedinosti sastanka, odnosno da su tačke dnevnog reda bile stanje borbene gotovosti jedinica, angažovanje mjesnog stanovništva u odbranu teritorije, te planiranje, organizovanje i izvođenje aktivnih borbenih dejstava.

77. Optuženi se osvrnuo na svjedočenje svjedoka Charleza Brantza ukazujući da je ovaj svjedok izjavio da je grad Tuzla gađan još prije 25.05.1995.godine i to iz pravaca: Lopare, Capne, Zvornika i sa planine Vis, ali da nijedna od tih granata nije pogodila centar grada. Dalje, u vezi autentičnosti dokaza koje je Charles Brantz imao kod sebe i koji su se morali uništiti, optuženi prigovara da sudu nisu dostavljeni originali. Pored navedenog, optuženi prigovara i na uloženi CD koji je navodno snimio svjedok Charles Brantz, te ističe da Charles Brantz ovaj snimak nije mogao sačiniti, jer je isti snimljen neposredno nakon eksplozije (na snimku se čuje sirena) a Charlesu Brantzu je istraga povjerena tek 26.05.1995.godine, odnosno sutra dan.

78. U vezi radne karte artiljerije, optuženi ističe da je karta sačinjena 20.04.1994.godine, odnosno u vrijeme kada optuženi nije bio komandant TGO. Dalje, optuženi smatra da su krugovi (navodni ciljevi topa 130mm) na karti naknadno ucertani i da snimak kamerom ne može dokazivati autentičnost iste.

79. Optuženi je nadalje istakao da je netačan zaključak Tužilaštva da je optuženi izdavao naredbe, jer je on samo odobravao zahtjeve komandanata nižih jedinica. Dalje, optuženi ističe da naredba mora imati i formu i sadržaj, jer je to najodlučnija činjenica, te da ukoliko iste nema, očigledno je da i ne postoji.

80. U ostalom dijelu završnih riječi, optuženi je analizirao vještačenje prof. dr Berka Zečevića. Prije svega, optuženi konstatuje da se vještak počeo baviti konkretnom analizom uvjeta koji su doveli do masakra na „Kapiji“ na dan 25.05.1995.godine tek od 52. stranice svog nalaza i mišljenja, te da je sve do tada davao samo teorijski osvrt.

81. Dalje, optuženi je analizirao na koji način je vještak utvrdio pravac doleta projektila, te konstatuje da je prof. dr Berko Zečević naveo dva metoda koja se primjenjuju prilikom utvrđivanja pravca.

82. Optuženi prigovara da je vještak u svom nalazu govorio da je primjenjen standardni metod, ali da taj metod nigdje nije uporedio sa kraterom na Kapiji. Stoga, optuženi smatra da je ovaj metod samo izmišljen.

83. Dalje, optuženi osporava crtež lica mjesta, odnosno sliku 59 na str. 52 predmetnog nalaza i mišljenja, te navodi da je prof.dr. Berko Zečević nacrtao položaj automobila golf kao da se nalazi na pločniku, te upoređuje i ukazuje na razliku predmetne slike sa crtežem lica mjesta koji je sačinjen od strane uvidajne ekipe neposredno nakon događaja.

84. Dalje, optuženi ukazuje na prizemne pokretne tragove koji dokazuju suprotan pravac doleta projektila. Naime, činjenica je da kada granata udari u tlo izbacuje materijal naprijed i bočno, a da količina izbačenog materijala zavisi od upadnog ugla. Optuženi ističe da su tragovi kocki više desno a manje lijevo od kratera. U vezi navedenog, optuženi smatra nestručnim odgovor prof. dr. Berka Zečevića da isti nije mogao cijeliti navedene tragove iz razloga što je pristup licu mjesta nastao tek nakon uklanjanja tijela poginulih. Dalje, optuženi je analizirao sliku broj 11 fotografije lica mjesta te istakao da se ne nalazi u nalazu i mišljenju prof.dr Berka Zečevića.

85. Prema mišljenju optuženog ključna slika je broj 13A na kojoj je u nalazu i mišljenju prof.dr Berka Zečevića navodno naljepnica prekrila dio tragova. U vezi ove slike optuženi ističe, da se vidi krater i brazda upaljača (iz istoka prema zapadu), te da se kocke nalaze u pravcu sjeveroistoka.

86. Pored navedenog, optuženi se osvrnuo na sliku 58 na kojoj se vidi krater koji je prof.dr Berko Zečević koristio prilikom određivanja centra eksplozije i koji odgovara položaju 3,90m i 4,80m od lijevog i desnog čoška zgrade (prema skici sačinjenioj neposredno nakon lica mjesta), te optuženi tvrdi da je prof.dr Berko Zečević teoretski tumačio krater na položaju 2,65m i 5,60 m i to kad mu je odgovaralo.

87. U drugom dijelu optuženi osporava određivanje upadnog ugla. Naime, optuženi smatra da je vještak proveo rekonstrukciju suprotno ZKP BiH.

88. Dalje, optuženi ukazuje na činjenicu da je prof.dr Berko Zečević utvrdio da je centar eksplozije 400 mm udaljen od automobila za razliku od vještaka odbrane koji su utvrdili da je centar eksplozije od automobila udaljen 1400 mm. Optuženi je analizirao način na koji je prof. dr Berko Zečević došao do predmetne razdaljine 400mm, te utvrdio da je teza Prof.dr. Berka Zečevića tendenciozna , te da je isti polazio od željenog ugla 67 stepeni i 41 minuta, kao odgovarajućeg ugla za maksimalni domet topa 130mm, da bi dokazao da je projektil

doletio sa maksimalnim dometom. Pored navedenog, optuženi naglašava da taj maksimalni domet nije u skladu sa tablicama.

89. Dalje, optuženi ističe da se prema tragovima ulja koje je iscurilo iz automobila bijeli Golf, može vidjeti da je automobil pomijeran unazad i da nije bio na trotoaru. Na kraju, optuženi ponovo ističe da se na već navedenim slikama vidi trag brazde upaljača na pravcu istok-zapad.

90. Optuženi osporava tačnost tvrdnje navedene u predmetnom nalazu i mišljenju, i to da su iz 20 tijela izvađeni fragmenati. Naime, optuženi se poziva na nalaz i mišljenje vještaka Vede Tuće u kojem je navedeno 11 poginulih lica u kojima su pronađeni fragmenti.

91. Na kraju završnih riječi, optuženi je iznio svoju tezu, i to da su na trgu „Kapija“ eksplodirale dvije eksplozivne naprave u rastojanju od oko 1,5 do 2 metra jedna od druge, od čega jedna sa tragovima na pravcu istok-zapad načinivši krater izbacivši 6 granitnih kocki a druga na 2,65 metra od čoška zgrade Nik, ispred prednjeg dijela automobila gdje je načinjena rupa iz koje je izbačeno oko 25 granitnih kocki, te navodi da se optužnica bavi samo indicijama, što su potvrdili zaključci Prof.dr. Berka Zečevića u kojima se pojavljuje riječ vjerovatno.

92. Optuženi je ponovo izrazio žaljenje radi svih stradalih i naveo da još prije nego što je uhapšen čekao poziv tužioca i nije htio da izbjegne krivičnu odgovornost, jer je želio da se suoči sa ovim surovim slučajem, a posebno iz poštovanja prema stradalim.

4. Oštećeni

93. Nakon završnih riječi Tužilaštva BiH istog dana je svoje završne riječi iznijela punomoćnik oštećenih, Amila Kunosić-Ferizović.

94. Punomoćnik oštećenih je izjavila da se pridružuje završnim riječima Tužilaštva i izjasnila se u pogledu imovinsko pravnog zahtjeva. Naime, Amila Kunosić-Ferizović je odlučila da će imovinsko pravni zahtjev ostvariti u parničnom postupku iz razloga da ne bi došlo do odugovlačenja krivičnog postupka.

95. Punomoćnik oštećenih je istakla da bi preciziranje imovinsko pravnog zahtjeva tražilo dosta vremena radi dokazivanja vrste i visine štete za svakog oštećenog, posebno cijeneći da je od predmetne granate poginulo 71 lice i da je preko 130 lica ranjeno.

96. Posebno je istakla svjest optuženog i činjenicu da je Tuzla u toku rata 1992-1995 godine bila zaštićena zona UN, te da je optuženi morao znati da se gadaju civilni ciljevi, a posebno predvidjeti da smrtno posljedice i povrede civilnih lica na dan 25.05.1995.godine u 20:55h mogu biti u velikom broju.

97. Dalje, Amila Kunosić-Ferizović se pozvala na vještačenje mr.med.sci.dr Vede Tuće koji je detaljno vještačio o povrijeđenim osobama, te utvrdio da je od 133 povrijeđenih 35 lica zadobilo po život opasne povrede, 62 obične teške tjelesne povrede i 36 lica lake tjelesne povrede.

98. Punomoćnik oštećenih se ukratko osvrnula i na psihičke povrede, odnosno psihičke traume i duševne povrede ličnosti, koje zahtjevaju posebnu medicinsku ekspertizu, a posebno se tiču ne samo povrijeđenih već i porodica povrijeđenih i poginulih. Punomoćnik oštećenih je svoje završne riječi potkrijepila podsjećanjem suda na emocionalni utisak video snimka koji je napravljen neposredno nakon masakra i ukazivanjem na bol roditelja koji su izgubili svoju djecu.

99. Na kraju završnih riječi, Amila Kunosić-Ferizović je ukazala na višestruki značaj kažnjavanja počinioca, posebno da sankcija/kazna predstavlja jedan vid satisfakcije žrtava, te da osuđujuća sudska odluka obnavlja dostojanstvo, reputaciju i prava oštećenih stvarajući kod njih osjećaj da je pravda zadovoljena.

II. OPŠTA RAZMATRANJA

A. KATEGORIJE DOKAZA

100. Tužilaštvo je optužnicom predložilo saslušanje 259 svjedoka, od kojih je za većinu bilo predloženo da budu saslušani u svojstvu oštećenih.

101. Dana 22.04.2008. godine Sudu je dostavljen spisak svjedoka koje je Tužilaštvo namjeravalo da pozove u daljem toku postupka, a Vijeće je potom održalo statusnu konferenciju na kojoj je razmatralo i potrebu da se uopće poziva, većina oštećenih u svojstvu svjedoka, imajući u vidu i činjenicu da je veći broj oštećenih već bio angažovao svog punomoćnika u ovom postupku.

102. U konačnici, Tužilaštvo je pozvalo ukupno 38 svjedoka i 2 vještaka i odustalo od saslušanja velikog broja oštećenih svjedoka. Svi saslušani svjedoci su ispitani na sjednicama otvorenim za javnost.

103. Odbrana je pozvala 4 svjedoka i 1 vještaka, dok je Vijeće pozvalo 1 svjedoka i suočilo vještake balističare tužilaštva i odbrane.

104. Tužilaštvo je predložilo 180 materijalnih dokaza, dok je odbrana predložila 6 materijalnih dokaza.

B. OPŠTA RAZMATRANJA DOKAZA

105. Sud je u ovom predmetu cijenio dokaze u skladu sa Zakonom o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine (ZKP BiH) primjenjujući prevashodno načelo pretpostavke nevinosti iz člana 3. ZKP BiH, koja otjelovljuje opšti princip prava prema kojem Tužilaštvo snosi teret utvrđivanja krivice optuženog, a Tužilaštvo to mora utvrditi izvan razumne sumnje.

106. Vijeće je saslušalo svih 38 svjedoka i oba vještaka Tužilaštva kao i 4 svjedoka i jednog vještaka odbrane. Mnogi od ovih svjedoka su svjedočili o istim događajima ili činjenicama o kojima su svi oni čuli ili ih vidjeli iz različite fizičke, mentalne, a ponekad i

hronološke perspektive. Vijeće je svjesno da je rijetkost da dva svjedoka, koja svjedoče na iste okolnosti, neki događaj vide identično ili ga verbalno opisuju na isti način, ali je Vijeće cijenilo kredibilitet svakog pojedinačnog iskaza sa polaznom pretpostavkom da je svaki svjedok namjeravao reći istinu.

107. Vijeće je takođe pokušalo da dovede u sklad iskaze različitih svjedoka gdje god je to bilo moguće. U situacijama kada to nije bilo moguće, Vijeće je cijenilo svaki pojedinačni iskaz najprije u pogledu vjerovatnoće da su razlike u iskazima rezultat nenamjernih pogreški u sjećanju ili percipiranju, a potom i u pogledu vjerovatnoće da je svjedok svjesno pokušao obmanuti Vijeće. U slučaju vještaka čija su mišljenja bila dijametralno suprotna, Sud je upriličio njihovo suočavanje u skladu sa članom 85. stav 2. ZKP.

108. Vijeće smatra, da su uprkos tome što su iskreni, neki svjedoci ipak nepouzđani u vezi sa nekim dijelovima svojih iskaza, zbog ograničenja u smislu svoje percepcije i sjećanja ili zbog pristrasnosti koja je uticala na njihove zaključke o značenju onoga što su vidjeli ili čuli. Međutim, Vijeće smatra da su isti ti svjedoci tačno percipirali, zapamtili i reprodukovali neke druge činjenice.

109. U pogledu nekih drugih svjedoka Vijeće opet smatra da dijelovi njihovih iskaza nisu bili iskreni, bilo zbog ličnih interesa, bilo zbog prijateljstva ili odanosti prema optuženom ili zbog toga što su htjeli da utiču na ishod postupka.

110. Međutim, vijeće je također utvrdilo da su ti isti svjedoci iskreno i tačno prenijeli druge činjenice zato što nisu bili svjesni značaja činjenice ili zato što nisu uspijevali da se drže svoje konstrukcije.

111. Prilikom donošenja svoje ocjene, Vijeće je uzelo u obzir način svjedočenja i držanje svjedoka, te testiralo unutrašnju konzistentnost iskaza koje su dali pred Sudom i njihovih prethodnih izjava.

112. Također, Vijeće je utvrdilo da su čak i svjedoci koji nisu bili pouzdani ili nisu govorili istinu u pojedinim dijelovima svojih iskaza, bili pouzdani i govorili istinu o drugim činjenicama o kojima su svjedočili

113. Stoga Vijeće nije odbacilo kompletne iskaze svjedoka čiji su iskazi bili dijelom nepouzdan, jer to ne bi bilo u interesu pravde niti u skladu sa obavezom slobodne ocjene dokaza i utvrđivanja istine. Umjesto toga, nepouzdanost dijela iskaza svjedoka bio je faktor koji je uzet u obzir prilikom razmatranja tačnosti preostalog dijela iskaza. Shodno navedenom, Vijeće je cijenilo pouzdanost i iskrenost svakog svjedoka te, u vezi s tim, ocijenilo pouzdanost i tačnost svake činjenice o kojoj je taj svjedok govorio.

114. Ukratko, u odnosu na nekoliko svjedoka Vijeće je poklonilo vjeru dijelovima njihovih iskaza, a pri tome nije neophodno poklonilo vjeru njihovim iskazima u cjelosti.

115. Većini svjedokâ je bilo izuzetno teško svjedočiti u ovom predmetu. Pored toga, ocjena kredibiliteta svjedokâ i činjenica o kojima su svjedočili je predstavljala veliki izazov za Vijeće. Bilo je teško izvršiti ocjenu ovakvog krivičnog djela koje je za rezultat imalo veliki broj ubijenih, kao i fizičke i emocionalne posljedice po mnogobrojne svjedoke. Međutim, ovo je izazov sa kojim se suočava svaki sud koji presuđuje o činjeničnim pitanjima. Vijeće je neposredno posmatralo svjedoke, njihovo držanje, glas, stav, tjelesne i emocionalne reakcije na pitanja, neverbalno ponašanje u odnosu na stranke i advokate, te atmosferu u kojoj su davali iskaze. Vijeće je u svakom trenutku bilo svjesno činjenice da u ovom predmetu ima faktora koji otežavaju donošenje odluke o kredibilitetu, te da se takve ocjene, s obzirom na težinu optužbi, moraju dati tek nakon pomnog razmatranja.

116. U pogledu svih svjedoka, Vijeće je takođe razmotrilo ostale dokaze i okolnosti koje se tiču ovog predmeta.

117. Vijeće je mišljenja da manje nedosljednosti između iskaza raznih svjedokâ ili u okviru iskaza jednog svjedoka na glavnom pretresu ne diskredituju svjedoka ukoliko je taj svjedok u dovoljnoj mjeri opisao predmetni događaj iz optužnice. Vijeće je uzelo u obzir vremensku distancu između predmetnog događaja i svjedočenja, te takođe zaključilo, da određene nedosljednosti u iskazima u odnosu na sporedna pitanja ne narušavaju kredibilitet svjedokâ.

118. Pored toga, prema članu 15. ZKP BiH, Sud ima pravo na slobodnu ocjenu svih izvedenih dokaza. Sud smatra da je neophodno utvrditi da li je takav dokaz pouzdan u smislu da je dat dobrovoljno, da je autentičan i vjerodostojan. Što se tiče indicija, njihova dokazna

vrijednost zavisi od konteksta i prirode konkretnog dokaza, odnosno od toga da li je taj dokaz potkrijepljen drugim dokazima i da li postoji neki drugi motiv iza tog konkretnog dokaza.

119. Sud je razmotrio svaki dokument u ovom predmetu kako bi odlučio o njegovoj pouzdanosti i dokaznoj vrijednosti i zaključio da je Tužilaštvo dokazalo njihovu vjerodostojnost van razumne sumnje. Međutim, potrebno je naglasiti da Sud neće postupati jednako sa svakim dokazom u spisu, što je diskreciono pravo Suda, već će objasniti samo one zaključke o činjenicama koje su važne za utvrđivanje krivice optuženog.

120. Kako bi procijenio vjerodostojnost dokumenata, Sud je cijenio njihovu podudarnost sa ostalim dokazima. Pored toga, čak i kada je zaključio da je određeni dokument vjerodostojan, Sud nije automatski prihvatio da izjave sadržane u njemu predstavljaju tačan opis činjenica, nego ga je cijenio u smislu njegove podudarnosti sa svim drugim dostupnim dokazima.

C. OPŠTA RAZMATRANJA U VEZI SA OCJENOM DOKAZA

121. Pretresno vijeće je savjesno cijenilo nalaze vještaka koji su u vezi sa događajima iz optužnice prezentirani od strane i tužilaštva i odbrane.

122. Ocjenjujući dokaznu vrijednost nalaza vještaka, Vijeće je uzelo u obzir stručnost konkretnog vještaka, metodologiju koju je pojedini vještak primijenio, te podudarnost njihovih nalaza sa ostalim dokazima koje je Vijeće prihvatilo.

123. Konačno, pojedine relevantne činjenice iz optužnice Vijeće je utvrdilo na osnovu posrednih dokaza - indicija. U ovom predmetu je postojalo mnoštvo dokaza koji upućuju na određene okolnosti koje uzete u kombinaciji upućuju na postojanje neke konkretne činjenice o kojoj zavisi krivica optuženog, a zaključak koji se izvodi na osnovu ovakvih dokaza, mora da bude jedini mogući razuman zaključak.

D. DOKAZI VAN RAZUMNE SUMNJE PUTEM POSREDNIH DOKAZA

124. Zakonodavstvo Bosne i Hercegovine je usvojilo princip slobodne ocjene dokaza, koji propisuje da ocjena dokaza nije vezana za unaprijed određena pravila. Stoga je Sud dužan savjesno ocijeniti svaki dokaz pojedinačno i u vezi sa ostalim dokazima, te na osnovu toga donijeti zaključak da li je neka činjenica dokazana ili ne.

125. Zadatak Suda je da istinito i potpuno utvrdi kako činjenice koje terete optuženog, tako i one koje idu u njegovu korist. Standard koji se primjenjuje prilikom utvrđivanja činjeničnog stanja je da li bi jedan objektivan sud koji presuđuje u činjeničnim pitanjima došao do tog zaključka izvan razumne sumnje.

126. Standard koji je Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju uspostavio za utvrđivanje činjeničnog stanja van razumne sumnje je test koji treba da se provede za pitanje da li je dokazni materijal činjenično dovoljan da bi se održala osuđujuća presuda, a to je da li nijedan razumni presuditelj o činjenicama ne bi mogao da van razumne sumnje donese zaključak o krivici ".⁶

127. U skladu sa principom slobodne ocjene dokaza, u toku glavnog pretresa relevantne činjenice se mogu utvrđivati neposrednim i posrednim dokazima - indicijama. Neposredni dokazi su oni dokazi koji neposredno utvrđuju spornu činjenicu. Posrednim dokazima se istinitost sporne činjenice utvrđuje preko drugih činjenica.

128. Ustavni sud Bosne i Hercegovine je zauzeo stav da utvrđivanje putem indicija nije u suprotnosti sa načelom pravičnog suđenja u skladu sa članom 6. stav 1. Evropske konvencije o ljudskim pravima.⁷

129. U sudskoj praksi je utvrđeno pravilo dokazivanja posrednim dokazima na način da indicije moraju djelovati kao čvrst zatvoren krug koji dozvoljava samo jedan zaključak u odnosu na relevantnu činjenicu, i da objektivno potpuno isključuje mogućnost drugačijeg zaključka u odnosu na istu činjenicu.

130. Prateći ovaj stav uzima se da osnov za osuđujuću presudu može predstavljati samo takav niz činjenica utvrđenih na osnovu posrednih dokaza, koje su nesumnjivo utvrđene i

⁶ *Tužilac protiv Delalića*, presuda Žalbenog vijeća, predmet br. IT-96-21-A, par. 434.

⁷ Odluka Ustavnog Sud BiH, predmet broj AP 5/05 par. 31

međusobno logički i čvrsto povezane, tako da predstavljaju zatvoreni krug i sa punom sigurnošću upućuju na jedino mogući zaključak da je upravo optuženi izvršio krivično djelo koje je predmet optužbe, i da se izvedenim dokazima isključuje svaka druga mogućnost.⁸

131. Ovakav stav je iznio i Vrhovni sud Hrvatske kada je zaključeno da se i pored nedostatka direktnih dokaza utvrđuje odgovornost optuženog kada je međusobna veza provedenih posrednih dokaza (indicija) takva da se oni pojavljuju kao karike jednog lanca u potpunom skladu i predstavljaju ne zbir dokaza nego sistem indicija, i u svom skupu i povezanosti isključuju svaku drugu verziju mogućnosti od one koju je utvrdio prvostepeni sud.⁹

E. PRIGOVORI NA DOKAZE

132. U vezi sa prigovorima, a u cilju ekonomičnosti postupka, Vijeće je dalo upute tužilaštvu i odbrani da prilikom ulaganja prigovora u pogledu prihvatljivosti predloženih materijalnih dokaza uzmu u obzir tri ključna aspekta i to: *relevantnost, autentičnost i dokaznu vrijednost*.

133. U toku dokaznog postupka stranke mogu da ističu prigovore na uloženi dokazni materijal prema navedena tri kriterija, a Sud može, u cilju efikasnosti postupka, u toku provođenja dokaznog postupka da cijeni i odlučuje o prva dva kriterija za prigovore, dok dokaznu vrijednost cijeni prilikom donošenja presude.

134. U vezi sa gore navedenim, odbrana optuženog je prigovorila na zakonitost dokaza Tužilaštva broj T-6, nalaz i mišljenje vještaka prof. dr. Berke Zečevića, na koji će se Vijeće osvrnuti u kasnijem dijelu presude.

135. Odbrana je uložila i prigovor na autentičnosti dokaza Tužilaštva broj T-22, koji predstavlja Annex F, appendix 4, Izvještaja o istrazi UNPROFOR-a, izražavajući sumnju da je jedan dio dokumenta rukom dopisan. Vijeće je zaključilo da je prigovor odbrane neosnovan. Odbrana svojim argumentima nije dovela u pitanje autentičnost ovog dokumenta, a čiju autentičnost je potvrdio i svjedok Charlef Brantz koji je prilikom

⁸ Komentar krivičnih zakona BiH, Vijeće Evrope i Evropska komisija 2005.

⁹ Vrhovni sud Hrvatske, Kž 1744/68

svjedočenja istakao da su dokumenti koji čine dio izvještaja sačinjavani od strane više lica, da su provjeravani više puta od strane komisije, te da su se svi članovi komisije složili oko tačnosti njihovog sadržaja.

136. Imajući u vidu efikasnost postupka, odbrana je na ročištu održanom dana 28.10.2008. godine dostavila spisak dokaza tužilaštva koji prema njima nisu sporni, a to su dokazi od broja T-70 do broja T-157.

137. Također, pismenim podnescima od 14.10.2008. godine stranke su se suglasile da je nesporna i medicinska dokumentacija koja se odnosi na 71 poginulu osobu kao i dokumentacija koja je vezana za povrijeđene osobe.

138. U toku dokaznog postupka tužilaštvo je predložilo da se u okviru replike, odnosno dokaza kojima se pobijaju navodi odbrane, uvedu dodatni dokazi tužilaštva pod rednim brojem od T-159 do T-180 na koje je odbrana optuženog uložila generalni prigovor, smatrajući da isti ne mogu biti uloženi jer se radi o dokazima koji su tužilaštvu bili dostupni i ranije odnosno u vrijeme podizanja optužnice.

139. Vijeće nije usvojilo ovaj prigovor. Navedeni dokazi su predloženi kao dokazi kojima tužilaštvo osporava navode odbrane, a ne kao dokazi kojima se dopunjava dokazni postupak. Njihovu dokaznu snagu Vijeće je cijenilo prilikom donošenja odluke.

III. PRIMJENJIVI ZAKON

A. PRIMJENJIVOST KRIVIČNOG ZAKONA BOSNE I HERCEGOVINE

140. Kada je u pitanju primjenjivi materijalni zakon, Odbrana se u svom prigovoru pozvala na član 4. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine koji propisuje da se na počinitelja krivičnog djela primjenjuje zakon koji je bio na snazi u vrijeme izvršenja krivičnog djela, odnosno član 142. Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (KZ SFRJ). Vijeće nalazi da je ovaj argument neosnovan i da su odredbe KZ-a BiH primjenjive na ovaj predmet.

141. Članom 3. KZ-a BiH definisano je načelo zakonitosti, odnosno da se krivična djela i krivičnopravne sankcije propisuju samo zakonom (nullum crimen sine lege) i da nikome ne može biti izrečena kazna ili druga krivičnopravna sankcija za djelo koje, prije nego što je učinjeno, nije bilo zakonom ili međunarodnim pravom propisano kao krivično djelo i za koje zakonom nije bila propisana kazna (nulla poena sine lege). Član 4. KZ-a BiH propisuje da se na počinitelja krivičnog djela primjenjuje zakon koji je bio na snazi u vrijeme izvršenja krivičnog djela i da ako se poslije izvršenja krivičnog djela jednom ili više puta izmijeni zakon, primijenit će se zakon koji je blaži za počinitelja.

142. Načelo zakonitosti definisano je i članom 7. stav 1. Evropske konvencije o ljudskim pravima), koja ima prioritet nad svim ostalim zakonima u Bosni i Hercegovini u skladu sa članom 2. stav 2. Ustava BiH. Ovom odredbom EKLJP-a definisana su dva opšta načela: 1) da se niko ne može smatrati krivim za krivično djelo nastalo činjenjem ili nečinjenjem koje prema domaćem ili međunarodnom zakonu nije predstavljalo krivično djelo u vrijeme izvršenja, i 2) da izrečena kazna neće biti teža od one koja se primjenjivala u vrijeme izvršenja krivičnog djela. Ovom odredbom nije predviđena primjena najblažeg zakona.

143. Član 4 a) KZ-a BiH propisuje da članovi 3. i 4. ovog zakona ne sprečavaju suđenje ili kažnjavanje bilo kojeg lica za bilo koje činjenje ili nečinjenje koje je u vrijeme kada je počinjeno predstavljalo „krivično djelo u skladu sa opštim načelima međunarodnog prava”. Član 7. stav 1. EKLJP-a propisuje da je činjenje ili nečinjenje moralo predstavljati krivično djelo definisano domaćim ili međunarodnim zakonima u vrijeme izvršenja krivičnog djela.

Takoder, član 7. stav 2. EKLJP-a predviđa izuzetke od ovog pravila i propisuje da stav 1. istog člana “ne utiče na suđenje ili kažnjavanje bilo koje osobe koja je kriva za činjenje ili nečinjenje, ako je to djelo u vrijeme izvršenja predstavljalo krivično djelo prema opštim pravnim načelima priznatim kod civiliziranih naroda”.¹⁰ Na ovaj način je pod određenim uslovima utvrđena mogućnost odstupanja od načela propisanih članovima 3. i 4. KZ-a BiH (i članom 7. stav 1. Evropske konvencije), odnosno od primjene krivičnog zakona koji je bio na snazi u vrijeme izvršenja i od primjene blažeg zakona u postupcima za djela koja su međunarodnim pravom definisana kao krivična.

144. Vijeće, kao prvo, smatra da krivično djelo za koje se optuženi tereti predstavlja krivično djelo u skladu sa međunarodnim običajnim pravom i da se stoga na njega odnose “opšta načela međunarodnog prava”, kako je to definisano članom 4a) KZ BiH, “međunarodno pravo” definisano članom 7. stav 1. EKLJP i “opšta pravna načela priznata kod civiliziranih naroda”, iz člana 7. stav 2. EKLJP. Na osnovu ovih odredbi prozilazi da je KZ BiH primjenjiv u ovom slučaju.

145. Pored toga, u vrijeme kada su počinjena predmetna krivična djela, Bosna i Hercegovina, kao država nastala sukcesijom SFRJ-a, bila je potpisnica svih relevantnih međunarodnih konvencija o ljudskim pravima i o međunarodnom humanitarnom i krivičnom pravu.¹¹ Isto tako, običajni status krivične odgovornosti za ratne zločine protiv civilnog stanovništva i individualna odgovornost za ratne zločine počinjene tokom 1995. godine potvrđeni su od strane generalnog sekretara UN-a¹², Međunarodne pravne komisije¹³ i

¹⁰ *Vićeti* i član 15, stavovi 1) i 2) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima koji sadrži slične odredbe. Bosna i Hercegovina, kao država nastala sukcesijom Jugoslavije, ratifikovala je ovaj Pakt.

¹¹ Ovo se konkretno odnosi na slijedeće dokumente: Konvencija o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida (1948); “*Četiri Ženevske konvencije*”: Konvencija (I) o poboljšanju položaja ranjenih i bolesnih u oružanim snagama na bojnopolju; Konvencija (II) o poboljšanju položaja ranjenika, bolesnika i brodolomnika oružanih snaga na moru; Konvencija (III) koja se odnosi na postupanje prema ratnim zarobljenicima; Konvencija (IV) koja se odnosi na zaštitu civila u vrijeme rata, sve su potpisane 12.08.1949. godine u Ženevi; “*Dopunski protokoli*”: Dopunski protokol Ženevskim konvencijama od 12.08. 1949, koji se odnosi na zaštitu žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I) i Dopunski protokol Ženevskim konvencijama od 12.08.1949, koji se odnosi na zaštitu žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (Protokol II) (1977); Konvencija o ukidanju ropstva (izmijenjena i dopunjena 1956); Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, (1966); Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966); Konvencija o nezastarijevanju ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti (1968); Međunarodni pakt o suzbijanju i kažnjavanju zločina aparthejda (1973); Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije nad ženama (1979); Konvencija protiv mučenja i drugih okrutnih, nečovječnih i ponižavajućih postupaka ili kazni (1984).

¹² *Izveštaj generalnog sekretara UN-a u skladu sa stavom 2 Rezolucije 808 Vijeća sigurnosti od 03.05.1993, dio 34-35 i 47-48.*

¹³ *Međunarodna pravna komisija, Komantar na nacrt Zakona o zločinima protiv mira i čovječanstva (1996).*

praksom MKSJ-a i MKTR-a¹⁴. Konkretno, MKSJ je potvrdio da su krivična djela “direktnih napada na civilno stanovništvo” i “neselektivnih napada” bila sastavni dio međunarodnog običajnog prava u vrijeme počinjenja krivičnog djela.¹⁵ Ovi sudovi su utvrdili da krivična odgovornost za zločine protiv čovječnosti i ratne zločine protiv civilnog stanovništva predstavlja imperativnu normu međunarodnog prava, odnosno, *jus cogens*.¹⁶ Stoga je zaključeno da su ratni zločini protiv civilnog stanovništva činili dio međunarodnog običajnog prava u vrijeme na koje se odnosi Optužnica. Ovakav zaključak proizilazi i iz Studije o međunarodnom običajnom humanitarnom pravu MKCK-a.¹⁷

146. U skladu sa načelom univerzalne nadležnosti, međunarodno humanitarno pravo obavezujuće je za svaku državu u svijetu, bez obzira na to da li je ona ratifikovala relevantne međunarodne pravne instrumente, što znači da svaka država ima obavezu da krivično goni ili izruči (aut dedere aut judicare) sve osobe osumnjičene za kršenje međunarodnog humanitarnog prava.

147. Načela međunarodnog prava priznata Rezolucijom 95 (I) Generalne skupštine UN-a (1946) i Međunarodne pravne komisije (1950), odnose se na “Povelju Nirnberškog Tribunala i njegove presude”, a time i na ratne zločine općenito. „Načela međunarodnog prava priznata Poveljom Nirnberškog Tribunala i presudama ovog Tribunala“, koja je usvojila Međunarodna pravna komisija 1950. godine i podnijela Generalnoj skupštini, propisuju u svom Principu I da “svaka osoba koja izvrši neko djelo koje predstavlja zločin po međunarodnom pravu snosi odgovornost i podliježe kažnjavanju.” Princip II slično tome glasi “činjenica da državni zakon ne predviđa sankciju za djelo koje predstavlja zločin po

¹⁴ *Tužilac protiv Tadića*, Odluka o Podnesku odbrane za podnošenje interlokutorne žalbe na nadležnost, stav 151; *Tužilac protiv Tadića*, IT-94-1-T, Presuda, tačke 618-623.

¹⁵ Za direktne napade na civilno stanovništvo: *Tužilac protiv Tadića*, IT-94-1, Odluka žalbenog vijeća o podnesku odbrane kojim se traži podnošenje interlokutorne žalbe na nadležnost, stav 127 ; *Tužilac protiv Galića*, IT-98-29-T, Pretresna presuda, stavovi 19 i 62; za neselektivne napade: *Tužilac protiv Galića*, IT-98-29-T, Pretresna presuda, stav 57.

¹⁶ *Međunarodna pravna komisija, Komentar na nacrt teksta članova koje se odnose na odgovornost država za međunarodna protivpravna djela (2001), član 26.*

¹⁷ Jean-Marie Henchaerts i Louise Doswald-Beck; *Međunarodno običajno humanitarno pravo*; MKCK, Cambridge University Press, 2005. U ovoj Studiji analizirana je situacija vezana za pravila običajnog međunarodnog prava koja su primjenjiva na međunarodne i nemeđunarodne oružane sukobe i donesen je zaključak da su slijedeća pravila činila dio međunarodnog običajnog prava: da “teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava predstavljaju ratne zločine” (Pravilo 156; p. 568), da “su pojedinci krivično odgovorni za ratne zločine koje počinju” (Pravilo 151; p. 551) i da “Države moraju istražiti ratne zločine koje su navodno počinili njihovi državljani ili oružane snage i, ukoliko je to potrebno, krivično goniti osumnjičene. Moraju ispitiati i ostale ratne zločine u svojoj nadležnosti i, ukoliko je to potrebno, krivično goniti osumnjičene.” (Rule 158; p. 607).

međunarodnom pravu ne oslobađa osobu koja je djelo izvršila od odgovornosti po osnovu međunarodnog prava.”

148. Dakle, krivično djelo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva, u skladu sa članom 3. Četvrte Ženevske konvencije od 12.08.1949.g. (“Četvrta Ženevska konvencija”) koja se odnosi na zaštitu civilnog stanovništva u vrijeme rata, članom 51. I Dopunskog protokola Ženevskim konvencijama od 12.08.1949, koji se odnosi na zaštitu žrtava međunarodnih oružanih sukoba (“Protokol I”) i članom 13. II Dopunskog protokola Ženevskim konvencijama od 12.08.1949, koji se odnosi na zaštitu žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (“Protokol II”), mora se u svakom slučaju podvesti pod “opšte principe međunarodnog prava” u svjetlu članova 3. i 4a) KZ-a BiH. Na osnovu svega navedenog, zaključeno je da su ratni zločini protiv civilnog stanovništva predstavljali krivična djela u odgovarajućem periodu, kako sa aspekta međunarodnog običajnog prava, tako i sa aspekta međunarodnog ugovornog prava ili “načela međunarodnog prava”, čime je zadovoljeno načelo zakonitosti, kao i načela nullum crimen sine lege i nulla poena sine lege.

149. Vijeće je pored toga konstatovalo da su krivična djela iz člana 173. KZ-a BiH bila definisana i zakonom koji je bio na snazi u relevantno vrijeme – odnosno u vrijeme kada je izvršeno krivično djelo, odnosno članom 142. stav 1. KZ-a SFRJ, što znači da je predmetno krivično djelo bilo kažnjivo i po krivičnom zakonu koji je bio na snazi u to vrijeme, što čini osnovanim zaključke do kojih je Vijeće došlo u pogledu načela zakonitosti, dok se prigovori odbrane, odbijaju kao neosnovani.

150. Konačno, primjenu KZ-a BiH dodatno opravdava činjenica da je kazna propisana KZ-om BiH u svakom slučaju blaža od smrtne kazne koja je bila na snazi u vrijeme izvršenja krivičnog djela, čime je zadovoljen kriterij vremenskog važenja krivičnog zakona, odnosno primjena zakona koji je blaži za počinitelja. Stav ovog Vijeća je u skladu sa stavom koji je zauzelo Žalbeno vijeće Odjela I Suda BiH u Presudi u predmetu protiv Abduladhima Maktoufa, br. KPŽ 32/05 od 04.04.2006. i sa stavom Vijeća koje je donijelo Presudu u predmetu protiv Dragoja Paunovića, br. KPŽ 05/16 od 27.10.2006, koje su potvrđene Odlukom Ustavnog suda Bosne i Hercegovine br. AP- 1785/06 od 30.03.2007. godine, kao i stavom Žalbenog vijeća Odjela I Suda BiH u Presudi u predmetu protiv Andrun Nikole broj X-KRŽ- 05/42 od 149.08.2009. godine i predmetu protiv Pekez Mirka i dr broj: X-KRŽ 05/96-1 od 05.05.2009. godine.

B. RATNI ZLOČIN PROTIV CIVILNOG STANOVNIŠTVA

151. Tužilac navodi da je optuženi izvršio krivično djelo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačke (a) i (b) KZ-a BiH. Ovo krivično djelo definisano u članu 173. stav 1. uključuje nekoliko opštih elemenata koji će biti detaljnije analizirani u tekstu koji slijedi. Pored toga, u članu 173. stav 1. tačke a) i b) definisana su konkretna krivična djela napada na civilno stanovništvo i neselektivni napadi. U tekstu koji slijedi biće više riječi o biću ovih krivičnih djela.

152. Pored toga, tužilac tvrdi da je optuženi počinio krivično djelo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. pošto je svojim djelima prekršio odredbe članova 2. i 3. Četvrte Ženevske konvencije, člana 51. I Protokola i člana 13. II Protokola.

153. Stoga se tužilac u Optužnici poziva na slijedeće zakonske odredbe:

1. Član 173. stav 1) tačke (a) i (b) KZ-a koji glasi:

(1) Ko kršeći pravila međunarodnog prava za vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije naredi ili učini neko od ovih djela:

a) napad na civilno stanovništvo, naselje, civilne osobe ili osobe onesposobljene za borbu, a taj je napad rezultirao smrću, teškom tjelesnom ozljedom ili teškim narušenjem zdravlja ljudi;

b) napad bez izbora cilja kojim se pozljeđuje civilno stanovništvo;

(...)

kazniće se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

2. Član 2. Četvrte Ženevske konvencije:

Pored odredaba koje treba da stupe na snagu još za vrijeme mira, ova Konvencija će se primjenjivati u slučaju objavljenog rata ili svakog drugog oružanog sukoba koji izbije između dvije ili više Visokih strana ugovornica, čak i ako jedna od njih nije priznala ratno stanje.

Konvencija će se isto tako primjenjivati u svim slučajevima okupacije cijele teritorije jedne Visoke strane ugovornice ili njenog dijela, čak i ako ta okupacija ne naiđe ni na kakav vojni otpor.

Ako jedna od Sila u sukobu nije učesnik u ovoj Konvenciji, Sile učesnice u Konvenciji ipak će ostati vezane njome u svojim međusobnim odnosima. One će pored toga biti vezane Konvencijom prema toj Sili, ako ta Sila prihvata i primjenjuje njene odredbe.

3. Član 3. Četvrte Ženevske konvencije, zajednički za sve četiri Ženevske konvencije glasi:

U slučaju oružanog sukoba koji nema karakter međunarodnog sukoba i koji izbije na teritoriji jedne od Visokih strana ugovornica, svaka od Strana u sukobu biće dužna da primjenjuje bar slijedeće odredbe:

(1) Prema licima koja ne učestvuju neposredno u neprijateljstvima, podrazumijevajući tu i pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i lica onesposobljena za borbu uslijed bolesti, ranjavanja, lišenja slobode, ili iz kojeg bilo drugog uzroka, postupaće se u svakoj prilici, čovječno, bez ikakve nepovoljne diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, vjeri ili ubjeđenju, polu, rođenju ili imovnom stanju, ili kome bilo drugom sličnom mjerilu.

U tom cilju, zabranjeni su i u buduće se zabranjuju, u svako doba i na svakom mjestu, prema gore navedenim licima slijedeći postupci:

- a) povrede koje se nanose životu i tjelesnom integritetu, naročito sve vrste ubistva, osakaćenja, svireposti i mučenja;
- b) uzimanje talaca;
- c) povrede ličnog dostojanstva, naročito uvredljivi i ponižavajući postupci;
- d) izricanje i izvršavanje kazni bez prethodnog suđenja od strane redovno ustanovljenog suda i praćenog svim sudskim garancijama koje civilizovani narodi priznaju za neophodne.

(2) Ranjenici i bolesnici biće prihvaćeni i njegovani.

Svaka nepristrasna humanitarna organizacija, kao što je Međunarodni komitet crvenog krsta, može da ponudi svoje usluge Stranama u sukobu.

Strane u sukobu će se truditi s druge strane, da stave na snagu putem posebnih sporazuma jedan dio ili i sve ostale odredbe ove konvencije.

4. Član 51. Protokola I glasi:

1. Civilno stanovništvo i civili pojedinačno uživaju opštu zaštitu od opasnosti koje proističu iz vojnih operacija. Da bi se osigurala takva zaštita, pored drugih primjenjivih pravila međunarodnog prava, u svakoj prilici poštovaće se slijedeća pravila.

2. Civilno stanovništvo kao takvo, kao i civili pojedinačno, neće biti predmet napada. Zabranjena su djela ili prijetnje nasiljem, kojima je glavni cilj da šire strah među civilnim stanovništvom.

3. Civilni će uživati zaštitu koja je predviđena u ovom odjeljku ukoliko ne uzimaju direktnog učesća u neprijateljstvima, odnosno za vrijeme dok ne uzimaju direktnog učesća u neprijateljstvima.

4. Zabranjeni su napadi vršeni bez izbora ciljeva. Napadi bez izbora ciljeva su:

- (a) napadi koji nisu usmjereni na određeni vojni objekat;
- (b) napadi pri kojima se primjenjuje metod ili koristi sredstvo borbe koje ne može biti usmjereno na određen vojni objekat; ili

(c) napadi prilikom kojih se primjenjuje metod ili koristi sredstvo borbe čije se dejstvo ne može ograničiti onako kako je to predviđeno ovim Protokolom; te, prema tome, u svakom takvom slučaju napadi su takve prirode da neselektivno pogađaju vojne objekte i civile ili civilne objekte.

5. Između ostalih, slijedeće vrste napada smatraju se neselektivnima:

(a) napad bombardovanjem bilo kojom metodom ili sredstvima kojima se niz jasno određenih i različitih vojnih objekata u nekom gradu, selu ili u drugoj zoni koja sadrži sličnu koncentraciju civila i civilnih objekata tretira kao jedan vojni objekat; i

(b) napad za koji se može predvidjeti da će uzrokovati civilne žrtve, povrede civila, štete na civilnim objektima ili kombinaciju ovih dejstava, koja bi bila nesrazmerno velika u odnosu na predviđenu konkretnu i direktnu vojnu korist ostvarenu na taj način.

6. Zabranjeni su napadi usmjereni protiv civilnog stanovništva ili civila izvršeni u znak odmazde.

7. Prisustvo ili kretanje civilnog stanovništva ili civila pojedinačno neće se koristiti u cilju zaštite određenih tačaka ili područja od vojnih operacija, a naročito ne u pokušaju da se zaštite vojni objekti od napada ili da se štite, favorizuju ili otežaju vojne operacije. Strane u sukobu neće usmjeriti kretanja civilnog stanovništva ili civila pojedinačno da bi pokušale da zaštite vojne objekte od napada ili da štite vojne operacije.

8. Nijedno kršenje ovih zabrana ne oslobađa strane u sukobu od pravnih obaveza u pogledu civilnog stanovništva i civila, uključujući obavezu preduzimanja mjera predostrožnosti predviđenih u članu 57.

Član 13. Protokola II¹⁸ glasi:

¹⁸ Vijeće konstatuje da se II Protokol ne može primijeniti na sve sukobe nemeđunarodnog karaktera, nego samo na one koji su definisani članom 1. Protokola II "(...) svi oružani sukobi koji nisu obuhvaćeni članom 1. Dopunskog protokola uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I) [član 1. Protokola I glasi: "u slučaju objavljenog rata ili svakog drugog oružanog sukoba koji izbije između dvije ili više Visokih strana ugovornica, čak i ako jedna od njih nije priznala ratno stanje. Konvencija će se isto tako primjenjivati u svim slučajevima okupacije cijele teritorije jedne Visoke strane ugovornice ili njenog dijela, čak i ako ta okupacija ne naiđe ni na kakav vojni otpor"], a koji se odvijaju na teritoriji visoke strane ugovornice između njenih oružanih snaga i otpadničkih oružanih snaga ili drugih organizovanih naoružanih grupa koje, pod odgovornom komandom, vrše takvu kontrolu nad dijelom njene teritorije koja im omogućuje da vode neprekidne i usmjerene vojne operacije i da primjenjuju

1. Civilno stanovništvo i civili pojedinačno ugrožavaju opštu zaštitu od opasnosti koje proističu iz vojnih operacija. Da bi se osigurala ta zaštita, slijedeća pravila biće poštovana u svakoj prilici.
2. Civilno stanovništvo i civili pojedinačno neće biti predmet napada. Zabranjeni su akti ili prijetnje nasiljem, čiji je glavni cilj da šire strah među civilnim stanovništvom.
3. Civilni će uživati zaštitu predviđenu u ovom odjeljku, ukoliko ne uzimaju i dok ne uzimaju direktno učešće u neprijateljstvima.

154. Vijeće smatra da je članom 2. Četvrtе Ženevske konvencije definisan opseg primjene međunarodnih ugovora čiju primjenu uvodi, ali da nije propisano bilo kakvo konkretno ponašanje neke osobe. Optuženi, stoga, nije mogao kršiti odredbe člana 2. Kvalifikacijom sukoba bavićemo se detaljnije u tekstu koji slijedi.

155. Zajednički član 3. sadrži “ fundamentalna humanitarna načela koja su u osnovi cjelokupnog međunarodnog humanitarnog prava”¹⁹. Zajednički član 3. opšte je prihvaćen i kao osnova međunarodnog običajnog humanitarnog prava.²⁰ Ova fundamentalna pravila predstavljaju minimum koji se primjenjuje u svim sukobima, bez obzira da li su oni međunarodni ili nemeđunarodni.²¹

156. Tužilac nije naveo konkretnu odredbu zajedničkog člana 3. za koju tvrdi da ju je optuženi prekršio. Vijeće će, stoga, prilikom donošenja odluke o mogućoj kvalifikaciji prirode sukoba, analizirati ovu odredbu u cjelini.

157. Vijeće je ispitalo Optužnicu u cjelini, a posebno tvrdnju da je prekršen član 173. KZ-a BiH. Nakon izvršene analize zaključilo je da je zajednički član 3 stav 1. tačka a) relevantan u ovom konkretnom slučaju.

158. Članom 13. Protokola II i članom 51. Protokola I definisan je pravni okvir kojim se zabranjuje ugrožavanje civilnog stanovništva. Ovo načelo koje podrazumijeva da civilno stanovništvo mora biti pošteđeno nasilja tokom bilo kojeg sukoba, bez obzira na to da li je on nemeđunarodnog ili međunarodnog karaktera, fundamentalno je načelo međunarodnog

ovaj protokol.” To znači da se na obične neredе ili demonstracije ne mogu primijeniti odredbe Ženevskih konvencija. Mora postojati oružani sukob i organizovane snage koje se međusobno bore.

¹⁹ *Tužilac protiv Delalića*, IT-96-21-A, Žalbena presuda, stav. 143.

²⁰ *Nikaragva protiv Sjedinjenih Američkih Država*, Predmet koji se odnosi na aktivnosti vojnih i paravojnih snaga u Nikaragvi i protiv ove države. Presuda od 27.06.1986, stav. 218; *Tužilac protiv Tadića*, IT-94-1, Odluka Žalbenog vijeća o Podnesku odbrane kojim se traži podnošenje interlokutorne žalbe na nadležnost, stavovi 98 i 129.

²¹ *Tužilac protiv Delalića*, IT-96-21-A, Žalbena presuda, stav 143.

humanitarnog prava. Zaraćene strane uvijek moraju izbjegavati uvlačenje civilnog stanovništva u svoje borbe. I zaista, kao što je to navedeno u Komentarima MKCK-a “član 51. predstavlja jedan od najvažnijih članova ovog Protokola, pošto se njegovim odredbama izričito potvrđuje pravilo običajnog prava da nedužni civili ne smiju biti uključeni u neprijateljstva koliko god je to moguće i da općenito moraju biti zaštićeni od opasnosti koje su posljedica neprijateljstava.”²² Kada je u pitanju član 13. navodi se da je “članom 13. propisano opšte načelo da civilno stanovništvo mora biti zaštićeno od opasnosti koje su posljedica neprijateljstava, a ovo načelo je već prihvaćeno u međunarodnom običajnom pravu i zakonima ratovanja općenito.”²³

159. Primjenjivost člana 13. II Protokola ili člana 51. I Protokola zavisiće od prirode sukoba, pošto se I Protokol uobičajeno primjenjuje na međunarodne oružane sukobe, a II Protokol na nemeđunarodne oružane sukobe. Pored toga, Vijeće je samo konstatovalo da su odredbe ovih dvaju konvencijskih pravila također dio običajnog prava. Načelo kojim su zabranjeni napadi na civilno stanovništvo predstavlja pravilo međunarodnog običajnog prava koje se primjenjuje na sukobe i međunarodnog i nemeđunarodnog karaktera.

1. Opšti elementi

160. Kao što je prethodno navedeno, član 173. stav 1. KZ-a BiH propisuje da djela optuženog moraju sadržavati određene elemente koji su kvalifikovani kao ratni zločin protiv civilnog stanovništva. Počinjena djela moraju zadovoljavati slijedeće kriterije, odnosno slijedeće opšte elemente da bi bila kvalifikovana kao ratni zločin:

- a. Izvršeno djelo mora predstavljati kršenje pravila međunarodnog prava u vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije;
- b. Kršenje navedenih pravila mora se dešavati u vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije;
- c. Izvršeno djelo mora biti u vezi sa ratnim stanjem, oružanim sukobom ili okupacijom;
- d. Optuženi mora narediti ili izvršiti takvo djelo.

²² Komentari MKCK-a na Protokole, stav 4761.

²³ Komentari MKCK-a na Protokole, stav 1923.

a. Djelo mora biti počinjeno suprotno pravilima međunarodnog prava u vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije;

161. Izvor prava za Sud BiH je domaće pravo, a vijeće donosi svoju odluku na osnovu člana 173. KZ BiH. Međutim, član 173. stav 1. navodi da optuženi mora djelovati kršeći pravila međunarodnog prava. Član 2(b) Protokola I definiše pravila međunarodnog prava kao “pravila koja se primenjuju u oružanim sukobima sadržana u međunarodnim sporazumima čije su potpisnice strane u sukobu, kao i opšte priznati principi i pravila međunarodnog prava koja se primjenjuju na oružane sukobe.”

162. Stoga, i vijeće mora zasnovati svoju odluku na posebnim pravilima međunarodnog prava, bilo konvencionalne ili običajne prirode, koja su bila na snazi u periodu obuhvaćenom optužnicom. Za povredu ovih pravila prema članu 173. stav 1. KZ BiH tereti se svako ko naredi ili počinji ova djela. Stoga povreda pravila ne mora biti propisana per se kao krivično djelo prema međunarodnom pravu u vrijeme obuhvaćeno optužnicom. Propisano ponašanje je moralo biti primjenjivo prema domaćem i/ili međunarodnom pravu u vrijeme kada je djelo počinjeno. Pozivajući se na optužnicu, vijeće zaključuje da je povreda pravila međunarodnog prava uključivala član 3. IV Ženevske konvencije, član 51. Protokola I, član 13. Protokola II, te njihovih pandana iz običajnog prava; zbog toga su ove odredbe međunarodnog humanitarnog prava primjenjive u ovom predmetu u mjeri u kojoj zadovoljavaju uslove člana 173. stav 1. KZ BiH, te njegovo pozivanje na pravila međunarodnog prava.

163. Prema žalbenom vijeću MKSJ-a, “međunarodno humanitarno pravo primenjuje se od početka takvih oružanih sukoba i proteže se na period nakon prestanka neprijateljstava (...)”²⁴. Kako će biti objašnjeno u sljedećem dijelu, vijeće nalazi da je u periodu navedenom u optužnici postojao oružani sukob na teritoriji Bosne i Hercegovine. Vijeće će također ispitati da li su ova pravila međunarodnog prava, to jeste član 3. Četvrte ženevske konvencije, član 51. Protokola I, te član 13. Protokola II bili primjenjivi na teritoriji Bosne i Hercegovine 1995. godine. Država Bosna i Hercegovina, kao sljednica Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, je ratifikovala Ženevske konvencije i njihove dodatne

²⁴ *Tužilac protiv Tadića*, IT-94-1, Odluka žalbenog vijeća po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost suda, par. 70.

protokole.²⁵ Takođe, sve zaraćene strane su potpisale nekoliko sporazuma pod pokroviteljstvom MKCK, uključujući Sporazum potpisan u Ženevi dana 22. maja 1992. godine, kojim su se dogovorile, između ostalog, da će štititi civilno stanovništvo protiv opasnosti od neprijateljstava i da neće napadati civile.²⁶ Optuženi se tereti za konkretna krivična djela “napada na civile” i “neselektivne napade”. Oba djela predstavljaju zabranjeno ponašanje prema međunarodnom humanitarnom pravu jer su obuhvaćena relevantnim Ženevskim konvencijama i njihovim Dodatnim Protokolima. Oba su i opšte priznata kao dio običajnog međunarodnog prava i primjenjuju se na konflikte unutrašnje i međunarodne prirode.²⁷ Ova pravila međunarodnog običajnog prava bila su na snazi za vrijeme počinjenja krivičnog djela na teritoriji Bosne i Hercegovine i optuženi je stoga bio dužan da ih poštuje.

164. Član 51. stav 2. Protokola I, kao i član 13. stav 2. Protokola II propisuju da “civilno stanovništvo kao takvo, kao pojedini civili, neće biti predmet napada”. Iz obe ove odredbe jasno proizilazi da zaraćene strane ne smiju napadati civilno stanovništvo i civile pojedince. Tako je u skladu sa ovim odredbama, optuženi bio dužan poštovati posebnu obavezu prema međunarodnom humanitarnom pravu.

165. Konačno, u pogledu psihičkog stanja, vijeće naglašava da nije neophodno da osoba ima određeno znanje o postojanju ovih međunarodnih normi. Dovoljno je da osoba prekrši te norme. Nikada nije neophodno da osoba bude sposobna da definiše pravne kvalifikacije svog djela, nego samo da bude svjesna da su njegove radnje i namjere kriminalne. Na vijeću je

²⁵ Ratifikovan od strane SFRJ dana 11. juna 1979. godine. Vidi Deklaraciju o sukcesiji Bosne i Hercegovine dana 31.12.1992.g. kojim je objavljeno da je ona postala strana potpisnica Ženevskih konvencija i dodatnih protokola od dana svoje nezavisnosti dana 06.03.1992.g

²⁶ Dokaz T-55 (Sporazum između predstavnika naroda BiH u pogledu obavezne primjene pravila međunarodnog prava u Bosni i Hercegovini, potpisan 22.05.1992. godine u Ženevi pod pokroviteljstvom MKCK); Sporazum potpisan dana 22.05.1992. pod pokroviteljstvom MKCK, par. 2.3 i 2.5.

²⁷ Vidi ICJ Savjetodavno mišljenje o zakonitosti prijetnje ili upotrebe nuklearnog oružja, ICJ Izvještaj 1996, par. 78 do 82, posebno: “Osnovni principi sadržani u tekstovima koji predstavljaju strukturu humanitarnog prava su sljedeći. Cilj prvoga je zaštita civilnog stanovništva i civilnih objekata i njime se uspostavlja razlika između boraca i ne-boraca; Države ne smiju nikada od civila učiniti objekte napada, te prema tome ne smiju nikada koristiti oružje koje ne može praviti razliku između civilnih i vojnih meta (...)” (par. 78); *Tužilac protiv Tadića*, IT-94-1, Odluka žalbenog vijeća po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost suda, rasprava u par. 100 to 127, posebno: “(...) ne može se osporiti da su običajna pravila evoluirala postavši primjenljiva na unutrašnje sukobe. Ova pravila, koja su u prethodnoj raspravi konkretno precizirana, obuhvataju oblasti kao što je zaštita civila od neprijateljskih okršaja, a posebno od bespoštednih napada, zaštita civilnih objekata, a posebno kulturne imovine, zaštita svih onih koji neće (ili više neće) da aktivno učestvuju u neprijateljstvima, kao i zabrana sredstava za ratovanje koja nisu dozvoljena u međunarodnim oružanim sukobima i zabrana određenih metoda vođenja neprijateljskih akcija.” (par. 127); posebno za napade protiv civila: *Tužilac protiv Galića*, IT-98-29-T, presuda pretresnog vijeća, par. 19 i 62; za neselektivne napade: *Tužilac protiv Galića*, IT-98-29-T, presuda pretresnog vijeća, par. 57.

zatim da odluči koje je djelo zapravo učinjeno. Međutim, osoba mora posjedovati određeni *mens rea* koji se može primijeniti na krivično djelo za koje se u osnovi tereti kako bi bio proglašen krivim, bilo kao počinitelj ili kao osoba koja je izdala naredbu.

166. Da bi se utvrdilo kršenje pravila međunarodnog prava u konkretnom predmetu, neophodno je da se utvrdi da je činjenje bilo usmjereno protiv zaštićene kategorije, civila, zaštićenih svim pomenutim članovima Ženevske konvencije i dodatnih Protokola.

167. Prema definiciji pojma zaštićene kategorije sadržanoj u članu 3. stav 1. Ženevske konvencije, civili su lica koja ne učestvuju u neprijateljstvima, podrazumijevajući tu i pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i/ili lica onesposobljena za borbu. Osim toga, Dopunski protokol I uz Ženevske konvencije definiše civile u negaciji, navodeći da su civili „lica koja nisu pripadnici oružanih snaga“.

168. Član 50. Protokola I smatra da civilno stanovništvo čine sve osobe koje su civili i da prisustvo među tim civilnim stanovništvom osoba koje nisu obuhvaćene definicijom civila ne lišava stanovništvo njegovog civilnog karaktera. Ovaj član takođe navodi da će se, u slučaju sumnje, osoba smatrati za civila.

169. Prema tome, imajući u vidu definiciju pojma „civil“, koja eksplicitno navodi da su civili sve osobe koje ne učestvuju u neprijateljstvima i koje nisu pripadnici oružanih snaga, jasno je da su u konkretnom slučaju sve osobe koje su ubijene i koje su ranjene bili civili. Naime, sve žrtve su se nalazile u užem centru grada Tuzla, gusto naseljenom civilnim stanovništvom, bez ijednog vojnog cilja u blizini. Nije prezentiran nijedan dokaz kojim bi se osporavala ova činjenica. Vijeće je imalo u vidu i činjenicu da je najmlađa ubijena žrtva imala 2,5 godine, te da je većina ubijenih i ranjenih bila mlađa populacija stanovništva. Pored svega navedenog postoji jedna činjenica koja predstavlja dovoljan osnov za isključenje bilo kakve sumnje u status žrtava, a to je činjenica da je grad Tuzla Rezolucijom Savjeta bezbjednosti UN-a broj 824 proglašena zaštićenom zonom, tačnije 6. maja 1993. godine Vijeće sigurnosti UN-a je sigurnosnu zonu proširilo na grad Tuzlu.²⁸ To je doslovno značilo prekid oružanih napada i svako neprijateljsko djelovanje na grad, povlačenje svih vojnih i paravojnih jedinica bosanskih Srba na udaljenost koja neće predstavljati prijetnju

²⁸ Dokaz T-71 (UN Vijeće sigurnosti rezolucija 824 (1993) od 06.05.1993. godine)

sigurnosti gradu i stanovništvu uz nadzor vojnih posmatrača UN. Status "sigurnom zonom" je tom gradu trebao da pruži sigurnost njenih stanovnika, što je značilo da je svaki napad na grad Tuzlu predstavljalo napad na civile.

b. Kršenje mora biti počinjeno u vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije

170. Na osnovu relevantnih zakonskih odredbi i dokaza u spisu, vijeće zaključuje da je oružani sukob postojao na teritoriji Bosne i Hercegovine u vrijeme obuhvaćeno optužnicom. Vijeće konstatuje da u toku suđenja strane u postupku nisu osporile ovu činjenicu. Prema žalbenom vijeću MKSJ-a "Smatra se da oružani sukob postoji "svuda gdje se pribjeglo oružanoj sili između država ili produženom oružanom nasilju između vlasti i organizovanih naoružanih grupa, ili pak između takvih grupa unutar jedne države".²⁹ Vijeće zaključuje na osnovu dokaza iz spisa da je oružani sukob postojao između Armije Bosne i Hercegovine (ABiH) i Vojske Srpske Republike BiH (VRS) u maju 1995. godine. Ova tvrdnja potkrijepljena je "Deklaracijom o neposrednoj ratnoj opasnosti"³⁰ potpisanom od strane Predsjedništva RBiH dana 08.04.1992. godine. Njenim trenutnim stupanjem na snagu proglašeno je da tog dana postoji neposredna ratna opasnost na teritoriji BiH, te da se zakonske ovlasti prenose na Predsjedništvo RBiH. Nakon toga, "Odlukom o proglašenju ratnog stanja"³¹ potpisanom od strane Predsjedništva RBiH dana 20.06.1992. godine nedvosmisleno se proglašava tog datuma ratno stanje na teritoriji Republike BiH. Na osnovu ovih dokaza, vijeće zaključuje da je postojao oružani sukob na teritoriji Bosne i Hercegovine u periodu obuhvaćenom optužnicom.

171. Također, iz borbenih naređenja za napad ili odbranu izdatih od strane Novaka Đukića kao komandanta taktičke grupe Ozren, koje su prezentirane sudu u toku glavnog pretresa, jasno je vidljivo da su iste izdavane u sklopu borbenih dejstava usmjerenih prema Armiji BiH.³²

²⁹ *Tužilac protiv Kunarca, Kovača i Vokovića*, IT-96-23 i IT-96-23/1, žalbena presuda, par. 56.

³⁰ T-53 (Uredba o proglašenju neposredne ratne opasnosti od 08.04. 1992. godine)

³¹ T-54 (Odluka o proglašenju ratnog stanja od 20.06.1992. godine)

³² Vidi npr. T-113 (Zapovijest za napad, komanda TG Ozren, Novak Đukuć, strogo povjerljivo broj 01/26-1, od 21.01.1995. godine); T-114 (Zapovijest za napad, komanda TG Ozren, Novak Đukuć, strogo povjerljivo broj 01-128-1, od 28.03.1995. godine); T-116 (Borbeno naređenje za 11.05.1995. godine, komanda TG Ozren, Novak Đukić, od 06.05.1995. godine); T-117 (Borbeno naređenje za odbranu i napad, komanda TG Ozren, Novak Đukuć, strogo povjerljivo broj 017275-1, od 05.06.1995. godine).

172. O sukobima VRS i Armije BiH je govorio i svjedok Manojlo Milovanović koji u inkriminisano vrijeme bio načelnik štaba Vojske Republike Srpske, odnosno zamjenik komandanta glavnog štaba VRS, te visoko vojno obrazovano lice.³³ On je detaljno pojasnio opšte stanje na ratištu u maju 1995 godine govoreći o operaciji “Sadejstvo 95” gdje se u tački 1 operacije navodi razbiti snage 2. Korpusa tzv ARBiH u širem rejonu Tuzle, nanijeti im što veće gubitke u živoj sili i materijalnim sredstvima, pri čemu grad Tuzlu staviti u enklavu i po mogućnosti osloboditi.³⁴ Po navodima ovog svjedoka ova je operacija imala za cilj da uskladi dejstvovanje na ratištu svih Korpusa tj svih jedinica VRS, a to je nedvosmisleno značilo da su postojali sukobi AR BiH i VRS.

173. Citiranjem člana 2. i 3. IV Ženevske konvencije sa jedne strane, te članova 51. Protokola I i člana 13. Protokola II sa druge, Tužilaštvo od vijeća traži da odluči o prirodi sukoba, odnosno da li je sukob bio međunarodni ili unutrašnji. Vijeće podsjeća da je u svojoj odluci od 13.11.2008. godine kojom je odlučilo o prijedlogu Tužilaštva za prihvatanje utvrđenih činjenica, odbilo da prihvati one činjenice koje su pretendirale da utvrde prirodu konflikta zato što te činjenice nisu zadovoljile neophodne kriterije kako bi se smatrale utvrđenim.

174. Član 173. KZ BiH propisuje da djelo mora biti izvršeno u vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije. Isti član ne propisuje da sukob treba biti međunarodni ili unutrašnji. Nadalje, zaraćene strane su se u Sporazumu od 22.05.1992. godine³⁵ dogovorile da će poštivati član 3. IV Ženevske konvencije, kao i ostale relevantne odredbe iz IV Ženevske konvencije i Protokola I, koji se primjenjuju na međunarodne i nemeđunarodne oružane sukobe. Isto tako, krivično djelo “napada na civile” i “neselektivnih napada” predstavlja dio međunarodnog običajnog prava i primjenjuje se na sve konflikte bez obzira na njihovu prirodu.³⁶ Na osnovu ovoga, vijeće ne smatra neophodnim da sukob u Bosni i Hercegovini ili u području Tuzle kvalificira kao sukob međunarodnog ili unutrašnjeg karaktera.

³³ Svjedok Manojlo Milovanović 05.05.2009. godine

³⁴ T-168

³⁵ Dokaz T-55 (Sporazum između predstavnika naroda BiH u pogledu obavezne primjene pravila međunarodnog prava u Bosni i Hercegovini, potpisan 22.05.1992. godine u Ženevi pod pokroviteljstvom MKCK); Sporazum potpisan dana 22.05.1992. godine u Ženevi pod pokroviteljstvom MKCK.

³⁶ *Tužilac protiv Galića*, IT-98-29-T, presuda pretresnog vijeća, par. 19 i 62; J-M Henckaerts i L. Doswald-Beck, *Običajno međunarodno pravo, Svezak 1: Pravila*, str. 37 do 45.

c. Djelo počinioca mora biti povezano sa ratom, oružanim sukobom ili okupacijom

175. Treći uslov iz člana 173. stav 1. KZ BiH jeste da mora postojati veza između djela optuženog i oružanog sukoba. Zapravo, ne traži se uzročno-posljedična veza između oružanog sukoba i počinjenja zločina, ali se u najmanju ruku traži da je postojanje oružanog sukoba u znatnoj mjeri utjecalo na sposobnost počinioca da počinio zločin, njegovu odluku da ga počinio, način počinjenja zločina ili cilj s kojim je počinjen.”³⁷

176. Na osnovu nekoliko faktora može se utvrditi veza između djela optuženog i oružanog sukoba. Položaj optuženog, priroda žrtve, cilj napada ili činjenica da je djelo izvršeno u kontekstu službenih dužnosti optuženog.³⁸ U konkretnom predmetu je očigledno da je granata koja je pogodila Tuzlu, po naređenju optuženog, bila ispaljena u vojnom kontekstu.

177. U konkretnom predmetu, vijeće nalazi da je optuženi bio vojno lice, te da je u maju 1995. godine bio komandant Taktičke grupe Ozren (TGO). U tom svojstvu, imao je ovlasti nad artiljerijskim vodom koji se nalazio u selu Panjik i koji je imao Tuzlu u svom dometu vatre. Vijeće nalazi da je taj vod pucao iz 130mm topa koji je pogodio centar Tuzle nakon vojne naredbe koju je izdao optuženi. Nadalje, sve žrtve granatiranja na Trgu Kapija u Tuzli bili su civili. Kako su pokazali dokazi, starost žrtava se kretala od 2 do 52 godine.

178. Svi ovi elementi pokazuju da se događaj na Trgu Kapija direktno odnosio na oružani sukob u BiH 1995. godine. Radnje koje je optuženi počinio učinjene su za vrijeme ratnog stanja i oružanog sukoba kojeg je optuženi bio svjestan i kojeg je bio nesumnjivo dio.

d. Optuženi mora narediti ili počiniti djelo

179. Na kraju, član 173. stav 1. KZ BiH propisuje uslov da je optuženi direktno počinio nezakonito djelo ili da je naredio to djelo. Tužilac je naveo da je kršeći član 180. stav 1. KZ BiH, optuženi naredio počinjenje navedenih krivičnih djela. Vijeće će u tekstu koji slijedi ispitati propise u pogledu naređivanja, te da li je optuženi naredio granatiranje Tuzle. Pošto se optuženi u ovom predmetu tereti da je naredio gore navedene ratne zločine, vijeće smatra

³⁷ *Tužilac protiv Kunarca, Kovača i Vokovića*, IT-96-23 i IT-96-23/1, žalbena presuda, par. 58.

³⁸ *Vidi Tužilac protiv Kunarca, Kovača i Vokovića*, IT-96-23-A i IT-96-23/1, žalbena presuda, par. 59.

nepotrebnim da odlučuje o svim različitim oblicima odgovornosti koje se mogu pripisati pojedincu koji se tereti za ratne zločine protiv civila iz člana 173. KZ BiH.

2. Konkretna krivična djela

180. Kao što je navedeno optužnica tereti optuženog da je počinio dva osnovna krivična djela iz člana 173. stav 1. KZ BiH, to jeste, napad na civilno stanovništvo i napadi bez izbora cilja, te da su ova djela počinjena u suprotnosti sa zajedničkim članom 3. Ženevskih konvencija, članom 51. Protokola I i članom 13. Protokola II. Pošto KZ BiH ne propisuje ova osnovna djela, vijeće će se pozvati na međunarodno pravo radi tumačenja odredbi važećih zakona jer se one eksplicitno i konkretno odnose na međunarodno pravo.

a. Napad na civile

181. Član 173. stav 1. tačka a) KZ BiH, kao i član 51. stav 2. Protokola I, član 13. 2. Protokola II, u svojim relevantnim dijelovima, navode princip da civilno stanovništvo kao takvo, kao i pojedinačni civili, nikada neće biti cilj napada. Konkretnije, član 173. stav 1. tačka a) KZ BiH zabranjuje napad na “civilno stanovništvo, naselje, pojedine civilne osobe ili osobe koje nisu sposobne za borbu”.³⁹

182. Krivično djelo napad na civilno stanovništvo utjelovljuje osnovni princip međunarodnog humanitarnog prava: princip distinkcije.⁴⁰ Ovo osnovno pravilo je sadržano u članu 48. stav 1. Protokola I i opšte je prihvaćeno kao dio međunarodnog običajnog prava, a primjenjuje sa na sukobe međunarodnog i unutrašnjeg karaktera.⁴¹ Prema ovom principu, zaraćene strane su uvijek obavezne praviti razliku između civilnog stanovništva i boraca, između civilnih objekata i vojnih ciljeva, te prema tome usmjeravati svoje operacije samo protiv vojnih objekata. Cilj ovog principa je zaštita civilnog stanovništva i civilnih objekata.

³⁹ Vijeće napominje da iako izraz osobe nesposobne za borbu može imati razne konotacije u zavisnosti od okolnosti predmeta, ova odredba je u ovom slučaju zadovoljena najjednostavnijim definicijama. Naime, najmlađa žrtva je imala 2 godine, te je po svakom standardu bila nesposobna za borbu.

⁴⁰ *Tužilac protiv Kordića i Čerkeza*, IT-95-14/2-A, žalbena presuda, par 54.

⁴¹ *Tužilac protiv Tadića*, IT-94-1, Odluka žalbenog vijeća po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost suda, par. 127; *Tužilac protiv Galića*, IT-98-29-T, presuda pretresnog vijeća, par. 19 i 62.

183. Elementi napada na civilno stanovništvo su sljedeći: mora postojati napad; protiv civilnog stanovništva; i počinitelj je morao djelovati sa direktnim ili indirektnim umišljajem.

184. Član 173. stav 1. tačka a) KZ BiH propisuje da mora postojati “napad”, što je definisano članom 49. Protokola I kao “akti nasilja protiv protivnika, bilo da su ofanzivni ili defanzivni”.

185. Civili i civilno stanovništvo su zaštićeni relevantnim odredbama. Kako to propisuje član 3. civili su “lica koja ne uzimaju aktivno učešće u neprijateljstvima, podrazumijevajući tu i pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i lica onesposobljena za borbu (...)”. Član 50. Protokola I⁴² definiše civila kao: “svako lice koje ne pripada jednoj od kategorija lica navedenih u članu 4.A (1), (2), (3) i (6) III konvencije i u članu 43. ovog protokola”; koji su pripadnici oružanih snaga, milicija i dobrovoljaca.⁴³

186. Pored toga, “Pod civilnim stanovništvom podrazumijevaju se sva lica koja su civili.”⁴⁴ Prisustvo među civilnim stanovništvom lica koja nisu obuhvaćena definicijom civila ne lišava stanovništvo njegovog civilnog karaktera.⁴⁵

⁴² Koji je primjenjiv na ovaj predmet bez obzira na prirodu konflikta, kako je sadržano i u Sporazumu od 22. maja.

⁴³ Član 4. III Ženevske konvencije:

A. Ratni zarobljenici, u smislu ove Konvencije jesu lica koja pripadaju jednoj od sledećih kategorija, a koja su pala pod vlast neprijatelja:

(1) pripadnici oružanih snaga jedne strane u sukobu, kao i pripadnici milicija⁴³ i dobrovoljačkih jedinica koji ulaze u sastav tih oružanih snaga,

(2) pripadnici ostalih milicija i pripadnici ostalih dobrovoljačkih jedinica, podrazumevajući tu i pripadnike organizovanih pokreta otpora⁴³, koji pripadaju jednoj strani u sukobu i koji dejstvuju izvan ili u okviru svoje sopstvene teritorije, čak i da je ta teritorija okupirana, pod uslovom da te milicije ili dobrovoljačke jedinice, podrazumevajući tu i ove organizovane pokrete otpora, ispunjavaju sledeće uslove:

(a) da na čelu imaju lica odgovorno za svoje potčinjene;

(b) da imaju određen znak za razlikovanje i koji se može uočiti na odstojanju;

(c) da otvoreno nose oružje;

(d) da se, pri svojim dejstvima, pridržavaju ratnih zakona i običaja;

(3) pripadnici redovnih oružanih snaga koji izjavljuju da pripadaju jednoj vladi ili vlasti koju nije priznala Sila pod čijom se vlašću nalaze;

(...)

(6) stanovništvo neokupirane teritorije koje se, usled približavanja neprijatelja, dobrovoljno diže na oružje da bi pružilo otpor neprijateljskoj najezdi, a koje nije imalo vremena da se organizuje kao redovna oružana sila, ako ono otvoreno nosi oružje i ako poštuje ratne zakone i običaje.

⁴⁴ Član 50. stav 2. Protokola I; vidjeti i *Tužilac protiv Galića*, IT-98-29-T, presuda pretresnog vijeća, par. 47.

⁴⁵ Član 50. stav 3. Protokola I.

187. Civil je prema tome pojedinac koji nije borac, u širokom značenju te riječi. Drugim riječima, “osim pripadnika oružanih snaga⁴⁶, svako ko je fizički prisutan na nekoj teritoriji je civil.”⁴⁷ U slučaju sumnje o tome da li je neko lice civil, to lice će se smatrati civilom.⁴⁸

188. Na kraju, član 173. stav 1. tačka a) KZ BiH propisuje da napad na civilno stanovništvo rezultira smrću, teškim tjelesnim povredama ili teškim narušenjem zdravlja ljudi. Zbog toga se žrtvama napada ne smatraju samo ljudi čija je smrt posljedica napada; žrtve su i svi ljudi koji su teško ranjeni u napadu. U konkretnom predmetu, vijeće ne treba odlučivati o tome da li bi napad koji ne bi rezultirao žrtvama ili usljed kojeg bi došlo samo do blažih duševnih ili fizičkih povreda, potpadao pod definiciju “ratni zločini protiv civilnog stanovništva” prema KZ BiH.

189. Potrebni mens rea za napade protiv civilnog stanovništva jeste da počinitelj mora izvršiti napad “namjerno”, što takode može uključivati i eventualni dolus, ali ne može biti izvršeno iz običnog nemara ili lakomislenosti.⁴⁹ Dakle, počinitelj je morao počiniti napad sa direktnom namjerom da povrijedi civile ili civilno stanovništvo ili svjesno preuzimajući rizik da to bude posljedica njegove radnje.

b. Neselektivni napadi

190. Član 173. stav 1. tačka b) KZ BiH propisuje kao krivično djelo “napad bez izbora cilja, kojom se nanosi šteta civilnom stanovništvu.” Neselektivni napadi su detaljnije propisani članom 51. stav 4. Protokola I, koji glasi:

Zabranjeni su napadi vršeni bez izbora ciljeva. Napadi bez izbora ciljeva su:

- (a) napadi koji nisu usmereni na određeni vojni objekat;
 - (b) napadi pri kojima se primenjuje metod ili koristi sredstvo borbe koji ne mogu biti upravljani na određen vojni objekat; ili
 - (c) napadi prilikom kojih se primenjuje metod ili koristi sredstvo borbe čije se dejstvo ne može ograničiti onako kako je to predviđeno ovim protokolom;
- te, prema tome, u svakom takvom slučaju napadi su takve prirode da pogađaju vojne objekte i civile i civilne objekte bez razlikovanja.

⁴⁶ Član 43. stav 2. Protokola I. Oružane snage su “sve organizovane oružane snage, grupe i jedinice, stavljene pod komandu koja je odgovorna toj strani za rukovođenje svojim potčinjenima, čak kada je ta strana zastupljena vladom ili nekom vlašću koju protivnička strana ne priznaje. Ovakve oružane snage podliježu internom sistemu discipline koji obezbeđuje, između ostalog, poštovanje pravila međunarodnog prava koja se primenjuju u oružanim sukobima.”⁴⁶ Njihovi pripadnici su “borci, što znači da imaju pravo da direktno učestvuju u neprijateljstvima.”

⁴⁷ Komentari MKCK na Protokole, par. 1917.

⁴⁸ Član 50. stav 1. Protokol I.

⁴⁹ *Tužilac protiv Galića*, IT-98-29-T, presuda pretresnog vijeća, par. 54.

191. Princip napada bez izbora cilja takođe proizilazi iz principa razlikovanja sadržanog u članu 48. Protokola I koji obavezuje zaraćene strane da svoje operacije usmjere samo protiv vojnih ciljeva.⁵⁰ Uz to, on proizilazi i iz osnovnog principa humanitarnog zakona o srazmjernosti, kojim se napad na vojnu metu ne može izvesti ako “se može očekivati da će izazvati usputne gubitke civilnih života, povrede civila, štete na civilnim objektima ili kombinaciju ovih dejstava, koja bi bila nesrazmjerno velika u odnosu na konkretnu i neposrednu vojnu prednost koja se predviđa.”⁵¹

192. Elementi napada bez izbora cilja su sljedeći: mora postojati napad; izvršen bez izbora cilja; i izvršilac mora djelovati sa direktnim ili eventualnim umišajem. Vijeće je u paragrafima 184 do 187 definisalo pojmove “napad” i “civilni”. Ovdje će definisati šta je vojna meta, pošto član 51. stav 4. tačka a). Protokola I utvrđuje da su neselektivni napadi oni koji nisu usmjereni protiv konkretnog vojnog cilja. Takođe će precizno odrediti potrebni uslov mens rea za krivično djelo napada bez izbora cilja.

193. Napadi bez izbora cilja, usmjereni na civilne i vojne ciljeve bez razlike su zabranjeni ne samo Protokolom I Ženevskih konvencija, nego i dobro-utvrđenim pravilom međunarodnog običajnog prava.⁵² Običajna priroda pravila je proširena na sukobe koji su po karakteru međunarodni i unutrašnji.⁵³

194. U zavisnosti od okolnosti u kojima se odigrao napad, napad bez izbora cilja se može okvalifikovati kao direktni napad protiv civila. Princip razlikovanja ciljeva pravi razliku između civilnih i vojnih ciljeva, što znači da onaj ko planira napad mora napraviti tu razliku. Ukoliko se ne napravi razlika, onda se takvi napadi mogu kvalifikovati kao direktni napadi na civile, što se zaključuje u svakom konkretnom slučaju posebno, a vijeće je zaključilo da je to slučaj u ovom predmetu.⁵⁴ Na primjer, u širokom području koje je potpuno civilno po

⁵⁰ Komentari MKCK na Protokole, par. 1947.

⁵¹ Član 51. stav 5. tačka b) Protokola I. Vidi takođe *Tužilac protiv Galića*, IT-98-29-T, presuda pretresnog vijeća, par. 58, a posebno fusnote 104i 106.

⁵² J-M Henckaerts i L. Doswald-Beck, *Običajno međunarodno humanitarno pravo. Volumen I: Pravila*, p. 37 do 45; *Tužilac protiv Galića*, IT-98-29-T, presuda pretresnog vijeća, par. 57.

⁵³ J-M Henckaerts i L. Doswald-Beck, *Običajno međunarodno humanitarno pravo. Volumen I: Pravila*, p. 38 and 39; *Tužilac protiv Tadića*, IT-94-1, Odluka žalbenog vijeća po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost suda, par. 127.

⁵⁴ *Tužilac protiv Galića*, IT-98-29-T, presuda pretresnog vijeća, par. 57 i *Tužilac protiv Galića*, IT-98-29-A, žalbena presuda, par. 132.

prirodi , u kojem granata padne u centar tog velikog prečnika, osnovno je da je meta, ako je postojala, bila civilne prirode, čak iako se ne može dokazati koja je to određena meta. Utvrđenje civilne prirode mjesta napada može biti naglašeno činjenicom da je to područje bilo zaštićena UN zona. Zbog toga, utvrđivanje legitimne vojne mete nije potrebno u svakom slučaju kako bi napad bio okvalifikovan kao napad bez izbora cilja.

195. Nadalje, formulacija člana 173. stav 1. tačka b) ne ukazuje da bi kategorije civila koji se mogu smatrati žrtvama napada bez izbora cilja mogle biti ograničene. Vijeće zbog toga nalazi da su žrtve neselektivnog napada svi ljudi koji su bili fizički povrijeđeni, lakše ili teže, kao i osobe koje su doživjele duševne patnje i čija je smrt bila posljedica napada izvršenog bez izbora cilja.

196. U pogledu objekata, vojni ciljevi su definisani članom 52. stav 2. Protokola I, kao “oni objekti koji po svojoj prirodi, lokaciji, namjeni ili korištenju efikasno doprinose vojnoj akciji, i čije potpuno ili djelimično uništenje, zauzimanje ili neutralizacija u uslovima koji vladaju u to vrijeme pružaju određenu vojnu prednost”. Oni takode uključuju, i to prvenstveno, oružane snage, njihove pripadnike, instalacije, opremu i Transporte.⁵⁵

197. Mens rea za napade bez izbora cilja je isti kao i onaj koji je potreban za napade protiv civilnog stanovništva: počinitelj je morao učiniti djelo direktnim ili eventualnim umišljajem odnosno namjerno, tj. “svjestan djela i njegovih posljedica” ili “bez sigurnosti u određeni rezultat, prihvatajući mogućnost njegovog izvršenja”, ali ne “običnim nemarom ili nedostatkom promišljenosti”.⁵⁶

C. INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST

198. Optužnica tereti optuženog da je počinio krivično djelo ratni zločin protiv civilnog stanovništva, suprotno članu 180. stav 1. KZ BiH, koji je gotovo identičan sa članom 7. stav 1. Statuta MKSJ I koji glasi:

Osoba koja je planirala, poticala, naredila, počinila ili na drugi način pomogla i podržala planiranje, pripremu ili izvršenje nekog od krivičnih djela navedenih u član (...) 173 (ratni zločin protiv civilnog stanovništva) (...) ovog Zakona snosi individualnu odgovornost za to krivično djelo.. (...)

⁵⁵ Komentari MKCK na Protokole, par. 1951.

⁵⁶ Komentari MKCK na Protokole, par. 3474.

199. Prema sudskoj praksi MKSJ-a, “naređivanje” iziskuje da osoba na položaju vlasti iskoristi taj položaj da uputi neku drugu osobu da počinji krivično djelo⁵⁷. Dakle, *Actus reus* “naređivanja” znači da osoba na položaju s posebnim ovlastima naredi nekoj drugoj osobi da počinji krivično djelo.⁵⁸ Naredbodavac može biti *de jure* bilo *de facto* komandant osobi koja je počinila zločin.⁵⁹ Naređenje ne mora da bude ni u kakvoj posebnoj formi⁶⁰, pismeno ili usmeno, implicitno ili eksplicitno⁶¹. Postojanje naređenja može se dokazati posrednim dokazima.⁶² Potrebno je da se dokaže kauzalna veza između čina naređivanja i fizičkog počinjenja zločina.⁶³

200. Što se tiče potrebnog *mens rea*, vijeće je stalo na stanovište da osoba koja naređuje neku radnju ili propust to mora učiniti ili sa direktnom namjerom ili sa sviješću o velikoj vjerovatnoći da će postupanjem po tom naređenju biti izvršeno krivično djelo.⁶⁴ Treba bar pokazati da je optuženi djelovao sa sviješću o velikoj vjerovatnoći da će biti počinjeno osnovno krivično djelo iz člana 173. stav 1. KZ BiH. Konačno, pretresno vijeće nalazi da će se smatrati da nadređeni koji izdaje naredbu sa sviješću da postoji velika vjerovatnoća da će doći do nanošenja teških povreda civilnom stanovništvu prihvata to krivično djelo.⁶⁵ Uz to, vijeće nalazi da osoba koja izdaje naređenje takođe mora imati uslov *mens rea* za osnovno krivično djelo za koje se tereti⁶⁶, što u ovom slučaju predstavlja krivična djela napad na civilno stanovništvo i neselektivni napadi kako je gore detaljno opisano.

⁵⁷ *Tužilac protiv Galića*, presuda pretresnog vijeća, par. 168; vidi takode *Tužilac protiv Limača i dr.*, presuda pretresnog vijeća, par. 515; *Tužilac protiv Stakić*, presuda pretresnog vijeća, par. 445.

⁵⁸ *Tužilac protiv Kordić and Čerkez*, žalbena presuda, par. 28.

⁵⁹ *Tužilac protiv Limača i dr. n al.*, presuda pretresnog vijeća, par. 515.

⁶⁰ *Tužilac protiv Brđanina*, presuda pretresnog vijeća, par. 270.

⁶¹ *Tužilac protiv Blaškića*, presuda pretresnog vijeća, par. 281.

⁶² *Tužilac protiv Limača i dr. n al.*, presuda pretresnog vijeća, par. 515.

⁶³ *Tužilac protiv Strugara*, presuda pretresnog vijeća, par. 332.

⁶⁴ Vidi *Tužilac protiv Kordića i Čerkeza*, žalbena presuda, par. 30; vidi takode *Tužilac protiv Blaškića*, žalbena presuda, para. 41-42.

⁶⁵ *Tužilac protiv Blaškića*, žalbena presuda, par. 42.

⁶⁶ *Tužilac protiv Brđanina*, presuda pretresnog vijeća, par. 270.

IV. OPŠTA ČINJENIČNA UTVRĐENJA

A. SITUACIJA U TUZLI I NA ŠIREM PODRUČJU TUZLE PRIJE DOGAĐAJA NAVEDENIH U OPTUŽNICI

1. Grad Tuzla

201. Grad Tuzla se nalazi na sjeveroistoku Bosne i Hercegovine (BiH). Godine 1993. Savjet bezbjednosti Ujedinjenih nacija je usvojio Rezoluciju 824, kojom je šest BiH gradova, uključujući i Tuzlu, proglasio “zaštićenim zonama”.⁶⁷ Prema ovoj Rezoluciji gradovi koji su bili “zaštićene zone” i njihova okolina nisu smjeli biti izloženi bilo kakvim oružanim napadima niti činu neprijateljstva, i bili su pod zaštitom UN-a. Rezolucijom 836 Savjeta bezbjednosti UN-a, koja je takode usvojena 1993. godine, potvrđen je status zaštićenih zona.⁶⁸ Ovaj status je ostao na snazi tokom cijelog rata.

202. Poznavanje sadržaja ovih rezolucija, kao i bilo kojeg pravnog dokumenta, nije uslov za njihovo poštovanje. Međutim, vijeće konstatuje da je status grada Tuzla bio opštepoznat na cijeloj teritoriji BiH kao i u svijetu. Za sve vrijeme trajanja sukoba sadržaj Rezolucije Savjeta bezbjednosti UN-a je bio poznat javnim zvaničnicima, domaćim i međunarodnim medijima i svim akterima koji su bili umiješani u sukob uključujući i pripadnike Vojske Republike Srpske (VRS) i stanovnike Tuzle. Vijeće stoga zaključuje da je status Tuzle bio opštepoznat i da je ta informacija sigurno bila dostupna svima u komandnoj strukturi VRS. Na primjer i svjedok Charlef Brantz i svjedok Manojlo Milovanović su potvrdili da su znali za poseban status grada Tuzle, te su vijeću objasnili da su zaštićene zone bile zone pod zaštitom UN-a koje je bilo zabranjeno napadati.⁶⁹ Svjedok Mladen Dostanić, pripadnik VRS i načelnik štaba Druge ozrenske lake pješadijske brigade, dodao je da su po njegovom mišljenju stanovnici Tuzle bili civili.⁷⁰ Vijeće je uvjereno da je optuženi bio dobro upoznat da je nakon usvajanja relevantnih rezolucija Savjeta bezbjednosti UN-a bio zabranjen svaki napad na grad Tuzlu i njene stanovnike.

⁶⁷ Dokaz T-71 (UN Vijeće sigurnosti Rezolucija 824 (1993.) od 06.05.1993. godine)

⁶⁸ Dokaz T-72 (UN Vijeće sigurnosti Rezolucija 836 (1993.) od 04.06. 1993. godine)

⁶⁹ Svjedok Charlef Brantz, 17. juni 2008; svjedok Manojlo Milovanović, 5. maj 2009.

⁷⁰ Svjedok Mladen Dostanić, 10. februar 2009.

2. Ratne aktivnosti u Tuzli i širem području Tuzle

203. Važno je razumjeti kakva je bila opšta ratna situacija prije događaja iz optužnice. Vijeće je pregledalo brojne dokaze i saslušalo nekoliko svjedoka koji su svjedočili o ratnoj situaciji u sjeveroistočnoj Bosni 1995. godine, i to konkretnije o situaciji u maju 1995.g. Svjedok Manojlo Milovanović je objasnio da je početkom 1995.g. Armija BiH osvojila teritoriju koju je vojska RS kasnije pokušavala povratiti. Svjedok Mladen Dostanić je takođe objasnio da je, nakon napredovanja Armije BiH, VRS naredila povećan stepen borbene gotovosti.⁷¹ To je za posljedicu imalo da je Glavni štab VRS odlučio da preuzme komandu i uskladi akcije svih korpusa. To se dogodilo krajem marta ili početkom aprila 1995.g. kada je Glavni štab pokrenuo akciju "Sadejstvo '95". Cilj ove akcije je bio ponovo zauzeti teritorije koje je VRS izgubila. Akcija se trebala završiti do 30. juna 1995. godine, ali je obustavljena u maju 1995.g. kada su počeli vazdušni napadi NATO-a.⁷² Prema izjavi svjedoka Manojla Milovanovića Tuzla nikada nije bila navedena u zajedničkom planu akcija, iako je možda bila pomenuta od strane obavještajnih službi VRS. Međutim, dokumenti koji su uvedeni u dokaze iz spisa predmeta ukazuju da je Tuzla bila navedena u operativnom planu "Sadejstvo '95". Konkretnije, u ovom operativnom planu, koji je odobrio Glavni štab VRS, posebno je navedeno da VRS od grada Tuzle mora da napravi enklavu i da ga, po mogućnosti, oslobodi.⁷³ To potvrđuje karta akcije "Sadejstvo '95" na kojoj je centar grada Tuzle označen kao jasan cilj.⁷⁴

204. Uprkos svom posebnom statusu Tuzla je za VRS bila predmet napada. Grad i njegova okolina su često granatirani. Svjedok Charlef Brantz je na primjer objasnio da se često granatirao grad Tuzla i njegova okolina, uključujući i aerodrom Tuzla, Živinice, Lukavac i Tuzlansku termoelektranu, iako su se sva ova mjesta nalazila unutar zaštićene zone.

205. Vijeću je takođe predloženo da je baza UNPROFOR-a u Tuzli koja se nalazila na aerodromu Tuzla u Dubravama, otprilike 13 kilometara udaljenom od grada Tuzle, takođe

⁷¹ Svjedok Mladen Dostanić, 10. februar 2009.

⁷² Svjedok Manojlo Milovanović, 5. maj 2009; T-164 (Plan bezbjednosnog obezbjeđenja operacije „Sadejstvo – 95“ od 29.3. do 31.5.1995. godine).

⁷³ T-168 (Tekstualni – tabelarni dio plana napadne operacije „Sadejstvo – 95“); svjedok Manojlo Milovanović je potvrdio da je on odobrio ovaj plan.

⁷⁴ T-180 (Karte operacija "Sadejstvo 95" i "Štit 94/95"); svjedok Nijaz Vrabac, 31. mart 2009.

bila meta napada. Svjedok Charlef Brantz je svjedočio da je aerodrom Tuzla često granatiran iz pravca Lopara, Sapne, Zvornika i planine Vis, ali da se aerodrom obično nije granatirao sa Ozrena.⁷⁵ Svjedok Manojlo Milovanović je potvrdio da je VRS zaista mnogo puta granatirala aerodrom Tuzla i da je on, kao načelnik Glavnog štaba VRS, bio redovno obavještavan o tim granatiranjima; međutim, on nije precizirao iz kojih pravaca su se obično ispaljivale granate. Takođe je potvrdio da je baš aerodrom granatiran i 25. maja 1995.g. Charlef Brantz je pojasnio da se baza UN-a na tuzlanskom aerodromu nalazila u zaštićenoj zoni;⁷⁶ stoga vijeće konstatuje da ni aerodrom nije trebao biti izložen granatiranju.

206. Kao što je vijeće objasnilo u tački III, do neselektivnog napada može doći i kada se ne može odrediti konkretni vojni cilj. Stoga utvrđivanje postojanja vojnih ciljeva u Tuzli nije neophodno vijeću za odlučivanje o optužbama protiv optuženog.

3. Situacija na dan 25. maj 1995.g.

207. Kako bi stekli potpunu sliku o svim događajima koji su se desili prije granatiranja trga Kapija, a što je jedini događaj od 25. maja 1995.g. za koji se optuženi tereti u tački jedan optužice, vijeće će objasniti kakva je bila situacija u Tuzli i na širem području Tuzle na dan 25. maja 1995. godine. Detaljno će opisati situaciju u gradu Tuzli, bazi UNPROFOR-a, kao i vazdušne udare NATO-a tog dana budući da se o ovom događaju raspravljalo tokom glavnog pretresa i prilikom iznošenja završnih riječi. Kako bi događaje iz optužnice smjestio u kontekst konflikta, vijeće je utvrdilo sljedeće.

208. Nakon što je NATO upozorio VRS da trebaju povući svoje naoružanje iz zona isključenja oko Sarajeva, NATO je donio odluku da iz vazduha gada položaje VRS u BiH.⁷⁷ Svjedok Manojlo Milovanović je objasnio vijeću da je VRS saznala za tu odluku između 22. i 24. maja 1995.g. i da su sve komande korpusa VRS o tome bile obaviještene prije početka vazdušnih udara NATO-a.⁷⁸ Dana 25. i 26. maja 1995.g., snage NATO-a su iz vazduha gadale nekoliko položaja i objekata Vojske RS uključujući i Pale (skladište Jahorinski potok)

⁷⁵ T-26 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Charlefa Brantza iz Tužilaštva Bosne i Hercegovine od dana 05.12.2007.godine)

⁷⁶ Svjedok Charlef Brantz, 17. juni 2008.

⁷⁷ Svjedok Manojlo Milovanović, 5. maj 2009; T-161 (Naredba glavnog štaba vojske RS od 25.5.1995. godine koju je potpisao Manojlo Milovanović).

⁷⁸ Svjedok Manojlo Milovanović, 5. maj 2009.

i Sarajevo.⁷⁹ Shodno tome, Glavni štab VRS je naredio punu borbenu gotovost.⁸⁰ VRS je za to uzela i nekoliko vojnika UN-a, što je prikazano na srpskoj televiziji i bilo popraćeno javnim saopštenjem Radovana Karadžića da će svi vojnici NATO-a i UNPROFOR-a ostati zarobljeni do kraja rata.⁸¹ Prema izjavi svjedoka Manojla Milovanovića ova izjava i prikazivanje talaca izazvala je lančanu reakciju koju je bilo nemoguće zaustaviti; vojnici UNPROFOR-a su se zarobljavali svugdje.⁸² Vijeće takođe konstatuje da je svjedok Charlefe Brantz izjavio da je smatrao da je granatiranje Tuzle 25. maja 1995.g. bilo posljedica vazдушnih udara NATO-a.⁸³ Međutim, vijeće naglašava da nije potrebno da utvrdi da li su zračni udari NATO-a 25. i 26. maja 1995.g. bili razlog za granatiranje grada Tuzle 25. maja. U stvari, ni krivično djelo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva niti oblik odgovornosti naređivanja ne zahtijeva da taj motiv bude jedan od njihovih sastavnih elemenata.

209. Za taj dan se zna da je to bio “Dan mladosti” koji se proslavljao širom bivše Jugoslavije. Mnogi svjedoci su rekli da je veče bilo prekrasno. Danima je padala kiša zbog koje su ljudi ostajali u svojim domovima. Lijepo proljetno veče je bilo razlog što se preko 500 ljudi okupilo kako bi se radovalo životu.⁸⁴

210. Dana 25. maja 1995.g. nisu se čule eksplozije u gradu Tuzli.⁸⁵ Sirena za opštu opasnost se u gradu oglasila najmanje dva puta, u 15:20⁸⁶ i u 19:20 časova.⁸⁷ Nakon posljednje sirene za uzbunu patrola policije je upozorila ljude da se ne zadržavaju na trgu Kapija, ali je broj ljudi na trgu u odnosu na patrolu policije bio mnogo veći.⁸⁸ Vijeću nisu predloženi dokazi o načinu na koji je policija u Tuzli, kao i stanovništvo općenito, postupala

⁷⁹ Svjedok Manojlo Milovanović, 5. maj 2009; T-89 (Dnevni obavještajni izvještaj ABiH, od 26.05.1995. godine); T-161 (Naredba glavnog štaba vojske RS od 25.5.1995. godine koju je potpisao Manojlo Milovanović).

⁸⁰ T-161 (Naredba glavnog štaba vojske RS od 25.5.1995. godine koju je potpisao Manojlo Milovanović).

⁸¹ Svjedok Manojlo Milovanović, 5. maj 2009.

⁸² Svjedok Manojlo Milovanović, 5. maj 2009.

⁸³ T-26 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Charlefa Brantza iz Tužilaštva Bosne i Hercegovine od dana 05.12.2007.godine), str. 3.

⁸⁴ Svjedok Đapo Samir, 24. Juni.2008; Kapetanović Azra, 01. Juni 2008; Hadžiefendić Bahrudin 08.juli 2008.

⁸⁵ T-68 (Službena zabilješka od dana 27.05.1995.godine sačinjena od strane djelatnika Prve policijske stanice Tuzla); svjedok Damir Tucaković, 1. juli 2008; svjedok Fahrudin Rahmanović, 19. august 2008.

⁸⁶ T-65 (Izvjestaj o granatiranju grada Tuzle na dan 25.05.1995.godine od dana 02.06.1995.godine sačinjen od strane SJB Tuzla)

⁸⁷ T-67 (Službena zabilješka od dana 26.05.1995.godine sačinjena od strane djelatnika Prve policijske stanice Tuzla); T-68 (Službena zabilješka od dana 27.05.1995.godine sačinjena od strane djelatnika Prve policijske stanice Tuzla)

⁸⁸ T-67 (Službena zabilješka od dana 26.05.1995.godine sačinjena od strane djelatnika Prve policijske stanice Tuzla)

u vezi sa ovim sirenama prije 25. maja 1995. Ono stoga ne može donijeti nikakav zaključak o mogućim posljedicama ovog upozorenja.

211. Uveče 25. maja 1995. ispaljeno je 13 granata na bazu UNPROFOR-a na aerodromu Tuzla, od kojih su tri pogodile uzletišta za helikoptere.⁸⁹ Neke granate su ispaljene sa položaja VRS na planini Vis i iz Zvornika; neke su bile iz topova 130 mm.⁹⁰ Nakon ovog događaja UNPROFOR je u 19:30 objavio crvenu uzbunu za gradove Tuzla i Živinice; ova crvena uzbuna se 26. maja proširila na cijelu teritoriju BiH.⁹¹ Crvena uzbuna označava punu borbenu gotovost trupa UNPROFOR-a; međutim ovo se ne odnosi na ostale zaraćene strane ili na civile koji nisu zvanično bili obaviješteni o ovim uzbunama.⁹² Svjedok Manojlo Milovanović je dodao da kroz redovne nizvještaje nije bio obaviješten o granatiranju aerodroma Tuzla do kojeg je došlo uveče 25. maja 1995.g., ali nije isključio mogućnost da su to uradile jedinice VRS budući da je komanda korpusa imala odobrenje da otvara vatru na aerodrom Tuzla; shodno tome jedinice na nižem nivou nisu bile obavezne da Glavni štab obavještavaju o, kako svjedok navodi, borbenim dejstvima.⁹³

B. OPTUŽENI

212. Optuženi Novak Đukić rođen je 10. aprila 1955.g. u Donjim kolima, opština Banjaluka. On je profesionalno vojno lice, diplomirao na vojnoj akademiji. Na vojnoj akademiji sva profesionalna vojna lica uče o pravilima međunarodnog humanitarnog prava, Ženevskim konvencijama o zaštiti civila i pravilima ratovanja.⁹⁴

213. Novak Đukić je brzo napredovao u VRS. Unaprijeđen je u čin potpukovnika 14. januara 1994.⁹⁵ i u čin pukovnika 18. maja 1995⁹⁶. Bio je u sastavu Prvog krajiškog korpusa.

⁸⁹ T-26 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Charlefa Brantza iz Tužilaštva Bosne i Hercegovine od dana 05.12.2007.godine), str. 3.

⁹⁰ Svjedok Manojlo Milovanović, 5. maj 2009; svjedok Charlef Brantz, 17. juni 2008.

⁹¹ Svjedok Manojlo Milovanović, 5. maj 2009; svjedok Charlef Brantz, 17. juni 2008.

⁹² Svjedok Manojlo Milovanović, 5. maj 2009.

⁹³ Svjedok Manojlo Milovanović, 5. maj 2009.

⁹⁴ Svjedok Manojlo Milovanović, 5. maj 2009; takođe vidi dokaz T-156 naredba koju je potpisao Radovan Karadžić o primjeni međunarodnih zakona i običaja ratovanja od strane VRS.

⁹⁵ T-123 (Izveštaj o licu Novak Đukić od 02.09.2004. godine, General Momčilo Perišić)

⁹⁶ T-130 (Dostava obavještenja o vanrednom unapređenju, komandant Vladimir Arsić, pov.broj 03-872/95 od 16.05.1995.)

U januaru 1995.g. imenovan je za komandanta Taktičke grupe Ozren.⁹⁷ Njegova specijalnost bila je bezbjednost i u Taktičku grupu Ozren je doveden kako bi uspostavio vojnu disciplinu. Nakon rata je unaprijeden u čin generala.⁹⁸

C. ORGANIZACIJA I NAORUŽANJE TAKTIČKE GRUPE OZREN

1. Organizacija Prvog krajiškog korpusa VRS do voda topova 130 mm na Panjiku

214. Komandant Glavnog štaba VRS bio je general Ratko Mladić. On je imao nekoliko svojih direktnih saradnika koji su činili Glavni štab. Manojlo Milovanović je bio načelnik Glavnog štaba VRS i zamjenik komandanta Glavnog štaba VRS. VRS se sastojala od šest geografski baziranih korpusa koji su bili pod direktnom komandom komandanta Glavnog štaba: Drinski korpus, Prvi krajiški korpus, Drugi krajiški korpus, Sarajevsko-romanijski korpus, Hercegovački korpus i Istočnobosanski korpus. Komandant Prvog krajiškog korpusa, u čijem sastavu je bio optuženi Novak Đukić, bio je Momir Talić.⁹⁹

215. Prvi krajiški korpus se između ostalog sastojao od samostalnih operativnih grupa koje su se obično formirale privremeno radi izvršenja određenog zadatka u određenom vremenskom periodu.¹⁰⁰ Komandant operativne grupe je mogao formirati taktičku grupu, što bi takode obično bio privremeni sastav formiran radi izvršenja određenog zadatka. Taktička grupa se sastojala od nekoliko brigada koje su se nalazile u istoj zoni odgovornosti. Komandant taktičke grupe bi onda postao nadređeni tim združenim brigadama. Komandant taktičke grupe je onda izdavao naredbe sebi podređenim brigadama. Cilj formiranja taktičke grupe je bio uspostavljanje efikasnije komandne strukture i smanjenje lanca komandovanja, tako da komandant operativne grupe nije morao da izdaje naredbe svakom pojedinom komandantu brigade. Taktička grupa je imala iste borbene zadatke kao i brigada.¹⁰¹

⁹⁷ T-87 (Odgovor na zahtjev MUP-u R BiH, komanda 2. Korpusa Tuzla, komandant Sead Delić br. 08/426-1 od 07.07.1995. godine)

⁹⁸ Završna riječ optuženog.

⁹⁹ Svjedok Manojlo Milovanović, 5. maj 2009.

¹⁰⁰ Svjedok Manojlo Milovanović, 5. maj 2009.

¹⁰¹ Svjedok Manojlo Milovanović, 5. maj 2009.

216. Jedna od operativnih grupa u sastavu Prvog krajiškog korpusa bila je Operativna grupa Doboj koja je kasnije preimenovana u Devetu operativnu grupu. Ova operativna grupa je bila u stalnom sastavu.¹⁰² Komandant Operativne grupe Doboj je formirao Taktičku grupu Ozren, koja se takođe zvala Peta taktička grupa.¹⁰³ Taktička grupa Ozren se sastojala od nekoliko brigada: Prve, Druge, Treće i Četvrte ozrenske lake pješadijske brigade, kojima su podršku davale ostale brigade uključujući i Srbačku brigadu, Prnjavorsku brigadu i bataljon Dostović.¹⁰⁴ Taktička grupa Ozren se takođe sastojala od jedinica za artiljerijsku podršku¹⁰⁵, koje su bile pod direktnom komandom komandanta Taktičke grupe Ozren Novaka Đukića.¹⁰⁶ Oruđa koja su ove jedinice imale bili su topovi 130 i 155 mm.¹⁰⁷

217. Jedna od ovih artiljerijskih jedinica bila je vod topova 130 mm koji se nalazio na Panjiku na planini Ozren.¹⁰⁸ Na početku rata taj vod topova od 130 mm je bio podređen Prvom mješovitom artiljerijskom puku.¹⁰⁹ Početkom 1994, kada je vod stigao u Panjik,¹¹⁰ bio je pretpotčinjen Taktičkoj grupi Ozren.¹¹¹ Nakon njegovog pretpotčinjavanja, vod topova 130 mm na Panjiku je bio pod direktnom komandom optuženog Novaka Đukića. U maju 1995.g. Zlatko Bekić je bio komandir voda, a Ljubiša Čorović njegov zamjenik.¹¹² U

¹⁰² Svjedok Manojlo Milovanović, 5. maj 2009.

¹⁰³ T-9 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Đurić Milana sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 22.11.2007.godine), p.4

¹⁰⁴ Svjedok Dragan Jovanović, 18. mart 2008; svjedok Brane Marjanović, 8. april 2008; svjedok Dragan Vasiljević, 18. mart 2008; svjedok Mile Savić, 16. decembar 2008; T-113 (Zapovijest za odbranu, komanda TG Ozren, Novak Đukić, str.pov.br. 01/26-1 od 21.01.1995. godine).

¹⁰⁵ Svjedok Dragan Jovanović, 18. mart 2008.

¹⁰⁶ Svjedok Manojlo Milovanović, 5. maj 2009. I naredba koja je potpisao optuženi jasno pokazuje da je on komandovao ovim jedinicama za artiljerijsku podršku: T-113 (Zapovijest za odbranu, komanda TG Ozren, Novak Đukić, str.pov.br. 01/26-1 od 21.01.1995. godine); T-115 (Zapovijest za odbranu, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić, broj 01/175-1 od 25.04.1995. godine)

¹⁰⁷ T-115 (Zapovijest za odbranu, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić, broj 01/175-1 od 25.04.1995. godine); T-117 (Borbeno naređenje za odbranu i napad, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić, str.pov.br. 017275-1 od 05.06.1995. godine).

¹⁰⁸ Svjedok Goran Mrzić, 20. maj 2008; svjedok Ljubiša Čorović, 10. juni 2008; svjedok Mile Savić, 8. april 2008.

¹⁰⁹ Svjedok Goran Mrzić, 20. maj 2008.

¹¹⁰ Svjedok Slavko Stojanović, 20. maj 2008; svjedok Ljubiša Čorović, 10. juni 2008.

¹¹¹ T-7 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Mijatović Gorana sačinjen od strane Državne agencije istrage i zaštitu od dana 21.11.2007.godine), str. 4; svjedok Goran Mrzić, 20. maj 2008; svjedok Ljubiša Čorović, 10. juni 2008. svjedok Mile Savić je objasnio da je pretpotčinjavanje značilo da će se jedinica koja je nadređena određenoj pretpotčinjenoj jedinici promijeniti. Ta jedinica onda postaje jedina nadređena pretpotčinjenoj jedinici i komandant te jedinice će izdavati naredbe pretpotčinjenoj jedinici. Ovo je obuhvatalo naredbe za snabdijevanje naoružanjem ili dejstvovanje iz naoružanja. Pretpotčinjavanje je urađeno putem vrlo detaljne naredbe koja je sadržavala ime nove komande, period pretpotčinjavanja, mjesto pretpotčinjavanja, itd. (svjedok Mile Savić, 8. april 2008).

¹¹² T-8, p. 4; T-11 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Stojanović Slavka sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 28.11.2007.godine), str. 3 i 4; T-7 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Mijatović Gorana sačinjen od strane Državne agencije istrage i zaštitu od dana 21.11.2007.godine), str. 4; svjedok Goran Mrzić, 20. maj 2008; svjedok Ljubiša Čorović, 10. juni 2008.

odsustvu Zlatka Bekića, Ljubiša Čorović je bio komandir voda.¹¹³ Panjik je od Tuzle udaljen 27 kilometara.¹¹⁴

218. Svi pripadnici voda topova 130 mm koji su došli da svjedoče na Sudu su izjavili da su 25. maja 1995.g. bili na odsustvu, a neki su čak bili protivrječni.¹¹⁵ Međutim, neki svjedoci su objasnili da je vod topova 130 mm radio u dvije smjene, odnosno da je pola jedinice bilo na dužnosti otprilike dvije sedmice, a onda nisu bili na terenu otprilike isti vremenski period.¹¹⁶ U normalnim okolnostima 25 do 30% ljudi nije bilo u svojim jedinicama.¹¹⁷ Stoga, iako vijeće prihvata da su neki ljudi morali biti kući 25. maja 1995.g., takođe je svjesno da su tog dana na dužnosti sasvim sigurno bili neki vojnici koji su iz topa 130 mm ispalili granatu koja je pogodila trg Kapija. Ovo potkrepljuje i naredba od 24. maja 1995. godine koju je potpisao optuženi, u kojoj naređuje “non-stop prisustvo posade oruđa na dužnosti i posade za artiljerijsku podršku”¹¹⁸. Svjedok Manojlo Milovanović je takođe objasnio da je 25. maja 1995.g. Glavni štab VRS suspendovao sva odsustva i da su se vojnici koji su bili na odsustvu morali vratiti na svoja mjesta. Iako Glavni štab nije imao načina da provjeri da li su se vojnici zaista vratili na svoje položaje, Manojlo Milovanović je rekao Sudu da po njegovom mišljenju nije moglo biti nekog masovnijeg odsustva 25. maja 1995. godine. Stoga dokazi koji ukazuju da su odsustva bila suspendovana 25. maja 1995. godine onemogućavaju vijeću da utvrdi da li su ovi svjedoci dali vjerodostojan iskaz kada su naveli da nisu bili na dužnosti 25. maja 1995. godine. Međutim, vijeće insistira na tvrdnji da su ovi svjedoci djelimično vjerodostojni, konkretno u dijelu kada su vijeću objašnjavali način funkcionisanja jedinice. Nadalje, kao što će biti objašnjeno u daljem tekstu, vijeće smatra da je optuženi bio najniža pozicionirana osoba sa ovlaštenjem da naredi dejstvovanje iz topa 130 mm na Panjiku.

2. Nadležnost nad artiljerijom

¹¹³ Svjedok Ljubiša Čorović, 10. juni 2008.

¹¹⁴ T-6 (Pismeni nalaz i mišljenje vještaka prof dr Berka Zečevića)

¹¹⁵ Na primjer svjedok Nenad Čolić je objasnio da se između ostalog nalazio u Orašju sa Ljubišom Čorovićem. Međutim, svjedok Ljubiša Čorović je rekao da je otišao u Bosanski Šamac, ali da je Nenad Čolić ostao na Ozrenu.

¹¹⁶ Svjedok Goran Mijatović, 13. maj 2008; svjedok Goran Mrzić, 20. maj 2008; svjedok Ljubiša Čorović, 10. juni 2008; svjedok Nenad Čolić, 13. maj 2008.

¹¹⁷ Svjedok Manojlo Milovanović, 5. maj 2009.

¹¹⁸ T-133 (Naredba za povećanje budnosti, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić str.pov.br. 01/235-1 od 24.05.1995. godine)

219. Borbena brigada, poput onih koje su činile Taktičku grupu Ozren, sastojala se od bataljona; bataljon se sastojao od četa. Značaj jedinice je određivao njenu mogućnost da koristi oruđe određenog kalibra.¹¹⁹ Minobacači 62 mm su bili u nadležnosti čete. Minobacači 82 mm su bili u nadležnosti bataljona. Topovi 120 mm su bili u nadležnosti brigade. Ako je jedinica trebala da koristi artiljeriju većeg kalibra od one koja je bila u njenoj nadležnosti, tu pomoć je morala tražiti od njoj nadređene jedinice.¹²⁰

220. Naredbe koje je optuženi potpisao jasno pokazuju da su komandanti borbenih brigada mogli dobiti podršku teških oruđa topova 130 i 150 mm, ali su to morali tražiti od komandanta Taktičke grupe Ozren.¹²¹ To je značilo da komandant brigade nije imao nadležnost nad ovim topovima. On nije mogao neposredno zahtijevati od komandira voda topova 130 mm da puca iz topa 130 mm; takvu artiljerijsku podršku je morao tražiti od optuženog kao komandanta Taktičke grupe Ozren koji bi onda naredio dejstvovanje iz topa 130 mm, ako je smatrao da je zahtjev primjeren.¹²²

D. KOMANDNA STRUKTURA I FUNKCIONISANJE TAKTIČKE GRUPE OZREN

1. Lanac komandovanja

221. Svjedok Manojlo Milovanović je objasnio uobičajeni sastav svake jedinice, koji je otprilike identičan na svakom nivou komande. U normalnim okolnostima jedinica bi se sastojala od komandanta i njegovih savjetnika. Komandant je jedina osoba koja ima ovlaštenje da izda naredbe. Jedan od savjetnika komandanta je načelnik štaba koji je ujedno i zamjenik komandanta i koji preuzima ulogu komandanta kada on nije u zoni odgovornosti svoje jedinice. Načelnik artiljerije predlaže način korištenja artiljerije, ali ne može narediti ispaljivanje nekog artiljerijskog projektila. On samo može prenijeti naredbu koju je primio od komandanta jedinice. Operativac je zadužen za vođenje ratnih dnevnika i radnih karti.¹²³

¹¹⁹ Svjedok Manojlo Milovanović, 5. maj 2009.

¹²⁰ Svjedok Brano Marjanović, 8. april 2008; T-5 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Vavan Vladimira sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 19.11.2007.godine), p. 5 i svjedok Vladimir Vavan, 8. april 2008.

¹²¹ T-113 (Zapovijest za odbranu, komanda TG Ozren, Novak Đukić, str.pov.br. 01/26-1 od 21.01.1995. godine); T-115 (Zapovijest za odbranu, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić, broj 01/175-1 od 25.04.1995. godine); svjedok Mladen Dostanić, 10. februar 2009.

¹²² Svjedok Manojlo Milovanović, 5. maj 2009; svjedok Dragan Jovanović, 18. mart 2008; svjedok I. Jubiša Čoršović, 10. juni 2008.

¹²³ Svjedok Manojlo Milovanović, 5. maj 2009.

222. VRS je funkcionisala u skladu sa striktnim vertikalnim lancem komandovanja.¹²⁴ To na primjer znači da bi komandant Glavnog štaba izdao naredbu komandantu korpusa koji bi onda tu naredbu proslijedio komandantu operativne grupe a koji bi je dalje proslijedio komandantu taktičke grupe, koji bi je opet proslijedio njemu potčinjenim brigadama. Ako nije bilo taktičke grupe naredbu bi primio komandant brigade. Naredba da se puca iz topa 130 mm bi se obično proslijedavala niz vertikalni lanac komandovanja.

2. Izdavanje naredbi

223. Komanda Taktičke grupe Ozren je sa sebi podređenim jedinicama komunicirala žičanom vezom koja se između ostalog koristila za prenošenje naredbi.¹²⁵ Naredbe su se obično prenosile usmeno, ali su se takode mogle izdavati i napismeno.¹²⁶

224. Ni tužilaštvo ni odbrana nisu izveli dokaze koji ukazuju da je ikada bilo samovoljnog ili neovlaštenog pucanja iz topa 130 mm. Naprotiv, vijeće je saslušalo nekoliko svjedoka koji su objasnili da se iz topova 130 mm sa Panjika uvijek pucalo nakon naredbe njima nadredene jedinice.¹²⁷

225. I oni su izričito tvrdili da se nije moglo pucati iz topa 130 mm bez naredbe komandanta Taktičke grupe Ozren koja je sadržavala sve potrebne elemente za gađanje.¹²⁸ Ova naredba za gađanje je mogla sadržavati koordinate cilja ili broj cilja¹²⁹, udaljenost cilja,

¹²⁴ Svjedok Manojlo Milovanović, 5. maj 2009.

¹²⁵ Svjedok Dragan Jovanović, 18. mart 2008; svjedok Zoran Lazarević, 8. april 2008; svjedok Dragan Vasiljević, 18. mart 2008; svjedok Goran Mrzić, 20. maj 2008; svjedok Dragan Babić, 20. maj 2008; svjedok Ljubiša Čorović, 10. juni 2008.

¹²⁶ Svjedok Milan Đurić, 13. maj 2008.

¹²⁷ Svjedok Nenad Čolić, 13. maj 2008; svjedok Slavko Stojanović, 20. maj 2008; svjedok Mile Savić, 8. april 2008; svjedok Mladen Dostanić, 10. februar 2009; T-9 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Đurić Milana sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 22.11.2007.godine), str. 5; T-1 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Jovanović Dragana iz Tužilaštva BiH od dana 19.11.2007.godine), str. 4.

¹²⁸ Svjedok Nenad Čolić, 13. maj 2008; svjedok Slavko Stojanović, 20. maj 2008; svjedok Goran Mrzić, 20. maj 2008.

¹²⁹ Ciljevi za koje su koordinate unaprijed izračunate bi dobili broj: (svjedok Ljubiša Čorović, 10. juni 2008; svjedok Mile Savić, 16. decembar 2008; svjedok Mladen Dostanić, 10. februar 2009; T-10 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Mrzić Gorana sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 27.11.2007.godine), str. 5; T-12 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Babić Dragana sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 28.11.2007.godine), str. 5). Za ovaj predmet je irelevantno da li su svi ciljevi bili označene brojem ili ne. U stvari, računari su objasnili da je jedan od njih uvijek bio na komandnom mjestu komande voda i mogao izračunati podatke potrebne za gađanje određenog cilja iz topa.

domet i ugao topa, vrstu i broj granata koje treba ispaliti te vrstu punjenja.¹³⁰ Elemente za gađanje je prethodno izračunao računač voda.¹³¹ Vijeće naglašava da je naredba sadržavala vrstu i broj granata koje trebe ispaliti kao i vrstu punjenja, pa zato o tome nisu mogli odlučivati obični vojnici. Ovo je na Sudu potvrdio svjedok Milan Đurić, pripadnik mješovitog artiljerijskog voda, računač na topu, koji je detaljno i precizno objasnio način izdavanja naredbi, te mu je sud poklonio vjeru.

226. Nekoliko svjedoka je objasnilo da je neki kapetan “Omega” iz komande Taktičke grupe Ozren često izdavao naredbe komandi voda topova 130 mm.¹³² Na primjer svjedok Ljubiša Čoršović, koji je bio zamjenik komandira voda topova 130 mm, objašnjava da je 90% naredbi stizalo od “Omego”.¹³³ U pismenim naredbama se na dnu nalazilo grčko slovo “Omega”.¹³⁴ Kapetan “Omega” je bio načelnik artiljerije Taktičke grupe Ozren;¹³⁵ a pravo ime mu je bilo Boro Maksić.¹³⁶ Međutim, vijeće smatra da načelnik artiljerije nije imao ovlaštenje da direktno izdaje naredbe. U konkretnom slučaju on je samo prenosio naredbe koje je primio od komandanta Taktičke grupe Ozren Novaka Đukića. Stoga vijeće smatra da je optuženi bio osoba koja je izdavala naredbe sebi podređenim jedinicama, uključujući i vod topova 130 mm.

227. Komandir artiljerijskog voda (ili u njegovom odsustvu zamjenik komandira ili računač)¹³⁷ bi onda poljskim telefonom tu naredbu, koju je primio iz komande Taktičke grupe Ozren, prosljedio komandiru odjeljenja artiljerije koji bi onda pucao iz topa.¹³⁸

¹³⁰ Svjedok Nenad Čolić, 13. maj 2008; svjedok Slavko Stojanović, 20. maj 2008; T-11 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Stojanović Slavka sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 28.11.2007.godine), str. 6 i 7; T-7 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Mijatović Gorana sačinjen od strane Državne agencije istrage i zaštitu od dana 21.11.2007.godine), str. 4; T-10 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Mrzić Gorana sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 27.11.2007.godine), str. 5; T-12 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Babić Dragana sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 28.11.2007.godine)

¹³¹ Svjedok Goran Mrzić, 20. maj 2008; svjedok Milan Đurić, 13. maj 2008; svjedok Dragan Babić, 20. maj 2008. svjedok Goran Mrzić je dodao da smatra da je većinu njegovih proračuna ponovo provjeravala i potvrđivala Taktička grupa Ozren (T-10, p. 5).

¹³² T-11 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Stojanović Slavka sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 28.11.2007.godine), p. 5; T-8, p. 5; svjedok Goran Mrzić, 20. maj 2008; svjedok Dragan Babić, 20. maj 2008; svjedok Ljubiša Čoršović, 10. juni 2008.

¹³³ Svjedok Ljubiša Čoršović, 10. juni 2008.

¹³⁴ T-10 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Mrzić Gorana sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 27.11.2007.godine), p. 4.

¹³⁵ Svjedok Goran Mrzić, 20. maj 2008; svjedok Ljubiša Čoršović, 10. juni 2008.

¹³⁶ T-87 (Odgovor na zahtjev MUP-u R BiH, komanda 2. Korpusa Tuzla, komandant Sead Delić br. 08/426-1 od 07.07.1995. godine); O-4 (Prijedlog za preuzimanje predmeta broj KT-RZ-169/07 od 08.06.2007. godine).

¹³⁷ Svjedok Goran Mrzić, 20. maj 2008; svjedok Ljubiša Čoršović, 10. juni 2008.

¹³⁸ svjedok Nenad Čolić, 13. maj 2008; svjedok Goran Mijatović, 13. maj 2008; svjedok Goran Mrzić, 20. maj 2008; svjedok Milan Đurić, 13. maj 2008; T-10 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Mrzić Gorana sačinjen od

Svjedok Ljubiša Čorsović je takođe objasnio da ako je računac prenio naredbu on je to morao da prijavi komandiru voda ili njegovom zamjeniku čak i nakon što je izvršena naredba.¹³⁹ Ni komandir voda topova ni komandir odjeljenja topova nisu imali zakonsko ovlaštenje da izdaju naredbe za gađanje iz topa 130 mm.

3. Ciljevi

228. Vod topova 130 mm na Panjiku sastojao se od tri odjeljenja topova, što znači da su se na Panjiku obično nalazila tri topa.¹⁴⁰ Jedan od tri topa 130 mm je bio okrenut u pravcu grada Lukavca.¹⁴¹ Vijeće smatra da je top koji je bio okrenut prema Lukavcu takođe bio okrenut prema Tuzli budući da oba grada leže na istom pravcu.¹⁴² Ovo potvrđuje naredba od 25. aprila 1995. godine koju je potpisao optuženi, a koja ukazuje na to da je jedan od topova 130 mm koji se nalazio na Panjiku morao biti pozicioniran tako da može da gađa Lukavac i Tuzlu¹⁴³; ova naredba ukazuje na spremnost optuženog da dejstvuje iz topa 130 mm u skladu sa naredbom. Drugi potencijalni ciljevi topova bili su Gračanica, Lukavac, Puračić i okolina Doboja.¹⁴⁴

229. Vijeću su predloženi dokazi koji ukazuju da jedinicama ispod nivoa Taktičke grupe Ozren nije bilo potrebno da znaju cilj kako bi dejstvovale iz topa 130 mm.¹⁴⁵ Nekoliko svjedoka je objasnilo da su ciljevi bili poznati samo komandi Taktičke grupe Ozren.¹⁴⁶ Računac je takođe objasnio da im nije bila potrebna karta kako bi izračunali elemente za gađanje ciljeva, odnosno da su bile dovoljne koordinate cilja.¹⁴⁷ Međutim, ti isti svjedoci su

strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 27.11.2007.godine), str. 5; T-12 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Babić Dragana sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 28.11.2007.godine), str. 5.

¹³⁹ T-13 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Čorsović Ljubiše sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 29.11.2007.godine), str. 4.

¹⁴⁰ Svjedok Goran Mrzić, 20. maj 2008; svjedok Ljubiša Čorsović, 10. juni 2008; svjedok Mile Savić, 8. april 2008.

¹⁴¹ T-10 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Mrzić Gorana sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 27.11.2007.godine), str. 6; svjedok Ljubiša Čorsović, 10. juni 2008.

¹⁴² Vidi kartu T-23 (Karta grada Tuzla na kojoj je prikazan upadni ugao pada granate)

¹⁴³ T-115 (Zapovijest za odbranu, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić, broj 01/175-1 od 25.04.1995. godine)

¹⁴⁴ Svjedok Goran Mrzić, 20. maj 2008.

¹⁴⁵ Svjedok Mile Savić, 16. decembar 2008.

¹⁴⁶ Svjedok Nenad Čolić, 13. maj 2008; svjedok Manojlo Milovanović, 5. maj 2009; svjedok Slavko Stojanović, 20. maj 2008; svjedok Goran Mijatović, 13. maj 2008; svjedok Goran Mrzić, 20. maj 2008; svjedok Ljubiša Čorsović, 10. juni 2008.

¹⁴⁷ Svjedok Goran Mrzić, 20. maj 2008; svjedok Milan Đurić, 13. maj 2008; svjedok Dragan Babić, 20. maj 2008; svjedok Ljubiša Čorsović, 10. juni 2008. Svjedok Milan Đurić je na primjer objasnio da je izradio

izjavili da su imali pristup vojnim kartama na kojima su barem neki ciljevi bili obilježeni.¹⁴⁸ Suprotni iskazi svjedoka onemogućavaju vijeću da konstatuje da li je artiljerijski vod ili odjeljenje artiljerije zaista imalo ili moglo imati saznanja o ciljevima, iako je vjerovatnije da jesu. Međutim, vijeće je zaključilo da dokazi jasno ukazuju da je optuženi bio najniža pozicionirana osoba koja je imala zakonsko ovlaštenje da izda naredbu za gađanje iz topa 130 mm. Stoga vijeće smatra da nije potrebno da odlučuje da li su jedinice koje su optuženom bile podređene imale stvarna saznanja o ciljevima.

230. Nijedan svjedok VRS nije na Sudu potvrdio da je Tuzla bila označena kao cilj na bilo kojoj vojnoj karti ili u tablicama ciljeva. Naprotiv, svi su izbjegavali da odgovore na ovo pitanje.¹⁴⁹ Međutim, svjedok Dragan Babić je u svojoj izjavi rekao da je na području Tuzle i njenoj okolini bilo označeno nekoliko ciljeva.¹⁵⁰ Dodao je da su pripadnici odjeljenja topova 130 mm njemu potvrdili kada se vratio na svoje mjesto na Panjiku da su otvorili vatru na Tuzlu 25. maja 1995. godine.¹⁵¹ Svjedok nije negirao ovaj dio svoje izjave na Sudu, ali je okolišao.¹⁵² Takođe, radna artiljerijska karta¹⁵³ Druge ozrenske lake pješadijske brigade koja je napravljena u aprilu 1994.g. ukazuje da je nekoliko mjesta u centru grada Tuzle označeno kao cilj za top 130 mm.¹⁵⁴ Ovo takođe potvrđuje karta u kojoj se detaljno objašnjava akcija Sadejstvo '95¹⁵⁵; kako je to na Sudu potvrdio svjedok Nijaz Vrabac¹⁵⁶, što vijeće smatra vjerodostojnim. Iako se top 130 mm nije nalazio na Panjiku kada je napravljena radna artiljerijska karta Druge ozrenske lake pješadijske brigade, na osnovu podudarnih dokaza i

kompjuterski program koji mu je omogućio da ne koristi karte i da izračuna ciljeve i koji je mogao da locira ciljeve na karti na osnovu koordinata koje su mu date. Takođe vidi tablicu ciljeva: nalaz i mišljenje vještaka Berke Zečevića

¹⁴⁸ Svjedok Goran Mrzić, 20. maj 2008; svjedok Milan Đurić, 13. maj 2008; svjedok Dragan Babić, 20. maj 2008; T-9 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Đurić Milana sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 22.11.2007.godine), p. 4. Na primjer, svjedok Milan Đurić, koji je bio računar je objasnio da je primio naredbu da dejstvuje po gradu ili bilo kojem drugom civilnom objektu.

¹⁴⁹ Vidi, na primjer iskaze svjedoka Dragana Vasiljevića i Gorana Mrzića koji su na Sudu izjavili da su im kolege rekli da Tuzla nije u njihovim dometu.

¹⁵⁰ T-12 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Babić Dragana sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 28.11.2007.godine), p. 6.

¹⁵¹ T-12 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Babić Dragana sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 28.11.2007.godine), p. 6.

¹⁵² Svjedok Dragan Babić, 20. maj 2008.

¹⁵³ Svjedok Mile Savić je Sudu objasnio da radna karta nije karta "realizacije" zbog toga jer cilj koji je obilježen na radnoj karti ne mora neizbježno biti pogođen (Mile Savić, 16. decembar 2008). Vijeće u potpunosti prihvata ovo objašnjenje i ciljeve obilježene na ovoj karti smatra samo mjestima koja je VRS bila u stanju pogoditi, ali ne smatra da je ova karta dovoljan dokaz da dokaže da je to mjesto zaista i pogođeno. Ova karta samo naznačava mogućnost da se mjesto pogodi.

¹⁵⁴ T-95 (Radna karta artiljerije, 2. OLPBr, od 29.04.1994. godine)

¹⁵⁵ T-180 (Karte Operacija „Sadejstvo 95 i Karta operacija „Štit 94/95““)

¹⁵⁶ Svjedok Nijaz Vrabac, 31. mart 2009.

iskaza svjedoka, uključujući i dokumente u kojima se detaljno opisuje plan akcije Sadejstvo '95, vijeće smatra da je Tuzla bila potencijalni cilj topa 130 mm koji se nalazio na Panjiku u maju 1995. godine.

4. Struktura izvještavanja

231. Svjedok Manojlo Milovanović je svjedočio o strukturi izvještavanja koja je postojala u Vojsci RS. Za sve vrijeme trajanja rata svaka jedinica u sastavu VRS bi svaki dan u 18:00 časova izvještavala sebi nadređenu jedinicu o vojnoj situaciji. Svaki nadređeni je imao zadatak da objedini izvještaje svojih podređenih i da svom nadređenom pošalje objedinjeni izvještaj.¹⁵⁷ Izvještaji iz komande korpusa morali su stići u Glavni štab do 20:00 časova. Od 20:00 do 21:00 komanda korpusa bi telefonom obavijestila Glavni štab o svim promjenama situacije koje su se desile od 18:00 časova. Do ponoći izvještaji su bili poslani Vrhovnoj komandi. Od 7:00 do 8:00 časova narednog dana komande korpusa su morale obavijestiti Glavni štab o svim mogućim promjenama vojne situacije koje bi se desile tokom noći. Svi komandanti od nivoa brigade do nivoa korpusa bi podnijeli pismeni izvještaj svojim nadređenima. Stoga vijeće nalazi da je Glavni štab VRS svaki dan imao kompletan pregled ratne situacije u cijeloj BiH.

232. Ovakva struktura izvještavanja je postojala i na nivou Taktičke grupe Ozren i njoj podređenih brigada. Ovo su potvrdili svjedoci Goran Mrzić i Ljubiša Čorović su objasnili da bi vod obavijestio načelnika artiljerije Taktičke grupe Ozren da je naredba izvršena. U prilog ovome govori i naredba koju je optuženi potpisao i izdao njemu podređenim jedinicama, a kojom traži da te jedinice svaka dva sata o toku borbi izvještavaju istureno komandno mjesto Taktičke grupe Ozren.¹⁵⁸ Drugom naredbom optuženi naređuje sebi podređenim brigadama da ga svaka tri sata obavještavaju o napredovanju borbenih operacija.¹⁵⁹

233. Svaka jedinica je imala ratni dnevnik koji je vodio operativac i koji je sadržavao izvještaj o dnevnim borbenim aktivnostima te jedinice; takođe bi se u ratni dnevnik vršio

¹⁵⁷ Svjedok Mile Savić, 8. april 2008.

¹⁵⁸ T-114 (Zapovijest za napad komandanta TG Ozren, Novak Đukić, str.pov.br. 01-128-1 od 28.03.1995. godine)

¹⁵⁹ T-117 (Borbeno naređenje za odbranu i napad, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić, str.pov.br. 017275-1 od 05.06.1995. godine)

prepis naredbi koje su se izdavale usmeno.¹⁶⁰ Sadržavao je i datum granatiranja, broj i vrstu granata koje su korištene i elemente cilja.¹⁶¹ Ove evidencije su se prosljeđivale relevantnim komandama.¹⁶² Tako je bilo i u maju 1995.g.¹⁶³ Svjedok Manojlo Milovanović je nadalje objasnio da se gađanje iz topa, koje je bilo posljedica nezakonite naredbe, najvjerovatnije ne bi evidentiralo u ratni dnevnik. Ovo je u suprotnosti sa svjedočenjem svjedoka Mladena Dostanića, načelnika štaba Druge ozrenske lake pješadijske brigade, u čijoj se zoni odgovornosti nalazio top 130 mm na Panjiku.¹⁶⁴ On je objasnio da se sve evidentiralo u ratni dnevnik brigade, uključujući i zahtjeve brigade za artiljerijsku podršku, na primjer topa 130 mm. Ovaj ratni dnevnik je uveden u dokaze i zaista ne sadrži bilo kakav upis za 25. maj 1995. godine koji se odnosi na gađanje centra Tuzle iz topa.¹⁶⁵

234. Odbrana je tvrdila da su sve vojne aktivnosti trebale biti upisane u ratni dnevnik i da je stoga dejstvovanje topa 130 mm trebalo biti upisano u ratni dnevnik Druge ozrenske lake pješadijske brigade. Međutim, vijeće prije svega smatra da Druga ozrenska laka pješadijska brigada nije bila jedina koja je imala ovlaštenje da traži artiljerijsku podršku topa 130 mm koji se nalazio na Panjiku. Komandant Taktičke grupe Ozren je izdavao naredbe vodu topova 130 mm na osnovu zahtjeva brigade kojoj je je trebala njegova podrška, ali i na osnovu naredbi njemu nadređenih ili na osnovu svoje samostalne odluke. Stoga, ratni dnevnik Druge ozrenske lake pješadijske brigade ne sadrži sve upise o korištenju topa 130 mm koji se nalazio na Panjiku, nego samo one koji su izvršeni po zahtjevu komandanta Druge ozrenske lake pješadijske brigade upućenom komandantu Taktičke grupe Ozren.

235. Vijeću nije predložen ratni dnevnik Taktičke grupe Ozren, koji je mogao, ali ne nužno, sadržavati informacije o njenoj vojnoj aktivnosti 25. maja 1995.g. Međutim, ovo ne sprečava vijeće da u potpunosti sagleda situaciju kako bi moglo da utvrdi na koji način su se događaji toga dana odvijali. Vijeće ne prihvata tvrdnju odbrane da odsustvo pismene naredbe

¹⁶⁰ Svjedok Manojlo Milovanović, 5. maj 2009; Svjedok Mile Savić, 8. april 2008.

¹⁶¹ T-11 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Stojanović Slavka sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 28.11.2007.godine), p. 6 and 7; T-9 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Đurić Milana sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 22.11.2007.godine), strana 4; Svjedok Mile Savić, 16. decembar 2008.

¹⁶² T-11 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Stojanović Slavka sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 28.11.2007.godine), p. 7.

¹⁶³ Svjedok Mile Savić, 8. april 2008.

¹⁶⁴ Svjedok Mladen Dostanić, 10. februar 2009.

¹⁶⁵ O-2 (Ratni dnevnik 2 Ozrenske lake pješadijske brigade od 11.09.1994. godine do 16.09.1995. godine)

za gađanje iz topa 130 mm 25. maja 1995.g. mora navesti vijeće na zaključak da optuženi nije odgovoran.

5. Zaključci

236. Na osnovu svih ovih dokaza, vijeće smatra da je optuženi Novak Đukić bio posljednja osoba u vertikalnom lancu komandovanja VRS koja je imala ovlaštenje da zakonito izda naredbu vodu topova 130 mm na Panjiku da djeluje iz topa 130 mm.

237. Gore navedeni dokazi jasno ukazuju da je komanda Taktičke grupe Ozren imala stalnu komunikaciju sa svim sebi podređenim jedinicama, uključujući i vod topova 130 mm na Panjiku. Tako je bilo i prilikom žestokog djelovanja. Ništa ne ukazuje da ova struktura komunikacije nije funkcionisala 25. maja 1995.g.

238. Nadalje, vijeće smatra da je optuženi Novak Đukić bio prisutan na komandnom mjestu 25. maja 1995.g. Optuženi je izdao naređenje komandantima borbenih brigada da se sastanu na komandnom mjestu Taktičke grupe Ozren dana 25. maja 1995.g. u 10 sati kako bi ga, između ostalog, informisali o svom statusu borbene gotovosti te planirali i izvršili aktivne borbene aktivnosti.¹⁶⁶ Narednu naredbu optuženi je izdao jedinicama za obavještenje u svrhu organizovanja sastanka sa predsjednicima opština na dan 25.05.1995. godine u 12:00 časova.¹⁶⁷

239. Za ovaj predmet je nebitno da li je povećanje nivoa borbene gotovosti tog dana bilo povezano sa činjenicom da je Glavni štab VRS bio obaviješten o neposrednoj opasnosti od vazдушnih udara NATO-a i da li je to moglo doći do optuženog.

¹⁶⁶ T-131 (Naredba za referisanje komandanata, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić str.pov.br. 01/231-1 za 25.05.1995)

¹⁶⁷ T-132 (Naredba jedinicama za obavještenje, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić, str.pov.br. 01/232-3 od 24.05.1995. godine)

V. ČINJENIČNI I PRAVNI ZAKLJUČCI

A. TAČKA 1: GRANATIRANJE 25.05.1995. GODINE

1. Cinjениčni zaključci

a. Da li se događaj desio?

i. Opis događaja Kapija uveče 25.05.1995. godine

240. U optužnici se navodi da je jedan artiljerijski projektil kalibra 130mm, dana 25.05.1995. godine u 20,55 sati pogodio uži lokalitet centra grada Tuzla, zvani „Kapija“, koji se nalazi na trgu koji tvore ulice Majevička, Božidara Adžije, dr Mujbegovića, Partizanska, Maršala Tita i Nikole Tesle.

241. Kao što je već navedeno, u svojim iskazima svjedoci očevici su izjavili da je tog dana nakon prethodnih kišnih dana, bilo lijepo vrijeme, te se mnogo ljudi u večernjim satima okupilo na trgu Kapija, poznatom okupljalištu mladih. Svjedok Hadžiefendić Bahrudin je izjavio da je oko 20 h bila završena rukometna utakmica, te da su se nakon toga svi skupili na Kapiji. Bilo je na stotine mladih ljudi.

242. Svi svjedoci oštećeni, koji su se u kritično vrijeme nalazili na lokalitetu Kapija, su izjavili da je granata stvarno, u vrijeme navedeno u optužnici, pala na trg Kapija, detaljno opisujući mjesto gdje su se oni nalazili u trenutku pada granate, istovremeno obilježavajući, u toku svjedočenja, to mjesto na crtežu trga Kapija sa naznačenim objektima¹⁶⁸. Oni su također izjavili da se čula eksplozija i da se vidio bljesak od eksplozije koja je ubila i ranila dosta ljudi koji su se zatekli na trgu Kapija,¹⁶⁹ kao i da su nakon eksplozije tijela poginulih i ranjenih evakuisana u bolnicu Gradina.

¹⁶⁸ T-28 – T-45

¹⁶⁹ Svjedok Đapo Samir (24.06.2008), Tucaković Damir (01.07.2008), Kapetanović Azra (01.07.2008), Mitrović Azra (01.07.2008), Isić Ahmed (01.07.2008), Hadžiefendić Bahrudin (08.07.2008), Buzaljko Edin (08.07.2008), Hadžiselimović Asim (08.07.2008), Dino Kalesić (08.07.2008), Rahmanović Fahrudin (19.08.2008), Mujačić Adnan (19.08.2008), Grandić Marica (19.08.2008), Huremović Nadir (26.08.2008), Vildana Isić (26.08.2008), Altumbabić Edin (26.08.2008), Alicfendić Adnan (26.08.2008), Adis Nišić (02.09.2008), Salih Brkić (02.09.2008); video snimak T-27

243. Ovu činjenicu je potvrdio i predstavnik UN-a Charlef Brantz koji je bio predstavnik istražiteljskog tima formiranog radi sprovođenja istrage o predmetnom događaju.

244. Materijalni dokazi tužilaštva također potkrijepljuju ove navode iz optužnice.¹⁷⁰ Odbrana optuženog Novaka Đukića je učinila nespornom činjenicu da je dana 25.05.1995. godine u 20:55 sati na trg „Kapija“ pao jedan projektil te da je usljed iste poginula 71 osoba i preko 130 osoba ranjeno.

ii. Žrtve i materijalna šteta

245. Nakon pada projektila, stalno su pristizali izvještaji o broju žrtava eksplozije.¹⁷¹ U različitim izvještajima se mogu uočiti različiti brojevi poginulih i ranjenih ljudi. Izvještaji su nastajali na dan ili nekoliko dana nakon događaja, te se situacija sa ranjenim osobama stalno mijenjala, pa su se shodno tome mijenjali i izvještaji o tačnom broju žrtava. Prema zvaničnim podacima ukupan broj poginulih osoba je 71.¹⁷² Na temelju analize postojeće medicinske dokumentacije teže i lakše ranjeno je preko 130 osoba.¹⁷³ Major Guj Sands, šef odjeljenja G-5 obišao je bolnicu u koju su odvedene žrtve nakon eksplozije, a on lično se nalazio i u neposrednoj blizini mjesta gdje je došlo do eksplozije granate. Navodi da je u bolnicu stigao oko 22:15 sati zajedno sa medicinskim osobljem norveške bolnice, radi procjene situacije. Takođe navodi da su ambulantna i hitna vozila stalno pristizala na glavni ulaz.¹⁷⁴ U izvještaju koji je ovaj major poslao komandantu Sektora sjever istok 26. maja

¹⁷⁰ CD snimak lica mjesta (T-27); Fotodokumentacija lica mjesta sa objašnjenjem iste (T-25, 25a, 25b), Izvještaj o istrazi UNPROFOR-a od 27.05.1995. godine (T-14); Crtež lica mjesta od 25/26.05.1995. godine (T-16); Izvještaj mješovite komisije od 26. maja 1995. godine (T-18), Anex F izvještaja (T-19); Zapisnik o uvidaju broj Kri 29/95 od 25.05.1995.

¹⁷¹ Izvještaj zajedničke komisije od 26. maja 1995. godine (T-18); Pismo brigadnog generala Hagrupa Hauklanda upućeno Generalu majoru Ropertu Smithu (T-15); Izvještaj o istrazi UNPROFOR-a od 25. maj 1995. godine (T-14); Spisak poginulih i ranjenih sačinjen od strane UNPROFOR 27. maja 1995 godine (T-17); izvještaj mješovite komisije od 26. maja 1995. godine (T-18),

¹⁷² Nalaz i mišljenje vještaka Vede Tuće od 24.12.2008. godine (T-158); medicinska dokumentacija za sve poginule (T-48); Zapisnik o vanjskom pregledu i identifikaciji poginulih u masakru u Tuzli dana 25.05.1995. godine sa prilogom fotodokumentacija broj 20-1/02-3-9-7-175/95 (T-47); Spisak poginulih lica prilikom granatiranja Tuzle 25.05.1995. godine sačinjen od strane istražnog sudijskog Višeg suda Tuzla broj Kri 29/95 od 26.05.1995. godine (T-50); Izvještaj o ratnoj šteti sačinjen od strane Opštinske komisije za popis i procjenu ratne štete Tuzla sačinjen dana 10.07.1995. godine (T-74);

¹⁷³ Nalaz i mišljenje vještaka Vede Tuće od 24.12.2008. godine (T-158); Spisak lica koja su teže povrijeđena prilikom granatiranja Tuzle dana 25.05.1995. godine na lokalitetu „Kapija“ a koja su zadržana na liječenju u KMC Tuzla sačinjen od strane istražnog sudijskog Višeg suda Tuzla broj Kri 29/95 od 26.05.1995. godine (T-49);

¹⁷⁴ Izvještaj majora Guy Sandsa od 26. maja 1995 godine (T-24); Spisak lica koja su povrijeđena prilikom granatiranja Tuzle 25.05.1995. godine na lokalitetu „Kapija“ a koja su nakon ukazane medicinske pomoći u KMC Tuzla puštena kućama sačinjen od strane istražnog sudijskog Višeg suda Tuzla broj Kri 29/95 od 26.05.1995. godine (T-51); Spisak medicinske dokumentacije za povrijeđene od 14.10.2008. godine sa fotokopijom

1995. godine stoji da je svaka zgrada na trgu bila oštećena, prozori su bili razbijeni, a na zidovima su ostali tragovi gelera. Oko 40 metara od mjesta udara još uvijek su stajali dijelovi mesa, organa, lokve krvi. Ovaj događaj je u izvještaju nazvan Masakr nevinih.¹⁷⁵ U zapisniku o uviđaju je također navedeno koja su oštećena na objektima nastala kao posljedica eksplozije.¹⁷⁶

246. Direkcija za obnovu i izgradnju je izvršila procjenu visine štete na objektima lokaliteta Kapija.¹⁷⁷ Komisija je utvrdila da ukupna materijalna šteta nastala na objektima iznosi 33.988 njemačkih maraka.

iii. Zaključak: Tuzla je granatirana/ došlo je do eksplozije

247. Na osnovu svega navedenog vijeće je izvan razumne sumnje utvrdilo da se navedeni događaj desio, odnosno da je dana 25.05.1995. godine u 20,55 sati pala granata u užu centar grada Tuzla zvani „Kapija“ te da je od posljedica pada granate poginula 71 osoba, a preko 130 osoba teže i lakše ranjeno.

248. Odbrana optuženog Novaka Đukića je učinila nespornom ovu činjenicu.

b. Kako se događaj desio?

i. Uvod

249. Kako bi se utvrdile sve okolnosti navedenog događaja, lokalni istražni tim kao i predstavnici UN-a su započeli provođenje istraga. Formirana je i mješovita ekspertna komisija sastavljena od lokalnih predstavnika kao i predstavnika UN-a u cilju utvrđivanja svih okolnosti inkriminisanog događaja. Lokalni istražni tim na čelu sa istražnim sudijom Eminom Halilčevićem je izašao na lice mjesta u 21,30 sati kako bi se obavio uviđaj.¹⁷⁸

otpusnih listi za povrijeđene (T-52); Izvještaj o ratnoj šteti sačinjen od strane Opštinske komisije za popis i procjenu ratne štete Tuzla sačinjen dana 10.07.1995. godine (T- 74);

¹⁷⁵ Ibid. strana 3 (T-24)

¹⁷⁶ Zapisnik o uviđaju broj Kri 29/95 od 25.05.1995. godine (T-62); video snimak T-27

¹⁷⁷ JP Direkcija za obnovu i izgradnju Tuzla, procjena visine štete na objektima na lokalitetu „Kapija“ u Tuzli, 10.07.1995. godine (T-73)

¹⁷⁸ Zapisnik o uviđaju broj Kri 29/95 od 25.05.1995. godine (T-62); svjedok Vcizagić Nedžad 18.03.2008

Djelatnici centra javne bezbjednosti su izvršili fotografisanje lica mjesta, izvršili prikupljanje metalnih dijelova, te sačinili skicu lica mjesta.¹⁷⁹

250. Dana 26. maja 1995. godine dato je naređenje djelatnicima Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Bosne i Hercegovine da se priključe uvidaju kako bi pomogli istražnom sudiji da se razjasne okolnosti tog događaja. Istog dana u 13,00 sati zamjeniku Komandanta sektora Sjeveroistok Charlefu Brantzu je naloženo da otpočne istragu u ime UNPROFOR-a. Obzirom da je svrha istraga ove dvije komisije bila ista, formirana je zajednička komisija.¹⁸⁰ Komisija je završila istragu, te je 28.05.1995. godine završen izvještaj sa priložima.

251. Vijeće će se osvrnuti na pojedinosti iz navedenih izvještaja u odgovarajućim dijelovima obrazloženja presude.

252. Na okolnost kako se događaj desio, na glavnom pretresu u ovom predmetu Tužilaštvo je predložilo da se u svojstvu vještaka sasluša profesor dr Berko Zečević koji dostavio svoj pismeni nalaz i mišljenje.¹⁸¹

253. Odbrana je iz istog razloga pozvala vještaka za naoružanje i balistiku Vladu Kostić koji je također dao svoj nalaz i mišljenje.¹⁸²

ii. Prigovori odbrane optuženog na zakonitost nalaza i mišljenja vještaka Berke Zečevića

254. Odbrana je uložila prigovor zakonitosti ovog dokaza ističući da je vještak prilikom izrade izvještaja uradio rekonstrukciju, te da je naredba za vještačenje bila izdata samo

¹⁷⁹ T-56 (Dopis centra službi bezbjednosti od 01.06.1995. godine), T-57 (Crtež lica mjesta/skica kratera od 25/26.05. 1995. godine broj 20-1/02-3-9-7-175/95 sačinjen od strane Centra službi bezbjednosti Tuzla), T-58 (Foto-dokumentacija od dana 27.05.1995.godine broj 20-1/02-3-9-7-175/95 sačinjena od strane Centra službi bezbjednosti Tuzla), T-59 (Foto-dokumentacija od dana 30.05.1995.godine broj 20-1/02-3-9-7-175/95 sačinjena od strane Centra službi bezbjednosti Tuzla), T-60 (Foto-dokumentacija od dana 25/26.05.1995.godine broj 20-1/02-3-9-7-175/95 sačinjena od strane Centra službi bezbjednosti Tuzla), T-61 (Foto-dokumentacija od dana 25/26.05.1995.godine broj 20-1/02-3-9-7-175/95 sačinjena od strane Centra službi bezbjednosti Tuzla), T-25, T-25a, T-25b (Fotodokumentacija lica mjesta sa objašnjenjem iste)

¹⁸⁰ Izvještaj o sitrazi UNPROFOR-a T-14, Izvještaj mješovite komisije od 26. maja 1995. godine (T- 18), svjedok Vejzagić Nedžad 18.03.2008. godine, svjedok Charlef Brantz 18.06.2006

¹⁸¹ Nalaz i mišljenje vještaka prof. dr Berko Zečević (T-6)

¹⁸² Nalaz i mišljenje vještaka, dipl. inž. maš Vlada Kostić (O-1)

vještaku Berki Zečeviću, a kao autori na naslovu nalaza se pored imena vještaka, nalaze i imena viših asistenata.

255. Vijeće je razmotrilo ove prigovore odbrane i izvelo zaključak da su isti neosnovani, te su kao takvi odbijeni.

256. Vijeće je naime ustanovilo da činjenica da se na naslovnoj strani nalaza kao autori, pored imena vještaka, pojavljuju i imena viših asistenata, odnosno imena više lica od onih koja su navedena u naredbi, ne čine dokaz nezakonitim u konkretnom slučaju.

257. Vijeće je pažljivo razmotrivši ovaj nalaz, ustanovilo da se radilo o vrlo zahtjevnom i kompleksnom vještačenju, koje je podrazumjevalo veliki broj radnji, te je vještak s toga angažovao dva asistenta koji su mu pomagali prilikom obavljanja određenih radnji prilikom vještačenja. Pored toga vještak Berko Zečević je potpisao nalaz i mišljenje, te je isti iznio na glavnom pretresu kojom prilikom je direktno i unakrsno ispitan, te je bio sam prisutan prilikom iznošenja nalaza. Nadalje, vještak je prilikom iznošenja nalaza i mišljenja pomenuo da je uradio rekonstrukciju, ali zapravo se radilo o metodi rada ovog vještaka. Vijeće je zaključilo da se rekonstrukcija koju je uradio vještak Berko Zečević ne može posmatrati kao rekonstrukcija u smislu člana 93. ZKP BiH, niti je u tom pravcu bila i usmjerena.

258. S toga je vijeće odbilo ovaj prigovor kao neosnovan.

iii. Vrsta oružja koje je prouzrokovalo štetu : nalazi vještaka

a) Berko Zečević

259. Identifikacija kalibra i tipa projektila se prvenstveno oslanja na materijalne elemente nađene na mjestu eksplozije, kao što su fragmenti projektila. Precizno se može identifikovati kalibar i tip projektila na osnovu nađenih dijelova ležišta vodećeg prstena ili vodećeg prstena ili većih dijelova tijela projektila.¹⁸³

¹⁸³ Strana 5 Nalaza i mišljenja vještaka Berke Zečevića

260. Istražna komisija je nakon pregleda lica mjesta našla fragmente različitog oblika, a fragmenti projektila su nađeni i u tijelima poginulih.¹⁸⁴

261. Vještak Zečević je zaključio da se iz pronađenih fragmenata mogu naći oni koji će pomoći lakšoj identifikaciji projektila, a to su fragmenti iz zone ležišta vodećih prstenova i fragmenti upaljača.¹⁸⁵

262. Analizom različitih fragmenata Zečević je na način naveden u pismenom nalazu utvrdio da fragmenti koji su nađeni na mjestu eksplozije potiču od HE projektila 130 mm M79, a koji se lansira iz artiljerijskog topa 130 mm M46.

263. Vještak Zečević je analizirao obim i vrstu oštećenja koja mogu biti izazvana upotrebom projektila 130 mm te je s obzirom na urađenu analizu¹⁸⁶ vještak odredio smrtonosnu zonu i zonu oštećenja na trgu Kapija.¹⁸⁷ Tom prilikom je izračunao brzinu fragmenata u trenutku eksplozije, koja je uticala na obim oštećenja. Za izračunavanje brzine fragmenata vještak je koristio Garnijevu formulu.¹⁸⁸

264. Na kraju je vještak zaključio da se rezultati njegovog istraživanja o efektima ovog projektila uklapaju u nalaze istražne komisije o broju žrtava i nastalim oštećenjima na trgu Kapija koja su nastala kao posljedice eksplozije projektila.

b) Vještak Vlada Kostić

265. Vještak Kostić je prilikom analize tipa projektila imao na raspolaganju istu fotodokumentaciju kao i vještak Berko Zečević.

266. On je u nalazu istakao da je pronađen fragment upaljača projektila, ali da isti upaljač koriste projektili kalibra 122 mm, 130 mm i 152 mm. Ovo je potvrdio i vještak Berko Zečević navodeći da je identifikacija projektila moguća na osnovu upaljača samo u rijetkim prilikama. Kostić je dalje istakao da su dijelovi koji su prikazani na fotografijama slični i kod

¹⁸⁴ T-25b fotografija snimljenih fragmenata projektila

¹⁸⁵ Nalaz i mišljenje vještaka Berke Zečevića, strana 66

¹⁸⁶ Strana 70,71, Nalaza i mišljenja vještaka Berke Zečevića

¹⁸⁷ Ibid slika 86

¹⁸⁸ Vještak Zečević je prilikom suočavanja vještaka istakao da postoji samo jedna formula za izračunavanje brzine fragmenata koja se zove Garnijeva formula.

kalibra 130 mm i 152 mm. Vještak Kostić nije mogao sa sigurnošću utvrditi kalibar ni na osnovu ostataka vodećeg prstena, jer kako je naveo na fotografiji nije vidljivo koliko ima žlijebova prstena obzirom da je za top 130 mm karakteristično postojanje dva žlijeba. Vještak Kostić je analizirao i oruđe koje je zaplijenjeno na Ozrenu u septembru 1995. godine, koje je prikazano na fotografiji 13 nalaza, za koje je izveo zaključak da ovo oružje nije moglo imati domet do Tuzle.

267. Na osnovu gornje analize vještak Kostić je zaključio da se od svih navedenih projektila najvjerovatnije radi o projektilu kalibra 130 mm.

268. Kostić je obradio efekte eksplozije projektila sa aspekta ranjavanja lica prisutnih na mjestu eksplozije, te je istakao da bez obzira na karakteristike fragmentacije i ubojitosti ovog projektila, broj parčadi, njihov efikasni domet, objektivno veliku ubojnost, rikošetne karakteristike tla popločanog granitnom kockom kao i veliku posjećenost lica mjesta u momentu detonacije, te je zaključio da se u konkretnom slučaju radi o prevelikom broju poginulih i ranjenih. On je istakao da bez tačno utvrđenog mjesta gdje su se ljudi nalazili u momentu eksplozije ne može se utvrditi procjena štetnih efekata. On na glavnom pretresu izjavio da se ovaj događaj nije mogao desiti, pozivajući se na druge slične slučajeve, a na pitanje vijeća koji, vještak nije mogao dati nijedan specifičan.

269. Vještak Kostić je na osnovu analize dokumentacije¹⁸⁹ zaključio da nema osnova za objektivno potvrdno izjašnjavanje o mogućnosti da je u predmetnom slučaju broj žrtava posljedica jednog artiljerijskog projektila.

c) Karakteristike topa 130 mm

270. Kalibar projektila je 130 mm, tip HE projektil 130 mm M79 ili OF-482 za rusku oznaku istog tipa projektila.¹⁹⁰ Topovi 130 mm M46 su oružja koja se vuku kamionima ili

¹⁸⁹ Strana 16 Nalaza i mišljenja vještaka Vlade Kostića

¹⁹⁰ Strana 15. i 16. nalaza i mišljenja Berke Zečevića

vozilima na gusjenicama¹⁹¹. Masa oružja je oko 8 tona, te se zbog toga mogu transportovati samo preko jako čvrstog tla i vatreni položaj mora biti blizu saobraćajnice.¹⁹²

271. Top 130 mm M46 je dalekometni top koji ima najviši domet 27.000 metara.¹⁹³ Top 130 nije namijenjen za gađanje tačkastih ciljeva,¹⁹⁴ Te sa takvim topom i projektilom 130 mm M79 nije moguće gađati pojedinačne ciljeve u urbanim dijelovima, a da pri tome ne nastupi kolateralna šteta po stanovništvo.¹⁹⁵ Ovo I stoga što se pri fragmentaciji takvog projektila, formira od 4.000 do 6.800 fragmenata.

d) Zaključak vijeća u vezi sa identifikacijom kalibra i tipa projektila i efektima projektila

272. U izvještaju zajedničke komisije je utvrđeno da pronađeni fragmenti potiču od municije tipa OF 482-M kalibar 130 mm za top M-46.¹⁹⁶ Ovo je potvrđeno i drugim materijalnim dokazima.¹⁹⁷ Svjedoci Charlef Brantz i Vejzagić Nedžad, učesnici istrage, su ovu činjenicu potvrdili svojim svjedočenjem na glavnom pretresu.¹⁹⁸ U istom izvještaju stoji da broj i tip povreda žrtava su one koje se očekuju od eksplozije granata punjenih visokobrizantnim eksplozivom. Iz zapisnika o uviđaju sačinjenog dana 25.05.1995. godine vidljivo je da je uviđajna komisija sastavljena od stručnjaka za balistiku, artiljeriju i pirotehniku nakon analize fragmenata, analize kratera, stepena oštećenja na objektima, tragova gelera na zidovima zgrada, utvrdila da se radi o granati kalibra 130 mm koja je punjena visoko razornim eksplozivom. Nalaz vještaka Berke Zečevića o kalibru i tipu projektila se u potpunosti podura sa navedenim materijalnom dokazima i iskazima svjedoka. Također i vještak Kostić se izjasnio da se najvjerovatnije radi o ovoj vrsti projektila.

273. Na osnovu svega navedenog vijeće je van razumne sumnje utvrdilo da se radi o projektilu 130 mm M46 koji je dana 25.05.1995. godine pao na trg Kapija.

¹⁹¹ Ibid strana 93

¹⁹² Ibid strana 93.

¹⁹³ Svjedok Manojlo Milovanović 05.05.2009. godine

¹⁹⁴ Ibid

¹⁹⁵ strana 93 nalaza i mišljenja Berke Zečevića

¹⁹⁶ Ibid strana 93

¹⁹⁷ Izvještaj zajedničke komisije od 26. maja 1995. godine (T-18),

¹⁹⁸ Izvještaj o istrazi UNPROFOR-a od 27.05.1995. godine (T-14), T-20, T-21, Zapisnik o uviđaju broj Kri 29/95 od 25.05.1995. godine (T-62)

¹⁹⁸ Vejzagić Nedžad 18.03.2008. godine, strana 7. transkripta; Charlef Brantz 17.06.2008. godine

274. Imajući u vidu navedene karakteristike topa 130 mm M46 kada se koristi visoko razorno punjenje, projektil koji je ispaljen iz istog , može izazvati velike razorne efekte.

275. S tim u vezi, vijeće je van razumne sumnje utvrdilo broj poginulih i ranjenih dana 25.05.1995. godine kao posljedica projektila koji je pao u inkriminisano vrijeme i mjesto, a što je i odbrana optuženog Novaka Đukića učinila nespornim, a mišljenje vještaka Kostića, da je tom prilikom bio prevelik broj poginulih i ranjenih, vijeće nije prihvatilo kao objektivno, iz razloga što je i sam taj vještak prilikom svog svjedočenja na Sudu, izjavio da bi broj nastradalih bio i veći da je granata došla iz pravca iz kojeg je vještak Zečević tvrdio da je ispaljenja.

276. Neki od fragmenata projektila koji su korišteni da se odredi njegov kalibar uzeti su iz tijela poginulih osoba, a kao što je navedeno u paragrafima 260, 261 i 262 , utvrđeno je da potiču od projektila 130 mm.

277. S toga je van razumne sumnje utvrđeno da su sva oštećenja kako objekata tako i ranjavanje i ubistvo civila nastala kao posljedica eksplozije projektila 130 mm M46.

iv. Pravac doleta projektila-oprečni nalazi vještaka

a) Krater i mjesto eksplozije

278. Da bi se odredio pravac doleta projektila potrebno je izvršiti analizu kratera projektila.¹⁹⁹ Vještaci tužilaštva i odbrane su dali potpuno oprečne nalaze u pogledu pravca doleta projektila. Jedina činjenica oko koje su se vještaci suglasili jeste mjesto kratera odnosno mjesto eksplozije na koje mjesto su obojica vještaka pokazivala na fotografijama prilikom suočavanja.

279. Kada je u pitanju udaljenost kratera od zgrade i automobila Golf pored kojih je pao projektil oni su dali različito mišljenje.

¹⁹⁹ Vještak Berko Zečević 15.04.2008 vještak je pojasnio više metoda analize kratera na osnovu kojeg se određuje pravac doleta projektila, a koji koristi američka vojska (strana 15,16,17 transkripta)

280. Na crtežu lica mjesta koji se nalazio kao prilog izvještaju zajedničke komisije (Anex A) označen je krater projektila i udaljenost tog kratera od desnog i lijevog kraja zgrade 2,65²⁰⁰ i 5,60 metara. Na crtežu lica mjesta na kojem se nalazi skica kratera označeno je međusobno rastojanje objekata u odnosu na centar eksplozije u rastojanju od 2,60 i 5,60 metara.²⁰¹

1) Vještak Berko Zečević

281. Vještak Berko Zečević, je kao polaznu tačku, upravo uzeo crtež lica mjesta koji se nalazio kao prilog izvještaju zajedničke komisije, odnosno udaljenost 2,65 i 5,60 metara od lijevog i desnog ćošćka zgrade pored koje je pao projektil. Vještak je utvrdio da je jedan dio automoblila Golf bio na trotoraru. Pored toga, da bi što potpunije utvrdio pravac doleta projektila Zečević je utvrdio tačke na osnovu kojih je moguće definisati crtež koji dovodi do zaključka o pravcu iz kojeg je projektil došao. On je zaključio da je projektil ostavio jasnu brazdu fragmenata projektila u kockama granita, pomoću koje je mogao lako i jasno da odredi pravac, ali i prvu tačku presjeka.²⁰² Vještak je istakao da je podloga u koju je udarila granata sačinjena od granitnih ploča koja ostavlja brazdu fragmenata projektila što je specifično za ovu vrstu podloge.²⁰³ Zatim je povukao pravac u podnožju vertikalnog zida zgrade ispred koje se desila eksplozija projektila (oznaka 2) do presječišta sa prethodnim pravcem (oznaka 3).²⁰⁴ Nakon toga je vještak odredio udaljenost tačke 3 do ivice vertikalnog zida zgrade (oznaka 4).²⁰⁵ Da bi utvrdio ovu udaljenost vještak je izračunao širinu pločnika.²⁰⁶ Nakon toga vještak je izradio crtež iz kojeg je moguće odrediti pravac u odnosu na geografski sjever.²⁰⁷ Analizom navedenog crteža vještak je došao do zaključka da je vjerovatan pravac doleta projektila bio zapad, odnosno azimut 271^{0+2,5} ²⁰⁸

2) Vještak Vlada Kostić

²⁰⁰ Crtež lica mjesta od 25/26.05.1995. godine (T-16)

²⁰¹ T-57 (Crtež lica mjesta/skica kratera od 25/26.05. 1995. godine broj 20-1/02-3-9-7-175/95 sačinjen od strane Centra službi bezbjednosti Tuzla)

²⁰² Fotografija broj 10 8 T-25a

²⁰³ Vještak Berko Zečević 15.04.2008 godine; 28.04.2009.

²⁰⁴ Slika 68, strana 58 Nalaza i mišljenja vještaka Berke Zečevića

²⁰⁵ Ibid

²⁰⁶ Ibid strana 57

²⁰⁷ Slika 69 strana 58 Nalaza i mišljenja vještaka Berke Zečevića

²⁰⁸ Ibid; tabela broj 4 ugao doleta projektila; Vještak je uzeo u obzir minimalnu i maksimalnu vrijednost uvažavajući moguće greške i dobio srednju vrijednost azimuta.

282. Vještak Kostić je istakao primjedbu da je lice mjesta prilikom uviđaja mijenjano što nije konstatovano nigdje, te mu je bilo otežano dati konkretnu i objektivnu analizu raspoloživih podataka o licu mjesta. Vještak je zaključio da su se prizemni pokretni tragovi na skici kratera,²⁰⁹ nalazili sa suprotne strane od one koja je na fotografijama lica mjesta pokazana. On je pri tome naveo da se na skici kratera tragovi šire prema istoku, a na fotografijama prema zapadu. On je također zaključio da su na skici kratera ti tragovi simetrični, a na fotografijama nisu. Vještak je istakao i mogućnost da je na tom mjestu došlo do statičke eksplozije koja je izazvana daljinskim putem, a što je tvrdio po obliku kratera i dužini traga brazde upaljača.

283. On je zaključio da trag koji se vidi pored kratera predstavlja brazdu upaljača projektila. Kada je u pitanju krater vještak je u svom nalazu i mišljenju naveo da se iz slika koje su se nalazile u spisu može utvrditi da postoji krater koji je ovalnog oblika i koji se nalazi u pločniku od granitnih kocki. On je također na osnovu fotografija zaključio da je dubina istog nešto veća od 10 cm do najviše 20 cm.

284. Kao razdaljinu kratera od lijevog i desnog ćoška zgrade pored koje je projektil pao vještak je uzeo da su dimenzije 3,90 i 6,90 metara. On je u nalazu istakao da se smijer projektila definiše na osnovu međusobnog položaja kratera i brazde upaljača, a time i vatreni položaj oruđa koji je ispaljen,²¹⁰ te da aktiviranjem projektila sa kontaktnim upaljačem materijal iz tla se izbacuje u pravcu nastavka leta projektila.²¹¹ On je u potpunosti negirao tezu vještaka Berke Zečevića da je brazda koja se nalazi kod kratera, brazda fragmenata projektila.

285. Kostić je uzeo skicu kratera sa dimenzijama koje su ucrtane na skici sačinjenoj prilikom obavljanja uviđaja²¹². Međutim vještak je na osnovu ove skice napravio svoju skicu na kojoj je vidljivo da je položaj automobila Golf pomjeren u odnosu na krater projektila te kao relevantne uzeo mjere udaljenosti lijevog i desnog ćoška zgrade koje jesu ucrtane na prethodnoj skici, ali ne predstavljaju udaljenost od kratera.²¹³ Samim tim pokretni prizemni tragovi su prikazani sa suprotne strane od onoga što je vidljivo na fotografijama lica mjesta i

²⁰⁹ T- 57

²¹⁰ Ibid strana 14;

²¹¹ Nalaz i mišljenje vještaka Vlade Kostića strana 29

²¹² T-57 (Crtež lica mjesta/skica kratera od 25/26.05. 1995. godine broj 20-1/02-3-9-7-175/95 sačinjen od strane Centra službi bezbjednosti Tuzla)

²¹³ Slika 6 nalaza i mišljenja vještaka Vlade Kostića

što je pokazao vještak Berko Zečević. U ovom dijelu i optuženi je osporavao položaj automobila Golf ističući da isti nije bio jednim dijelom na trotoaru.

286. Konačno, Kostić je zaključio da je projektil doletio iz prava istoka prema zapadu.

b) Upadni ugao projektila

1) Vještak Berko Zečević

287. Zečević je u svom izvještaju uočio da je projektil prije eksplozije preletio preko zgrade i zatim pogodio tlo od granitnih kocki neposredno pred bočni dio automobila Golf.²¹⁴ On je istakao da je procjenjivanje minimalnog ugla upada projektila moguće odrediti na osnovu parametra visine navedene zgrade i²¹⁵ njene udaljenosti do mjesta eksplozije. Na osnovu tragova oštećenja prednjeg desnog ugla projektila vještak je zaključio da je upadni ugao znatno veći od ugla određenog pri prethodnim razmatranjima. Da bi potpunije i preciznije odredio upadni ugao projektila vještak je izvršio rekonstrukciju.²¹⁶ On je na osnovu njemu tada poznatih informacija (mjesta eksplozije, pravca doleta i pozicije automobila) izvršio mjerenje upadnog ugla projektila. Vještak je izračunao da je udaljenost automobila od eksplozije 400 mm, te da se dio automobila nalazio na trotoaru.

288. Na osnovu izvedenog oglada²¹⁷ vještak je zaključio da iz podataka tablica gađanja za top 130 mm M46 upadni ugao HE projektila 130 mm se nalazi u intervalu $62^{\circ} \leq \theta \leq 67^{\circ}$ i 41° .

2) Vještak Vlada Kostić

289. Kostić je utvrdio da je udaljenost automobila od mjesta eksplozije 1,45 metara. Vještak je zaključio da je na automobil Golf koji je pored stajao, djelovala slaba komponenta udarnog talasa projektila, što se može desiti jedino ako je projektil došao iz prava istoka. U nalazu je zaključio da je minimalni mogući padni ugao projektila 43 stepena.²¹⁸ On je pri usmenom iznošenju nalaza istakao da je projektil pao pod malim uglom koji s obzirom na

²¹⁴ Slika 70 Nalaza i mišljenja vještaka Berke Zečevića

²¹⁵ Ibid strana 60

²¹⁶ Vještak nije izvršio rekonstrukciju događaja u smislu rekonstrukcije iz zakona o krivičnom postupku. Vještak je postavio automobil i projektil na lice mjesta, i izvršio opit kako bi dobio odgovarajuće podatke

²¹⁷ Ibid.strana 63 i 64

²¹⁸ Strana 29 i 40 nalaza i mišljenja Vještaka Vlade Kostića

mjesto pada projektila i krovom naspramne zgrade iznosi oko 25 stepeni. ²¹⁹Vještak je istakao da što se smanjuje ugao veća je mogućnost formiranja brazde upaljača. On je potpuno negirao tezu vještaka Berke Zečevića o većem upadnom uglu.

c) Zaključak vijeća o pravcu doleta projektila

290. Zajednička komisija koja je vršila istragu o događaju je zaključila da je pravac doleta projektila 270+/- 10 stepeni. ²²⁰ Ovakav azimut je pomenut i u zapisniku o uviđaju, izvještaju o istrazi, pismu upućenom majoru Rupertu Smithu, izvještaju narednika G2 artiljerije. ²²¹ Vještak Berko Zečević je u svom nalazu pojasnio da se razlika koja se pojavljuje između njegovog nalaza i izvještaja jedino ogleda u značajnom smanjenju širine zone doleta projektila. ²²²

291. Na osnovu ovoga vijeće je zaključilo da se nalaz vještaka Berke Zečevića o pravcu podudara sa ostalim izvještajima o pravcu.

292. U aneksu F izvještaja ²²³ ucrtan je zapad kao pravac odakle je došao sporni projektil.

293. U službenoj zabilješki sačinjenoj od strane djelatnika SJB prve policijske stanice stoji da se inkriminisanog dana u 20,55 minuta čuo oštar zvuk preleta granate iz pravca zapada u pravcu centra grada, i nakon toga detonacija u centru grada. ²²⁴

294. Kada je u pitanju upadni ugao projektila u zajedničkom izvještaju stoji da najmanji ugao pada projektila iz pravca 270 stepeni je 31,16. ²²⁵

295. U nalazu i mišljenju vještaka Berke Zečevića stoji napomena da prilikom izračunavanja upadnog ugla zajedničke komisije visina zgrade nije precizno utvrđena niti

²¹⁹ Suočavanje vještaka 28.04.2009 (strana 19 transkripta)

²²⁰ Izvještaj zajedničke komisije od 26. maja 1995. godine (T-18)

²²¹ Izvještaj o istrazi UNPROFOR-a od 27.05.1995. godine (T-14), Pismo brigadnog generala Hargrupa Hauklanda upućeno General majoru Rupertu Smithu (T-15), Anex F izvještaja (T-19), Zapisnik o uviđaju broj Kri 29/95 od 25.05.1995. godine (T-62),

²²² Strana 58 nalaza i mišljenja vještaka Berke Zečevića

²²³ T-23 (Karta grada Tuzla na kojoj je prikazan upadni ugao pada granate)

²²⁴ T-66 (Službena zabilješka od dana 26.05.1995.godine sačinjena od strane djelatnika Prve policijske stanice Tuzla)

²²⁵ Izvještaj zajedničke komisije od 26. maja 1995. godine (T-18)

podaci o dometu projektila 130 mm OF 482 za dati upadni gao odgovaraju podacima iz tablica gađanja za artiljerijski sistem 130 mm M46 i projektil 130 mm OF 482.

296. Vještak odbrane kao i odbrana optuženog su se pozivali na ovaj izvještaj prilikom osporavanja zaključaka o upadnom uglu Berke Zečevića obzirom da je Zečević odredio veći upadni ugao.

297. Vijeće je zaključilo da je komisija prilikom određivanja upadnog ugla projektila navela koji je najmanji mogući upadni ugao za pravac 270 stepeni, ne zaključujući da je upravo taj ugao, ugao pada projektila, a zaključila je da je pravac doleta projektila zapad.

298. Svjedok Vejzagić Nedžad, koji je učestvovao u uviđaju, je prilikom davanja iskaza na glavnom pretresu potvrdio da je komisija utvrdila da je projektil pao iz pravca zapada, te da su stručnjaci tom prilikom utvrdili koji bi mogao biti minimalni ugao.²²⁶

299. Prihvatajući Zečevićev nalaz u vezi sa zaključkom o pravcu doleta projektila, i prezentirane dokaze koji se podudara sa navedenim dokazima, vijeće je van razumne sumnje utvrdilo da je projektil došao iz pravca zapada.

300. Vijeće nije prihvatilo navode optuženog da se automobil Golf nije nalazio jednim dijelom na trotoaru. Naime vijeće je vlastitim zapažanjem fotografija koje su nastale neposredno nakon inkriminisanog događaja, a prije pomjeranja automobila utvrdilo da se jasno na fotografijama vidi da je isti bio jednim dijelom na trotoaru.²²⁷

301. Optuženi je osporavajući pravac iz kojeg je granata pala tvrdio da crtež lica mjesta ne prikazuje isto mjesto kratera od onog što je pokazano na fotografijama lica mjesta ističući da su na slikama prikazana 2 kratera.²²⁸ Vijeće je pažljivo razmotrilo i utvrdilo sljedeće. Na crtežu lica mjesta (T-16) brojem nula je označeno mjesto kratera. Na lici 13a je također označeno mjesto eksplozije sa brojem nula. Međutim na slici broj deset za koju je optuženi tvrdio da je na njoj pomjeren broj nula, koji označava krater, vidljivo je da lice mjesta u

²²⁶ Vejzagić Nedžad 18.03.2008. godine, strana 7. transkripta

²²⁷ T-25a slika broj 9; T-25b

²²⁸ T-25a slika 10 i 13a i Crtež lica mjesta od 25/26.05.1995. godine (T-16)

trenutku fotografisanja nije bilo označeno brojevima, te da su svi brojevi poslagani jedan na drugi. S toga je vijeće odbilo ovaj zaključak optuženog kao neosnovan.

v. Udaljenost od mjesta ispaljenja do mjesta eksplozije

a) Vještak Berko Zečević

302. Zečević je na osnovu tablica gađanja za top 130 mm M46 udaljenost vatrenog položaja za tablične uslove i navedene upadne uglove odredio i utvrdio da ista iznosi $26.500 \text{ m} \leq X_{vp} \leq 27.480 \text{ m}$. Vještak je na osnovu podatka o udaljenosti vatrenog položaja i na osnovu poznatog azimuta koje podatke je prenio na topografsku kartu utvrdio da se u neposrednoj blizini nalazi jedina saobraćajnica i selo pod nazivom Panjik u čijoj blizini su dva sela Nešići i Blagojevići.²²⁹ Da bi što potpunije utvrdio užu zonu pozicije vatrenog položaja topa 130 mm M46 Zečević je koristio posebni softver sa originalnim balističkim koeficijentima prema tablicama gađanja za top 130 mm M46 pri punim punjenjem, uzimajući u obzir i dostupne podatke iz hidrometeorološkog zavoda o atmosferi za dan 25.05.1995. godine

303. Na osnovu izvršene analize²³⁰ vještak Zečević je utvrdio da je minimalna udaljenost vatrenog položaja $X_{vp} = 27.100 \pm 360 \text{ m}$.

304. Zečević je prilikom razmatranja mogućih zona uzeo u obzir težinu topova koji se vuku na kamionima, te je zaključio da vatreni položaj mora biti u neposrednoj blizini saobraćajnice.²³¹ Vještak se nakon toga uputio u pravcu sela Panjik i uočio da sve uslove ispunjava zona na putu lijevo, nekoliko stotina metara pored škole na Panjiku. Zečević je uočio tragove točkova i vidljive tragove ukopavanja artiljerijskog oružja, što je u suštini značilo potvrdu njegove teze, o mjestu odakle je projektil ispaljen.²³²

305. Na osnovu izvršene analize Zečević je sa velikom vjerovatnoćom odredio užu lokaciju vatrenog položaja sa kojeg je lansiran projektil 130 mm M79, a to je rejon Panjika na Ozrenu.

²²⁹ Slika 87 Nalaza i mišljenja vještaka Berke Zečevića

²³⁰ Ibid Strana 74,75,76

²³¹ Ibid Strana 79

²³² Ibid.Strana 79 , slika 96

b) Vještak Vlada Kostić

306. Kostić je svoj zaključak o zoni ispaljenja izveo na osnovu fotodokumentacije i stručnog poznavanja konstrukcije artiljerijskih projektila. On je istakao da top koji je prikazan na slici broj 13 nalaza, a koji je top zarobljen na Ozrenu nije top 130 mm M46, te iz njega nije mogao biti ispaljen projektil kalibra 130 mm, i krajnji domet mu je znatno kraći, te bi dejstvovanje sa Panjika na trg Kapija iz njega i sa najvećim punjenjem ne bi bilo moguće.²³³ Vještak Kostić se nije upuštao u zaključak o kojem je topu riječ na slici.

307. Kostić je provedenom analizom uzimajući da se radi o projektilu 130 mm ispaljenom iz topa 130 mm M46, uzevši u obzir meteorološke prilike za dan 25.05.1995. godine i upadni ugao 43 stepena, utvrdio udaljenost vatrenog položaja između 11770 ± 240 m do 21170 ± 229 m.²³⁴

c) Zaključak vijeća o udaljenosti od mjesta ispaljenja do mjesta eksplozije

308. U zapisniku o uviđaju je zaključeno da je projektil ispaljen sa uporišta na Ozrenu, selo Vrbak, mjesto Cerovo brdo koje je udaljeno 21 km vazdušne linije od mjesta eksplozije.²³⁵ U izvještaju zajedničke komisije stoji da se top 130 mm M46 pri maksimalnom punjenju uobičajno koristi za domete između 17 i 27 km. Komisija je utvrdila u konkretnom slučaju na osnovu izračunatog azimuta i namanjeg upadnog ugla najmanja udaljenost sa koje je ispaljena granata između 20 i 21 km.²³⁶

309. U pismu upućenom Majoru Rupertu Smithu od strane brigadnog generala Hagrupa Hauklanda stoji da je sistem oružja bio lociran zapadno od linije sukoba u području poznatom kao Ozrensko uporište na najmanje 20 km udaljenosti od mjesta udara.²³⁷

310. Izvještaj UNPROFORA navodi da je lokacija oružja između 20-27 km te da je sistem oružja M46 bio lociran na Ozrenu.²³⁸

²³³ Starna 19. Nalaza i mišljenja vještaka Vlade Kostića

²³⁴ Ibid. strana 19 i 40

²³⁵ Zapisnik o uviđaju broj Kri 29/95 od 25.05.1995. godine (T-62)

²³⁶ Izvještaj zajedničke komisije od 26. maja 1995. godine (T-18)

²³⁷ Pismo brigadnog generala Hagrupa Hauklanda upućeno General majoru Rupertu Smithu (T-15)

311. U prilogama na osnovu kojih je sačinjen navedeni izvještaj proizilazi da je udaljenost sa koje je ispaljen projektil veća od 20 km.²³⁹

312. Svjedok Charlef Brantz je prilikom svjedočenja na glavnom pretresu izjavio da se u trenutku provođenja istrage znala tačna lokacija odakle je granata ispaljena, tj. da se radi o Panjiku, ali se taj podatak morao izbrisati zbog opasnosti od odmazde Armije BiH na položaje VRS na tom području.

313. Svjedoci koji su svjedočili na glavnom pretresu, a bili su članovi voda topa 130 mm pri TG Ozren su potvrdili da se top 130 u maju 1995. godine nalazio na Panjiku.²⁴⁰

314. Iz dokaza T- 115 proizilazi da je jedan od topova 130 mm bio lociran na Panjiku, te određen za gađanje Tuzle.

315. Vijeće je poklonilo vjeru vještaku Zečeviću u vezi udaljenosti odnosno mjesta ispaljenja granate, obzirom da je vještak dao vrlo detaljnu, preciznu i uvjerljivu analizu u odnosu na vještaka Vladu Kostića koji nije dao valjane razloge zašto se ne slaže sa podacima koji su dati u istrazi. Nalaz vještaka Zečevića je potkrijepljen i ostalim navedenim izvještajima u kojima se pominje da je najmanja udaljenost topa 130 mm M46 bila u rasponu 20-27 km kao i sa iskazom svjedoka Charlefa Brantza.

316. S toga je vijeće van razumne sumnje utvrdilo da je iz topa 130 mm M46 ispaljen projektil sa područja udaljenog 27 km odnosno sa Panjika.

317. Odbrana je pobijajući mišljenje vještaka Zečevića istakla da u izvještajuma iz istrage stoji da je udaljenost oružja bila 21.000 m. Vijeće je utvrdilo da je ovaj prigovor neosnovan obzirom da je analizom dokaza vidljivo da je zajednička komisija utvrđivala najmanju i najveću udaljenost sa koje je mogao gađati top 130 mm. Vijeće je imalo u vidu i prilike koje su vladale u tom periodu, i logično je zaključiti da istražana komisija nije imala mogućnost

²³⁸ Izvještaj o istrazi UNPROFOR-a od 27.05.1995. godine (T-14)

²³⁹ T-22 (Anex F4 – crtež upadnog ugla granate; Anex izvještaja UNPROFOR-a), T-23 (Karta grada Tuzla na kojoj je prikazan upadni ugao pada granate)

²⁴⁰ Ijubiša Čorović, Milan Đurić, Dragan Babić, Goran Mrzić, Goran Mijatović, Nenad Čolić, Slavko Stojanović

da odredi tačnu udaljenost, pogotovo kada se uzme u obzir da nisu mogli obići područje planine Ozren, te da pripadnici UNPROFORA-a, s obzirom na stanje na ratištu, u tom trenutku iz sigurnosnih razloga nisu smjeli navesti tačnu lokaciju oružja.

318. Pobijajući nalaz vještaka Zečevića odbrana optuženog je isticala da je vještak Zečević unaprijed znao da treba zaključiti da je sa rejonu Panjika ispaljen sporni projektil. Međutim, iz uvodnog dijela nalaza vještaka vidljivo je koje je dokumente vještak Zečević imao na raspolaganju. Iz priloženih dokumenata koji su dati vještaku prije izrade nalaza i mišljenja ne može se utvrditi da je zona ispaljenja projektila konkretno Panjik, te se može zaključiti da vještak nije imao unaprijed datu informaciju, već naprotiv da je do takvog zaključka došao nakon cjelokupne analize samog slučaja, što je u konačnici vještak u svom nalazu detaljno i logično obrazložio, odnosno na koji način je došao do zaključka da se radi o rejonu sela Panjik, te je stoga ovaj prigovor odbrane neosnovan.

vi. Zaključak vijeća u vezi odluke o prihvatanju nalaza i mišljenja vještaka i drugih dokaza u vezi sa pitanjem kako se događaj desio

319. Vještaci tužilaštva i odbrane su dali različite zaključke u vezi sa pitanjima pravca iz kojeg je projektil doletio, udaljenost kratera od objekata koji su se nalazili pored, upadnog ugla projektila, kalibru projektila i efektima koje je izazvao. Vještak Zečević je bio kategoričan u svom iznošenju nalaza i mišljenja, dok je vještak Kostić u pojedinim pitanjima bio kategoričan, a o pojedinim pitanjima se nije mogao izjasniti sa sigurnošću. Vijeće je njihovim suočavanjem pokušalo da ukloni navedene razlike. Vještaci se u konačnici nisu mogli usaglasiti oko svojih mišljenja u vezi inkriminisanog događaja, niti oko toga kojoj bi ustanovi u inostranstvu bilo povjereno eventualno nadvještačenje u nedostatku kompetentne ustanove u Bosni i Hercegovini. Nakon što je izvršilo analizu pismenih nalaza oba vještaka, ispitivanje na glavnom pretresu, kao i njihovog suočavanja i nakon njihovog dovodenja u vezu sa ostalim dokazima vijeće je prihvatilo nalaz i mišljenje vještaka Berke Zečevića.

320. Vještak Berko Zečević je bazirao svoj nalaz i mišljenje na naučnoj osnovi, iznosio iskustvene i naučne stavove, bio je kategoričan i uvjerljiv u iznošenju istog, izvršio detaljnu i potpunu analizu svih bitnih faktora koji su odlučni za donošenje zaključka o vrsti projektila, pravcu ispaljenja i udaljenosti mjesta ispaljenja od mjesta eksplozije, kao i upadnog ugla pada projektila, razorne moći istog, te dao razložne i logične argumente. Njegov nalaz i

mišljenje je potkrijepljen zapisnikom o uviđaju koji je sačinjen neposredno nakon što se događaj desio, kao i izvještajem UNPROFOR-a, tačnije mješovite neovisne komisije sastavljene od stručnih osoba. Sve ovo je potvrdio i svjedok Charlef Brantz koji je učestvovao u pravljenju navedenog izvještaja i koji je svjedočio na glavnom pretresu, te tom prilikom izjavio da su odmah prilikom sačinjavanja izvještaja pripadnici UNPROFOR-a tačno znali odakle je granata ispaljena, ali da tačnu lokaciju ispaljenja granate nisu željeli da navedu u izvještaju, iz razloga da Armiji BiH ne bi otkrili položaje artiljerijskih oruda VRS. Tu su informaciju izbrisali i sa karte koja je uložena kao dokaz broj T-23.²⁴¹ Sud je poklonio vjeru ovom svjedoku koji je neovisan, i nepristrasan, te nije imao razloga da se prikloni nijednoj strani. Nadalje svjedok Babić Dragan je prilikom davanja izjave u istrazi, a što je u većini potvrdio i na glavnom pretresu, izjavio da on u inkriminisano vrijeme nije bio prisutan na Panjiku, ali da je o događaju čuo na televiziji. Nakon što se vratio u jedinicu razgovarao je sa članovima posade topa 130 mm koji su mu potvrdili da su oni taj dan gađali ciljeve u Tuzli, te da im je zbog toga bilo žao.²⁴²

321. Zaključak je vijeća da odbrana svojim argumentima nije dovela u pitanje nalaz i mišljenje vještaka Berke Zečevića u vezi sa relevantnim pitanjima.

322. S druge strane, vještak odbrane je prilikom iznošenja svog nalaza i mišljenja iznosio suprotne teze od onih koje je iznio vještak tužilaštva, ali ne obrazlažući jasno i detaljno na koji je način došao do svojih zaključaka.

323. Ovaj vještak je promjenio udaljenost mjesta eksplozije od nesporno fiksiranih tačaka, odnosno udaljenost od jedne i druge strane zgrade pored koje se eksplozija dogodila na način koji je objašnjen u ranijem tekstu. Time su dovedeni u sumnju svi parametri do kojih je ovaj vještak došao. Nadalje on je istovremeno izražavao i sumnju u to da je granata koja je pogodila Kapiju, uopće ispaljena iz nekog artiljerijskog oruda, i iznio teoriju postavljenja projektila, ali nije iznio na koji način je došao do svog zaključka. Prilikom suočavanja vještaka, vještak Kostić je rukom pokazao kako bi se projektil mogao postaviti na lice mjesta. Kostić je također na neuvjerljiv način izrazio sumnju u mogući broj nastradalih civila. Njegove teze nisu potkrijepljene nijednim dokazom. Kada je u pitanju pravac i udaljenost mjesta ispaljenja projektila od mjesta eksplozije vještak Kostić je zaključio da je

²⁴¹ Charlef Brantz 17.06.2008. godine

²⁴² Svjedok Babić Dragan 20.05.2008. godine

projektil doletio iz pravca istoka i utvrdio je udaljenost ne navodeći konkretnu lokaciju. On nije izašao na lice mjesta da utvrdi koja lokacija se nalazi na toj udaljenosti, što dovodi u sumnju njegov nalaz pogotovo kada se ima u vidu da iz iskaza svjedoka Charlefa Brantza datom u istrazi ²⁴³ proizilazi da se na istočnoj strani od linije nalazila Armija BiH, a svjedok Manojlo Milovanović je potvrdio da Armija BiH nije imala u svom sastavu top 130 mm.

324. Vijeće je zaključilo da nalaz vještaka Kostića nije mogao dovesti u pitanje standard van razumne sumnje.

325. U konačnici, vijeće je na osnovu pažljive analize svih relevantnih dokaza odbacilo sve druge predložene teorije o projektilu te je na osnovu svega navedenog van razumne sumnje utvrđeno da je projektil koji je dana 25.05.1995. godine pao na trg Kapija u 20,55 minuta doletio iz pravca zapada, iz reona sela Panjik, koji se nalazi na planini Ozren, te da se radi o projektilu kalibra 130 mm M 46, te je od posljedica eksplozije poginula 71 osoba, a preko 130 osoba je teže i lakše ranjeno.

c. Ko je odgovoran za taj događaj

326. Posljednje pitanje koje se postavlja u ovom predmetu je da se sazna ko je inicirao upotrebu i ispaljivanje granate iz ovog topa koja je dana 25.5.1995. godine pogodila lokalitet Kapije u Tuzli. Postoje dvije moguće teorije o odgovornosti u pogledu toga kako je došlo do ovog granatiranja. Ili je došlo do samovoljnog ispaljenja iz topa 130 mm, bez odobrenja, ili je to urađeno po direktnoj naredbi. Vijeće će analizirati obje teorije.

i. Samovoljno ili neovlašteno otvaranje vatre?

327. Vijeće je prvo ispitivalo da li postoje dokazi da je gađanje izvršeno bez odobrenja. Kako materijalni dokazi, tako i iskazi svjedoka, jasno pokazuju kada može doći do upotrebe topova prema Pravilu službe VRS. Ni tužilaštvo ni odbrana nisu ponudili nijedan dokaz kojim bi ukazali da je top 130 mm ikada upotrijebljen samovoljno ili bez prethodnog odobrenja. Upravo suprotno, vijeće je saslušalo nekoliko svjedoka koji su objasnili da se iz

²⁴³ T-26 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Charlefa Brantza iz Tužilaštva Bosne i Hercegovine od dana 05.12.2007.godine)

topova 130 mm koji su bili smješteni na Panjiku uvijek vršilo ispaljenje po naredbi nadređene jedinice.²⁴⁴

328. Vojska Republike Srpske je pri upotrebi artiljerijskog oruđa primjenjivala artiljerijsko pravilo gađanja Jugoslovenske narodne armije iz 1981. godine.²⁴⁵ Ovaj pravilnik propisuje stroga pravila rukovođenja i kontrole nad artiljerijskom vatom kako bi se omogućila potpuna kontrola nad orudom i izbjegla samovolja ili neovlaštena upotreba vatre.

329. Svjedoci su izjavili da su dobijali pismenu ili usmenu naredbu od nadležnih nadređenih lica.²⁴⁶ Svjedok manojlo Milovanović je također potvrdio da su se naredbe mogle izdavati pismeno i usmeno. Vod topova 130 mm na Panjiku je dobijao naređenja samo od komande Taktičke grupe Ozren.²⁴⁷ I to je obično dobijao naređenje za otvaranje vatre od načelnika artiljerije Taktičke grupe Ozren, kodnog imena Omega.²⁴⁸ Takođe, vod topova 130 mm primao je naređenja i žičanom vezom, a²⁴⁹ komandir voda topova bi zatim proslijedio naredbu komandiru baterije topova, koji bi izvršio ispaljenje iz topa.²⁵⁰

330. Pravilnik propisuje da se naredbe izdaju od strane pretpostavljenih po prethodno ucrtanim i numerisanim ciljevima.

331. Svi svjedoci, pripadnici voda topova 130 mm, bili su izričiti u tome da su naredbe za otvaranje vatre izdavali komandanti po prethodno numerisanim ciljevima ili koordinatama

²⁴⁴ Svjedok Nenad Čiloć, 13.5.2008. godine; svjedok Slavko Stojanović, 20.5.2008. godine; svjedok Mile Savić, 8.4.2008. godine; svjedok Mladen Dostanić, 10.2.2009. godine; T-9 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Đurić Milana sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 22.11.2007.godine), str. 5; T-1, str.4

²⁴⁵ T-153 (Artiljerijsko pravilo gađanja, JNA 1981. godine)

²⁴⁶ Svjedok Goran Đurić, 13.5.2008. godine;

²⁴⁷ Svjedoci Goran Mrzić, Nenad Čolić, Slavko Stojanović;

²⁴⁸ T-11 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Stojanović Slavka sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 28.11.2007.godine), str. 5; T-8, str. 5; svjedok Goran Mrzić, 20.5.2008. godine; svjedok Dragan Babić, 20.5.2008. godine; svjedok Ljubiša Čorović, 10.6.2008. godine;

²⁴⁹ Svjedok Dragan Jovanović, 18.3.2008. godine; svjedok Zoran Lazarević, 8.4.2008. godine; svjedok Dragan Vasiljević, 18.3.2008. godine; svjedok Goran Mrzić, 20.5.2008. godine; svjedok Dragan Babić, 20.5.2008. godine; svjedok Ljubiša Čorović, 10.6.2008. godine;

²⁵⁰ Svjedok Nenad Čolić, 13.5.2008. godine; svjedok Goran Mijatović, 13.5.2008. godine; svjedok Goran Mrzić, 20.5.2008. godine; svjedok Milan Đurić, 13.5.2008. godine; T-10 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Mrzić Gorana sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 27.11.2007.godine), str. 5; T-12 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Babić Dragana sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 28.11.2007.godine), str. 5;

ciljeva.²⁵¹ Pred vijećem su dati iskazi koji pokazuju da jedinice koje su bile ispod nivoa Taktičke grupe Ozren nisu morale znati ciljeve kako bi izvršile gađanje iz topova 130 mm.²⁵² Nekoliko svjedoka je objasnilo da su ciljevi bili poznati samo komandi Taktičke grupe Ozren.²⁵³ Imajući u vidu iskaze svjedoka koji govore suprotno, vijeće nije moglo utvrditi da li je vod topova ili baterija topova u stvari znala ili mogla znati ciljeve, iako se takva mogućnost čini vjerovatnijom. Ipak, vijeće nalazi da dokazi jasno upućuju da je optuženi bio najniže rangirani oficir koji je imao zakonske ovlasti da izda naredbu za gađanje iz topova 130 mm. Stoga vijeće ne smatra potrebnim da utvrdi da li su jedinice pod komandom optuženog imale stvarno saznanje o ciljevima.

332. Vijeće nalazi da je najmanje jedan od topova bio podešen za gađanje ciljeva u gradu Tuzli budući da je jedan od topova bio usmjeren prema Lukavcu, a Tuzla se nalazi u istom pravcu.²⁵⁴ Naredbe u pisanoj formi potvrđuju da je komandant Đukić bio spreman da gađa iz ovih topova na planirane ciljeve.²⁵⁵ Nije ponuđen nijedan dokaz koji bi ukazao na bilo kakvo odsustvo spremnosti da se se granatira sigurna zona niti je pokrenuto pitanje u vezi sa posljedicama ovakvog napada. Nadalje, urađeno je mnogo provjera čime se osiguralo pravilno brojčano označavanje ciljeva. U stvari, po izvršenju naredbe, jedinica je o tome trebala izvijestiti svoju nadređenu jedinicu; ovakav sistem izvještavanja je pratio vertikalni lanac komandovanja, a Glavni štab VRS je svakodnevno primao izvještaje o stanju na ratištima u BiH.²⁵⁶ Svako izvršenje naredbe je obično bilo zapisano u ratnom dnevniku; ali, kako je već ranije rečeno, vijeće je saslušalo iskaze o tome da su vojnici VRS nastojali izbjeći da ostave trag o nezakonitim naredbama, što se lako moglo učiniti izdavanjem

²⁵¹ Ciljevi za koju su koordinate ranije izračunate dobijale so određeni broj. (svjedok Ljubiša Čoršović, 10.6.2008. godine; svjedok Mile Savić, 16.12.2008. godine; svjedok Mladen Dostanić, 10.2.2009. godine; T-10 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Mrzić Gorana sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 27.11.2007.godine), str. 5; T-12 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Babić Dragana sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 28.11.2007.godine), str. 5) Da li su svi ciljevi imali svoje brojčane oznake nije od važnosti u ovom predmetu. U stvari, računari su objasnili da je jedan od njih uvijek bio u sjedištu komande voda i mogao je izračunati podatke neophodne za gađanje određenog cilja.

²⁵² Svjedok Mile Savić, 16.12.2008. godine;

²⁵³ Svjedok Nenad Čolić, 13.5.2008. godine; svjedok Manojlo Milovanović, 5.5.2009. godine; svjedok Slavko Stojanović, 20.5.2008. godine; svjedok Goran Mijatović, 13.5.2008. godine; svjedok Goran Mrzić, 20.5.2008. godine; svjedok Ljubiša Čoršović, 10.6.2008. godine;

²⁵⁴ T-10 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Mrzić Gorana sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 27.11.2007.godine), str. 6; svjedok Ljubiša Čoršović, 10.6.2008. godine; vidi kartu T-23 (Karta grada Tuzla na kojoj je prikazan upadni ugao pada granate);

²⁵⁵ T-115 (Zapovijest za odbranu, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić, broj 01/175-1 od 25.04.1995. godine)

²⁵⁶ Svjedok Manojlo Milovanović, 5.5.2009. godine

usmene naredbe. Vijeće stoga zaključuje da u ratnom dnevniku ili nekom drugom dokumentu nisu zapisana sva ispaljenja iz topa 130 mm.

333. Vijeće je saslušalo opširan iskaz kako je nedostajalo municije za ove topove, te da se stoga moralo štediti na njenoj upotrebi.

334. Naredbe koje je potpisao optuženi jasno pokazuju da su komandanti borbenih brigada mogli dobiti podršku teške artiljerije, topova 130 mm i 155 mm, ali da su morali podnijeti zahtjev komandantu Taktičke grupe Ozren.²⁵⁷ Ovo je značilo da komandant brigade nije imao nikakve ovlasti nad ovim topovima. Komandant brigade nije mogao direktno tražiti od komandira voda topova 130 mm da izvrši gađanje iz topa 130 mm; morao je pitati optuženog za ovakvu vrstu artiljerijske podrške, budući da je on bio komandant Taktičke grupe Ozren. Optuženi bi zatim izdao naredbu da se izvrši gađanje iz topa 130 mm, ukoliko je zahtjev smatrao opravdanim.²⁵⁸ Vijeće stoga nalazi da je optuženi Novak Đukić imao ovlasti da izdaje naredbe komandantima brigada koje su mu bile potčinjene, kao i jedinicama artiljerijske podrške, uključujući i komandu voda topova 130 mm. Kako je vijeće već ranije utvrdilo, optuženi Novak Đukić je bio posljednja osoba u vertikalnom lancu komandovanja VRS koja je imala ovlasti da izda zakonitu naredbu vodu topova 130 mm smještenom na Panjiku da izvrši gađanje iz topova 130 mm.

335. I svjedoci tužilaštva i svjedoci odbrane bili su izričiti u tvrdnji da nikada nije bilo slučajeva izražene samovolje ili neovlaštene upotebe artiljerije, te da takvi slučajevi ne bi ostali nekažnjeni. Ovo je naročito važno jer nisu izvedeni nikakvi drugi dokazi koji bi išli u prilog ovakvog djelovanja. Odbrana ni u jednom trenutku nije pomenula mogućnost da je ovo gađanje bila odgovornost samovoljnog vojnika. Svjedok Manojlo Milovanović dao je sličan iskaz kada je govorio o pravilima artiljerijskog gađanja, te je odbacio svaku mogućnost samovoljnog ili neovlaštenog gađanja.²⁵⁹ Stoga vijeće isključuje mogućnost da je došlo do samovoljnog ispaljenja iz topa 130 mm sa Panjika na dan 25.5.1995. godine.

²⁵⁷ T-113 (Zapovijest za odbranu, komanda TG Ozren, Novak Đukić, str.pov.br. 01/26-1 od 21.01.1995. godine); T-115 (Zapovijest za odbranu, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić, broj 01/175-1 od 25.04.1995. godine); svjedok Mladen Dostanić, 10.2.2009. godine;

²⁵⁸ Svjedok Manojlo Milovanović, 5.5.2009. godine; svjedok Dragan Jovanović, 18.3.2008. godine; svjedok Ijubiša Čorović, 10.6.2008. godine;

²⁵⁹ Zakon o vojsci Srpske Republike Bosne i Hercegovine „Službeni glasnik srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, br. 7/92“ T-152

Nakon što je odbačena ova teorija, vijeće zaključuje da se ovo djelo moglo desiti samo kao rezultat direktne naredbe, što će biti objašnjeno u daljem tekstu.

336. Nadalje, materijalni dokazi upućuju da je optuženi bio na svom komandnom mjestu dana 25.5.1995. godine²⁶⁰, te da je bilo proglašeno stanje pune borbene gotovosti²⁶¹ što je značilo strožiju kontrolu nad vojskom.

ii. Naredba od strane nadređenog u skladu sa jasnim vertikalnim lancem komandovanja

337. Zakon o vojsci Republike Srpske Bosne i Hercegovine zasniva se na dva načela: načelo jedinstva komandovanja, u smislu upotrebe ljudstva i sredstava, i načela jednostajještva odnosno subordinacije, obaveze izvršenja odluka i naredbi nadređene komande, te naređenja pretpostavljenog stariješine.²⁶² Svaki nivo komandovanja u okviru VRS morao se tokom rata pridržavati ovih načela.

338. U cilju potpunijeg sagledavanja lanca komandovanja VRS u vrijeme navedeno u optužnici, sud je pozvao svjedoka Manojla Milovanovića koji je u inkriminisano vrijeme bio načelnik glavnog štaba VRS, obrazovano vojno lice, te koji je u svom svjedočenju iscrpno i detaljno na nepristrasan način iznio strukturu i lanac komandovanja u VRS, pa je sud u konačnici poklonio vjeru ovom aspektu njegovog iskaza.

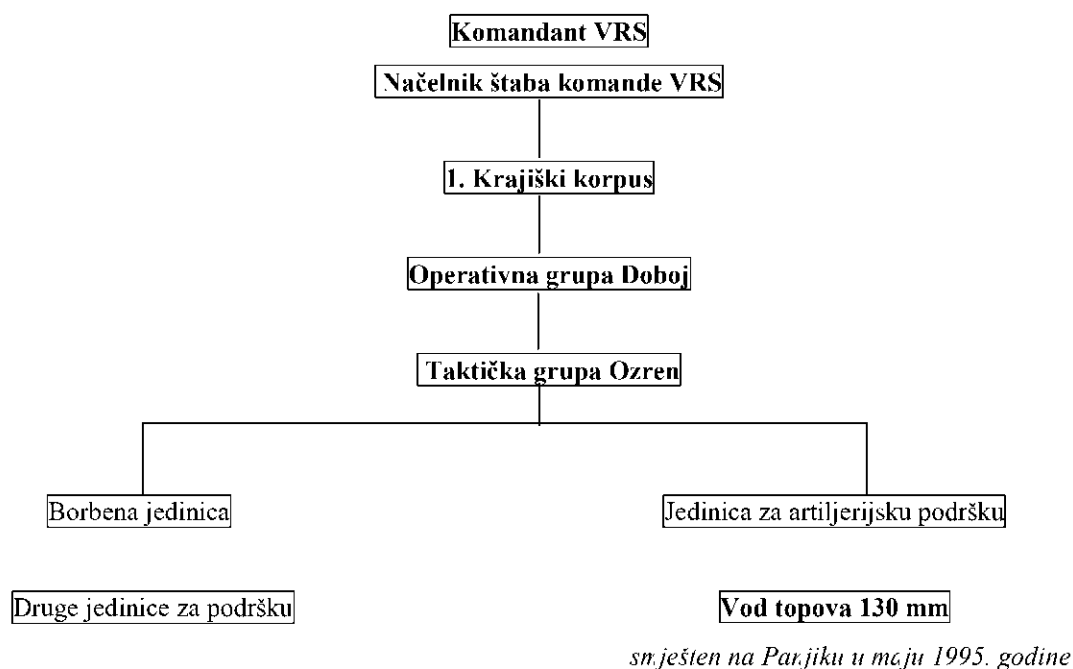
339. Svjedok Manojlo Milovanović je potvrdio da je VRS funkcionirala prema strogom vertikalnom lancu komandovanja, pri čemu su jedino komandanti mogli izdavati naređenja, koja su se spuštala nižim nivoima komandovanja. Načelnici su mogli samo predlagati ili prosljeđivati naredbe, ali ih nisu mogli izdavati.

340. Stoga, u konkretnom slučaju lanac komandovanja izgleda na sljedeći način:

²⁶⁰ U spisu se nalaze dvije naredbe koje je optuženi potpisao dana 25.5.1995. godine na svom komandnom mjestu: T-131 (Naredba za referisanje komandanata, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić str.pov.br. 01/231-1 od 25.05. 1995. godine) i T-132 (Naredba jedinicama za obavještenje, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić, str.pov.br. 01/232-3 od 24.05.1995. godine)

²⁶¹ T-133 (Naredba za povećanje budnosti, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić str.pov.br. 01/235-1 od 24.05.1995. godine) i T-161 (Naredba glavnog štaba vojske RS od 25.5.1995. godine potpisana od strane Manojla Milovanovića).

²⁶² Zakon o vojsci Republike Srpske Republike Bosne i Hercegovine „Službeni glasnik srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, br. 7/92“

341. Taktička grupa je bila jedinica privremenog sastava, formirana da koordinira rad više brigada koje djeluju u istoj zoni odgovornosti. Taktičku grupu činilo je nekoliko brigada smještenih u istoj zoni odgovornosti: komandant taktičke grupe tako postaje nadređen ovim združenim brigadama. Komandant taktičke brigade je stoga izdavao naredjenja ovim brigadama koje su bile pod njegovom komandom. Cilj formiranja taktičke grupe bio je efikasnija komandna struktura i skraćen lanac komandovanja, tako da komandant operative grupe nije morao izdavati naredbe svakom od komandanata brigada. Taktička grupa je imala isti borbeni zadatak kao i brigada.²⁶³ Vijeće stoga nalazi, slijedeći striktni vertikalni lanac komandovanja u VRS, da je taktička grupa bila pod direktnom komandom Glavnog štaba VRS.

342. Načelnik štaba je ujedno i zamjenik komandanta, te preuzima ulogu komandanta ukoliko se komandant nalazi izvan zone odgovornosti jedinice. Načelnik artiljerije predlaže način upotrebe artiljerije, ali ne može izdati naredbu za gađanje iz artiljerijskih oruda. Operativac je zadužen za vođenje ratnog dnevnika i radnih karata.²⁶⁴ Računač u vođu

²⁶³ Svjedok Manojlo Milovanović, 5.5.2009. godine;

²⁶⁴ Svjedok Manojlo Milovanović,

izračunava elemente za gađanje cilja.²⁶⁵ Komandir voda topova prenosi posadi na topu naredbu koju je dobio od svog nadređenog, ili sam izdaje naredbu za otvaranje vatre ako ima ovlasti nad tim topom. Komandir baterije topova vrši gađanje.²⁶⁶

343. Kao što je već navedeno, svjedoci su izjavili da su naredbe dobivali pismeno ili usmeno od odgovarajućih nadređenih.²⁶⁷ Pripadnici voda topova 130 mm na Panjiku obično su dobivali naredbe za otvaranje vatre od načelnika artiljerije Taktičke grupe Ozren, kodnog imena Omega.²⁶⁸ Naredbe su primali i žičanom vezom.²⁶⁹ Sve naredbe su dobivali isključivo od komande Taktičke grupe Ozren.²⁷⁰

344. Kako je objašnjeno u gornjem tekstu, vijeće nalazi da je komandant taktičke grupe bio najniže rangirano lice u lancu komandovanja koje je imalo ovlasti da naredi otvaranje vatre iz topa 130 mm. On je neposredno komandovao upotrebom topa 130 mm. Vijeće zaključuje da je optuženi Novak Đukić bio posljednja osoba u lancu komandovanja i rukovođenja, te samim tim i posljednja osoba sa ovlastima da izda naredbu za otvaranje vatre iz topa 130 mm.

345. Kako je ranije objašnjeno, vijeće je utvrdilo da je optuženi, kao komandant Taktičke grupe Ozren, bio na svom komandnom mjestu dana 25.5.1995. godine. Zahvaljujući sistemu izvještavanja koji je funkcionirao u okviru VRS, a koji je funkcionirao i dana 25.5.1995. godine, optuženi je bio svjestan situacije na terenu, koja se intenzivirala nekoliko dana prije 25.5.1995. godine. On je komandovao njemu potčinjenim jedinicama.

²⁶⁵ Svjedok Goran Mrzić, 20.05.2008.; Svjedok Milan Đurić, 13.05.2008.; Svjedok Dragan Babić, 20.05.2008. Svjedok Goran Mrzić je dodao da vjeruje da je većina njegovih kalkulacija bila duplo provjerena i potvrđena od strane Taktičke grupe Ozren (T-10, str. 5).

²⁶⁶ Svjedok Nenad Čolić, 13.05.2008.; Svjedok Goran Mijatović, 13.05.2008.; Svjedok Goran Mrzić, 20.05.2008.; Svjedok Milan Đurić, 13.10.2008.; T-10 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Mrzić Gorana isčinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 27.11.2007.godine), str. 5; T-12 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Babić Dragana sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 28.11.2007.godine), str. 5.

²⁶⁷ Svjedok Milan Đurić, 13.5.2008. godine

²⁶⁸ T-11 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Stojanović Slavka sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 28.11.2007.godine str. 5; T-8, str. 5; svjedok Goran Mrzić, 20.5.2008. godine; svjedok Dragan Babić, 20.5.2008. godine; svjedok Ljubiša Čorović, 10.6.2008. godine;

²⁶⁹ Svjedok Dragan Jovanović, 18.3.2008. godine; svjedok Zoran Lazarević, 8.4.2008. godine; svjedok Dragan Vasiljević, 18.3.2008. godine; svjedok Goran Mrzić, 20.5.2008. godine; svjedok Dragan Babić, 20.5.2008. godine; svjedok Ljubiša Čorović, 10.6.2008. godine;

²⁷⁰ Svjedoci Goran Mrzić, Nenad Čolić, Slavko Stojanović;

346. Dana 25.5.1995. godine, optuženi je, kao i obično, bio na položaju sa kojeg je izdavao naredjenja njemu potčinjenima. Ne postoji nijedan dokaz koji bi upućivao da je optuženi toga dana bio spriječen da izda naredjenja niti je na nekoga prenio ovlaštenja da izdaje naredjenja. Ovakav zaključak potvrđuju dvije naredbe koje je optuženi izdao sa svog komandnog mjesta.²⁷¹ Vijeće je došlo do neoborivog zaključka da je ovo djelo rezultat direktne naredbe koju je izdao komandant Taktičke grupe Ozren, odnosno Novak Đukić.

iii. Sažetak činjeničnih zaključaka

347. Vijeće je u prethodnom tekstu obrazloženja presude navelo na osnovu kojih dokaza je utvrdilo relevantne činjenice, a koje činjenice će biti pomenute u donjem tekstu, jer se na osnovu njih može van svake razumne sumnje zaključiti ko je odgovoran za počinjenje krivičnog djela iz tačke 1. optužnice.

- Top 130 mm M46 u inkriminisano vrijeme je bio smješten u rejonu Panjika na Ozrenu.
- Udaljenost od rejonu Panjik do mjesta Kapija u Tuzli je oko 27.000 m.
- Najveći domet topa 130 mm M46 uz maskimalno punjenje cijevi je 27.000 m.
- Rejon Panjika na Ozrenu je u inkriminisano vrijeme bio pod kontrolom VRS.
- Top 130 mm M46 koji se nalazio na Panjiku je naredbom Novaka Đukića i prije 25.5.1995. godine bio određen za gađanje područja grada Tuzle.
- Top 130 mm nije predviđen za gađanje tačkastih ciljeva.
- Projektil ispaljen iz topa 130 mm M46 ima veliku razornu moć i široku smrtonosnu zonu.
- Vod topa 130 mm M46 koji se nalazio na Panjiku bio je u sastavu topovskog artiljerijskog voda Taktičke grupe Ozren.
- Topovski artiljerijski vod, a samim tim i top 130 mm M46, bio je pod direktnom komandom komandanta Taktičke grupe Ozren.
- U inkriminisano vrijeme optuženi Novak Đukić bio je komandant Taktičke grupe Ozren.

²⁷¹ U spisu se nalaze dvije naredbe koje je potpisao optuženi na svom komandnom mjestu dana 25.5.1995. godine: T-131 (Naredba za referisanje komandanata, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić str.pov.br. 01/231-1 od 25.05. 1995. godine) i T-132 (Naredba jedinicama za obavještenje, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić, str.pov.br. 01/232-3 od 24.05.1995. godine)

- Naređenje za upotrebu topa 130 mm M46 bilo je u isključivoj nadležnosti komandanta Taktičke grupe Ozren.
- Načelnici artiljerije mogli su predlagati komandantu upotrebu ovog topa, ali nisu mogli izdati naređenje za otvaranje vatre.
- Naredba se mogla izdati pismeno i usmeno.
- Posada topa 130 mm M46 imala je direktnu žičanu telefonsku vezu jedino sa komandom TG Ozren.
- Komanda TG Ozren se nalazila na Panjiku.
- U VRS-u je bio izražen jasan lanac komandovanja i subordinacije. Hijerarhija u komandovanju se strogo poštivala.
- U lancu komandovanja, optuženi Novak Đukić je bio posljednja osoba koja je mogla izdati naredbe za upotrebu topa M46 130 mm.
- Samovoljno ili neovlašteno otvaranje vatre nije nikada zabilježeno.
- Dana 25 maja, optuženi se nalazio na svom komandnom mjestu.

348. Na osnovu svega navedenog vijeće je van razumne sumnje zaključilo da je optuženi počinio krivično pravnu radnju opisanu u tački 1. optužnice.

2. Pravni zaključci

349. Vijeće smatra da se optuženi tereti da je naredio izvršenje krivičnog djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. KZ BiH u vezi sa članom 180. stav 1. KZ BiH

350. Vijeće podsjeća na svoje ranije zaključke i ponavlja da su do sada ustanovljena ispunjena tri od četiri opšta uslova za ratni zločin protiv civilnog stanovništva navedena u članu 173. stav 1. KZ BiH, a to su: da krivično djelo mora biti počinjeno suprotno pravilima međunarodnog prava u vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije; da kršenje mora biti počinjeno za vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije; i da djelo mora biti povezano sa ratom, oružanim sukobom ili okupacijom.

351. Osim gore navedenih zaključaka, Vijeće je cijenilo da li mu činjenična utvrđenja (vidi tačku IV) omogućavaju da donese pravni zaključak o postojanju “napada na civilno

stanovništvo” i “neselektivnih napada” kao osnovnih krivičnih djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva. Zakonski uslovi za napad na civilno stanovništvo su sljedeći: mora postojati napad; na civilno stanovništvo; i počinitelj je morao postupati sa umišljajem, a dodatni Zakonski uslovi za neselektivni napad je: da je napad; koji je izveden, izveden neselektivno.

352. Vijeće je na kraju cijeno da li je ispunjen i posljednji četvrti opšti element iz člana 173. stav 1. KZ BiH, odnosno da je optuženi morao narediti ili počiniti krivično djelo. Izvođenjem ovakvog zaključka, vijeće preispituje individualnu odgovornost optuženog, te iz tog razloga analizira da li su ispunjeni uslovi iz člana 180. stav 1. KZ BiH.

a. Dokazi o tome da je izvršen ratni zločin protiv civilnog stanovništva (vidi III.B.2.)

353. I napadi na civilno stanovništvo i neselektivni napadi prvenstveno zahtijevaju postojanje napada. U paragrafu 84 vijeće je navelo da je napad čin nasilja protiv druge strane, bilo ofanzivne prirode ili u odbrani. Vijeće bez sumnje nalazi da se granatiranje trga Kapija 25. maja 1995. godine u 20:55 može jedino okvalifikovati kao napad. Gađanje iz topa uvijek predstavlja napad, a okolnosti ovog napada, tj. status grada Tuzle, kategorija ljudi koji su se nalazili na trgu Kapija, veličina topa, položaj snaga Vojske RS na planini Ozren i njihovi pripremljeni ciljevi predstavljaju elemente koji potkrepljuju zaključak vijeća da granatiranje trga Kapija 25. maja 1995 predstavlja napad.

354. Vijeće dalje nalazi da je stanovništvo koje se 25. maja 1995. nalazilo na trgu Kapija, kada je usred trga punog ljudi eskplodirala granata ispaljena iz topa 130 mm sa položaja VRS u selu Panjik, bilo civilno. To prije svega potkrepljuje činjenica da je Tuzla bila zaštićena zona, formirana kako bi se civilima omogućilo da se sklone u za to predviđeno područje, odnosno grad Tuzlu, koji nije trebao da bude izložen bilo kakvim oružanim napadima. Glavni trg u gradu se sasvim sigurno nalazi u zaštićenoj zoni. I sve žrtve koje su došle da svjedoče treba okvalifikovati kao civile. Te večeri 25. maja 1995. godine svi su oni uživali u društvu svojih prijatelja i porodica. Niko nije bio naoružan niti očekivao da će biti napadnut. Svjedok Mladen Dostanić, pripadnik VRS i načelnik štaba Druge ozrenske lake

pješadijske brigade je dodao da su, po njegovom mišljenju, stanovnici Tuzle bili civili.²⁷² Takođe, nijedan svjedok nikada nije ukazao da je na trgu ili u blizini bilo ikakvih oružanih snaga, a strane u postupku nisu tražile da se takav dokaz uvede. Stoga, vijeće smatra da je napad na trg Kapija 25. maja 1995. godine u 20:55 sati bio usmjeren na civilno stanovništvo.

355. Član 173. stav 1. tačka a) KZ BiH takođe zahtijeva da napad na civilno stanovništvo za posljedicu ima smrt, teške tjelesne povrede ili teško narušenje zdravlja ljudi. Vijeće smatra da su ljudi koji su smrtno stradali i oni koji su zadobili teške povrede, a koji su ovdje navedeni, žrtve granatiranja trga Kapija 25. maja 1995. godine koje je pravno okvalifikovano kao napad na civilno stanovništvo i neselektivan napad. Te žrtve su:

1. Žrtve koje su smrtno stradale:

- Suzan Abo Ismail;
- Edina Ahmetašević;
- Elvis Alagić;
- Admir Alispahić;
- Lejla Atiković;
- Asmir Bakalović;
- Adnan Beganović;
- Damir Bojkić;
- Indira Borić;
- Ilvana Bošnjaković;
- Elma Brguljak;
- Lejla Bučuk;
- Sanja Čajić;
- Selma Čaušević;
- Amir Čekić;
- Almasa Čerimović;
- Samir Čirak;
- Zada Dedić;
- Razija Djedović;
- Amir Đapo;
- Suzana Đušić;
- Amir Đuzel;
- Muris Fatušić;
- Ago Hadžić;
- Hamdija Hakić;
- Senad Hasanović;
- Šemsa Hasičić;
- Alem Hidanović;
- Nedim Hodžić;
- Hasan Hrustanović;
- Adnan Hujdurović;
- Elvira Hurić;
- Almir Jahić;
- Jelena Jezidžić – Stojčić;
- Azur Jogunčić;
- Sandro Kalesić;
- Franc Kantor;
- Damir Kurbašić;

²⁷² Svjedok Mladen Dostanić, 10. februar 2009.

- Vanja Kurbegović;
- Vesna Kurtalić;
- Pera Marinović;
- Nenad Marković;
- Sulejman Mehanović;
- Amira Mehinović;
- Edin Mehmedović;
- Edisa Memić;
- Adrijana Milić;
- Edin Mujabašić;
- Nešet Mujanović;
- Samir Mujić;
- Elvir Murselović;
- Šaban Mustačević;
- Dijana Ninić;
- Selma Nuhanović;
- Indira Okanović;
- Rusmir Ponjavić;
- Raif Rahmani;
- Fahrudin Ramić;
- Nedim Rekić;
- Jasminko Rosić;
- Senahid Salamović;
- Edhem Sarajlić;
- Jasminka Sarajlić;
- Asim Slijepčević;
- Savo Stjepanović;
- Armin Šišić;
- Nihad Šišić;
- Ilinka Tadić;
- Azur Vantić;
- Mustafa Vuković;
- Adnan Zaimović;

2. Žrtve koje su zadobile teške povrede:

- Sanela Ahmetović;
- Zijad Aljukić;
- Nedžad Aljić;
- Denis Altumbabić;
- Alma Avdić;
- Nihad Alić;
- Nihad Babajić;
- Alen Baraković;
- Hafija Baraković;
- Muhamed Baraković;
- Demir Behlulović;
- Almir Borogovac;
- Almir Brkić;
- Edin Buzaljko;
- Suada Čačković;
- Sead Čipurković;
- Samir Čorsulić;
- Mirza Ćilimković;
- Jasmin Dajanović;
- Almir Delić;
- Enes Dedić;
- Zoran Divjan;
- Samir Đapo;
- Goran Đulabić;

- Edin Gulamović;
- Ljubiša Glogovac;
- Eštin Habibović;
- Bahrudin Hadžiefendić;
- Ajla Hadžimehmedović;
- Jasmin Hadžimehmedović;
- Asim Hadžiselimović;
- Mirsad Hajdarević;
- Jasmin Hajdarević;
- Ademir Halilčević;
- Safeta Hasanović;
- Edin Hodžić;
- Mehmed Husarić;
- Edin Hurić;
- Elsa Hurić;
- Damir Husejnović;
- Samir Husejnefendić;
- Jasmina Ibraković;
- Admir Ikinić;
- Miralem Imamović;
- Jasenko Imširović;
- Muhamed Isić;
- Almir Jahijagić;
- Zoran Jakubec;
- Nevres Jašarević;
- Azra Kapetanović;
- Semir Kusturica;
- Alen Ljaljić;
- Šejla Ljaljić;
- Alis Mahmutović;
- Nedim Malhodžić;
- Šimo Marijanović;
- Nedžad Mašić;
- Omer Medić;
- Amel Mehmedović;
- Samir Mehmedović;
- Omer Mekić;
- Fikret Memić;
- Mirko Mišković;
- Adnan Mujačić;
- Zlatan Mujčinović;
- Damir Mujkanović;
- Senada Mujkić;
- Senad Mulajusufović;
- Alma Muratović;
- Selma Mustajbašić;
- Admir Nakić;
- Davor Nečemer;
- Edin Nukić;
- Hajrija Nurkić;
- Nedim Omerović;
- Adisa Oprešić;
- Damir Osmanović;
- Ramiz Pašalić;
- Ivo Petrović;
- Adnan Pirić;
- Selma Pirić;
- Amra Ponjavić;
- Nenad Radojčić;
- Osman Ramadanović;

- Almir Ramić;
- Zijad Ravančić;
- Jasmin Razić;
- Alema Sadiković;
- Jasmina Sahitović;
- Edin Sakić;
- Esad Salkić;
- Enver Smajić;
- Semir Smajić;
- Tihomir Stojanović;
- Entaz Suljetović;
- Zlatan Suljetović;
- Sanja Šečić;
- Sejfudin Šehmehmedović;
- Ivo Tadić;
- Melita Talić;
- Idriz Teparić;
- Krunoslav Tokić;
- Damir Tucaković;
- Jasmina Zaimović;
- Adnan Zoletić;
- Fahreta Zonić;

356. Vijeće takođe smatra da su lica koja su ovdje navedena, a koja su zadobila lake povrede, žrtve neselektivnog napada iz člana 173. stav 1. tačka b) KZ BiH.

3. Te žrtve su:

- Almir Alić;
- Merima Alić;
- Safeta Baraković;
- Anes Begić;
- Nedžad Begunić;
- Enes Berbić;
- Majda Borić;
- Almir Bulić;
- Emir Čehajić;
- Feđa Čustendić;
- Azra Dajanović;
- Mirel Duraković;
- Mirza Fazlović;
- Ana Gavrić;
- Benjamin Hadžićfendić;
- Adnan Hajdarhodžić;
- Eldar Hamzić;
- Majda Hamzić;
- Mensur Hasanović;
- Zijada Hasinović;
- Amir Hodžić;
- Mensur Hodžić;
- Alma Hurić;
- Nadir Huremović;
- Admir Ikanović;
- Amir Ikanović;
- Mirsad Imamović;
- Ahmed Isić;
- Nermina Islamović;
- Admir Jahić;
- Radenko Jovičić;

- Irmela Junuzagić;
- Dino Kalesić;
- Irena Kalesić;
- Emin Kodžaga;
- Edin Kofre;
- Jasmin Konić;
- Nahid Kulenović;
- Hasan Kurtić;
- Fahrudin Međedović;
- Borislav Marić;
- Davor Mariček;
- Mevlida Mehinagić;
- Adnan Mešković;
- Asmir Mujanović;
- Emin Musemić;
- Mirza Musić;
- Admir Nakić;
- Almir Nuhanović;
- Asmir Numanović;
- Mirza Omerović;
- Damir Pirić;
- Amir Rahmanović;
- Fahrudin Rahmanović;
- Sadik Salkić;
- Alema Sadiković;
- Enes Samardžić;
- Muhamed Sejdanić;
- Mirsad Simić;
- Anželika Stojčević;
- Elisa Suljendić;
- Selma Šećerbegović;
- Admir Šchić;
- Admir Šuvalić;
- Edin Tvica;
- Jasmina Zahirović;
- Hatidža Zonić.

357. Vijeće smatra da je napad koji je izveden na Tuzlu 25. maja 1995. godine u 20:55 bio neselektivan. U ovom predmetu, vijeće smatra da je područje oko trga Kapija bilo u potpunosti civilno područje. Granata je pogodila središte ovog velikog prostora i vijeće smatra bitnim da je cilj po svojoj prirodi bio civilni, čak i ako se ne može dokazati šta je tačno bio cilj. Vijeće nije isključilo mogućnost da namjera nije bila da granata koja je pogodila trg Kapija eksplodira baš tu nego na obližnjem području. Imajući u vidu da je granata ispaljena iz sela Panjik koje je od Kapije udaljeno 27 km, područje koje je granata mogla pogoditi je +/- 380 metara od ciljane mete. Stoga je granata mogla biti usmjerena na drugo mjesto, a ne Kapiju. Nadalje, granata je mogla pogoditi neko drugo mjesto umjesto kapije. Međutim bez obzira gdje je granata pala postojao je visok rizik da će civilno stanovništvo biti pogodeno.

358. Imajući u vidu gore navedeno, vijeće smatra da su u konkretnom predmetu ispunjeni materijalni elementi, odnosno *actus reus* napada na civilno stanovništvo i neselektivnog napada iz člana 173. stav 1. tačke a) i b) KZ BiH.

359. Nadalje, vijeće smatra da je optuženi djelo počinio sa eventualnim umišljajem. U stvari, član 35. stav 1. KZ BiH jasno navodi da “krivično djelo može biti počinjeno sa direktnim ili eventualnim umišljajem”. “*Dolus eventualis*” je stanje svijesti u kojem osoba predviđa da će zbog njene radnje vjerovatno nastupiti zabranjene posljedice, ali ipak svjesno preuzima rizik od takvog postupanja²⁷³. Član 35. stav 3, definiše eventualni umišljaj kao situaciju u kojoj je “učinitelj bio svjestan da zbog njegovog činjenja ili nečinjenja može nastupiti zabranjena posljedica, ali je pristao na njeno nastupanje”.

360. Vijeće nema sumnji u vezi sa činjenicom da je optuženi znao da je Tuzla zaštićena zona u skladu sa rezolucijama Vijeća bezbjednosti UN-a.²⁷⁴ Optuženi je znao da su većinu stanovništva Tuzle činili civili koji su morali biti pošteđeni svakog nasilja koje je povezano sa vojnim sukobima. Optuženi je potpisao naredbu kojom potvrđuje svoju spremnost da naredi dejstvovanje iz topa 130 mm na Panjiku koji je bio okrenut prema Tuzli i da je stoga postojala spremnost da se gađa Tuzla.²⁷⁵ Prema tome, naređivanjem da se na centar Tuzle ispali granata, bez obzira da li je njegova namjera bila da granata pogodi trg Kapija ili neko drugo mjesto u blizini, on je svjesno preuzeo rizik da će stradati veliki broj civila u Tuzli, što predstavlja napad na civilno stanovništvo i neselektivni napad, pa je stoga postupio s, eventualnim umišljajem.

361. Prednju konstataciju Vijeće temelji i na karakteristikama oruđa kojim je djelo počinjeno, odnosno da isto nije predviđeno za gađanje tačkastih ciljeva, kao i na konstataciji da je sa prvim projektilom skoro nemoguće pogoditi zadatu metu.

362. Uzimajući u obzir gore navedeno, vijeće smatra da su u ovom predmetu ispunjeni subjektivni elementi, odnosno *mens rea* napada protiv civilnog stanovništva i neselektivnog napada iz člana 173. stav 1. tačke a) i (b) KZ BiH.

²⁷³ Antonio Cassese, *Međunarodno krivično pravo*, drugo izdanje, Oxford University Press, 2008, p. 66 [naglašeno u originalu].

²⁷⁴ Paragraf broj 201 i 202

²⁷⁵ T-115 (Zapovijest za odbranu, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić, broj 01/175-1 od 25.04.1995. godine)

b. Dokazi koji potkrepljuju individualnu krivičnu odgovornost optuženog za naređivanje (vidi III.C.)

363. Vijeće smatra da je optuženi Novak Đukić naredio da se na grad Tuzlu ispali granata 25. maja 1995. Vijeću nisu predloženi direktni dokazi da je optuženi zaista, direktno ili preko svog načelnika artiljerije, pismeno ili usmeno, izdao naredbu da se na grad Tuzlu 25. maja 1995. ispali granata. Međutim, vijeće smatra da se naredba može dokazati i posrednim dokazima.²⁷⁶ Na osnovu okolnosti u kojima je redovno funkcionisala vojna struktura i okolnosti u kojima se inkriminisani događaj i dogodio, vijeće zaključuje da je optuženi odgovoran za počinjene zločine.

364. Vijeće prije svega smatra da je optuženi bio de jure komandant Taktičke grupe Ozren. Ovo je potvrdilo nekoliko svjedoka, kao i naredbe koje je optuženi potpisao kao komandant Taktičke grupe Ozren.²⁷⁷

365. Vijeću su predloženi dokazi da su topovi 130 mm uvijek djelovali sa Panjika nakon naredbe koju su dobili sa komandnog mjesta Taktičke grupe Ozren.²⁷⁸ Ova naredba se obično izdavala usmeno, putem žičane veze koja je sve vrijeme bila u upotrebi i funkciji.²⁷⁹ Ovu naredbu je obično izdavao kapetan Omega za kojeg je pred vijećem rečeno da je bio načelnik artiljerije Taktičke grupe Ozren.²⁸⁰ Vijeće je utvrdilo da načelnik artiljerije nije imao ovlaštenje da direktno izda naredbu, nego je samo prenosio naredbe komandanta Taktičke grupe Ozren, optuženog Novaka Đukića. U ratni dnevnik se obično vršio prepis naredbi; međutim vijeće takođe smatra uvjerljivim objašnjenje koje je dao Manojlo

²⁷⁶ *Tužilac protiv Limača i drugih*, prvostepena presuda, para. 515.

²⁷⁷ Svjedok Manojlo Milovanović, 5. maj 2009. naredbe koje je potpisao optuženi takođe jasno pokazuju da je on komandovao jedinicama za artiljerijsku podršku: T-113 (Zapovijest za odbranu, komanda TG Ozren, Novak Đukić, str.pov.br. 01/26-1 od 21.01.1995. godine); T-115 (Zapovijest za odbranu, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić, broj 01/175-1 od 25.04.1995. godine).

²⁷⁸ Svjedok Nenad Čolić, 13. maj 2008; svjedok Slavko Stojanović, 20. maj 2008; svjedok Mile Savić, 8. april 2008; svjedok Mladen Dostanić, 10. februar 2009; T-9 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Đurić Milana sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 22.11.2007.godine), str. 5; T-1 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Jovanović Dragana iz Tužilaštva BiH od dana 19.11.2007.godine), p. 4.

²⁷⁹ Svjedok Dragan Jovanović, 18. mart 2008; svjedok Zoran Lazarević, 8. april 2008; svjedok Dragan Vasiljević, 18. mart 2008; svjedok Goran Mrzić, 20. maj 2008; svjedok Dragan Babić, 20. maj 2008; svjedok I.ubiša Čorović, 10. juni 2008; svjedok Milan Đurić, 13. maj 2008.

²⁸⁰ T-11 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Stojanović Slavka sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 28.11.2007.godine), p. 5; T-8, p. 5; svjedok Goran Mrzić, 20. maj 2008; svjedok Dragan Babić, 20. maj 2008; svjedok I.ubiša Čorović, 10. juni 2008.

Milovanović da se nezakonite naredbe ne bi evidentirale kako se ne bi ostavio bilo kakav trag navedene nezakonite naredbe.

366. Vijeće nalazi da je optuženi imao jasnu nadležnost nad vodom topova 130 mm koji se nalazio u selu Panjik, a koji je ispalio granatu iz topa 130 mm koja je pogodila centar Tuzle. Postoje brojni dokazi koji ukazuju da je optuženi redovno izdavao naredbe i instrukcije vodu topova i ostalim brigadama koje su se nalazile u njegovoj zoni odgovornosti²⁸¹; da je bio obaviješten o izvršavanju ovih naredbi²⁸²; i da je primao dnevne izvještaje o vojnim aktivnostima u svojoj zoni odgovornosti²⁸³. Vijeće smatra da su vojnici u selu Panjik samo izvršavali naredbe optuženog putem lanca komandovanja. Stoga je Novak Đukić bio i de facto komandant voda topova 130 mm koji se nalazio na Panjiku.

367. I na kraju, vijeće smatra da se optuženi nalazio na komandnom mjestu Taktičke grupe Ozren 25. maja 1995. godine. U stvari, on je naredio održavanje nekoliko sastanaka za taj dan.²⁸⁴ Ništa ne ukazuje da je on u bilo kojem trenutku tog dana bio odsutan sa svog komandnog mjesta ili da je izdavanje naredbi urađeno po nekom obrascu koji se razlikovao od uobičajenog ili da je sistem komunikacije bio u kvaru. Sve je funkcionisalo kao i obično i stoga je Novak Đukić izdavao naredbe vodu topova 130 mm na Panjiku.

368. Vijeće stoga smatra da je 25. maja 1995. optuženi izdao naredbu vodu topova 130 mm na Panjiku da iz topa 130 mm gađa Tuzlu.

369. Vijeće takode nalazi da je počinjenje ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz optužnice, odnosno napad na civilno stanovništvo i neselektivni napad, u direktnoj uzročno-posljedičnoj vezi sa naredbom da se gađa iz topa 130 mm. Upravo zbog naredbe da se iz topa

²⁸¹ T-113 (Zapovijest za odbranu, komanda TG Ozren, Novak Đukić, str.pov.br. 01/26-1 od 21.01.1995. godine); T-115 (Zapovijest za odbranu, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić, broj 01/175-1 od 25.04.1995. godine); svjedok Mladen Dostanić, 10. februar 2009; svjedok Manojlo Milovanović, 5. maj 2009; svjedok Dragan Jovanović, 18. mart 2008; svjedok Ljubiša Čorsović, 10. juni 2008.

²⁸² T-13 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Čorsović Ljubiše sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu od dana 29.11.2007.godine), str. 4.

²⁸³ T-114 (Zapovijest za napad komandanta TG Ozren, Novak Đukić, str.pov.br. 01-128-1 od 28.03.1995. godine); T-117 (Borbeno naređenje za odbranu i napad, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić, str.pov.br. 017275-1 od 05.06.1995. godine).

²⁸⁴ T-131 (Naredba za referisanje komandanata, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić str.pov.br. 01/231-1 od 25.05. 1995. godine) i T-132 (Naredba jedinicama za obavještenje, komanda TG Ozren, komandant Novak Đukić, str.pov.br. 01/232-3 od 24.05.1995. godine)

130 mm gađa grad Tuzla, taj top je doveo do ljudske katastrofe na trgu Kapija 25. maja 1995. godine.

370. Vijeće smatra da su u ovom predmetu ispunjena bitna obilježja odnosno actus reus oblika odgovornosti naređivanja iz člana 180. stav 1. KZ BiH.

371. Nadalje, vijeće nalazi da je optuženi u najmanju ruku postupio sa sviješću da postoji velika vjerovatnoća da će izvršavanjem naredbe koju je on izdao biti počinjen zločin, te stoga ispunjava uslove mens rea oblika odgovornosti "naređivanja". Vijeće nema sumnji u vezi sa činjenicom da je optuženi znao da je Tuzla zaštićena zona u skladu sa rezolucijama Savjeta bezbjednosti UN-a.²⁸⁵ Optuženi je znao da su većinu stanovništva Tuzle činili civili koji su morali biti pošteđeni bilo kakvog nasilja koje je povezano sa vojnim sukobima. Stoga, naređivanjem da se na centar Tuzle ispali granata, bez obzira da li je njegova namjera bila da granata pogodi trg Kapija ili neko drugo mjesto u blizini, on je bio svjestan da postoji velika vjerovatnoća da će doći do neopisivog stradanja zaštićenog civilnog stanovništva.

372. Vijeće stoga smatra da su u ovom predmetu ispunjeni subjektivni elementi, odnosno mens rea oblika odgovornosti naređivanja iz člana 180. stav 1. KZ BiH.

c. Sažetak pravnih zaključaka

373. Dana 25. maja 1995. godine na trgu Kapija došlo je do napada na civilno stanovništvo iz člana 173. stav 1. tačka a) KZ BiH.

374. Dana 25. maja 1995. godine na trgu Kapija došlo je do neselektivnog napada iz člana 173. stav 1. tačka b) KZ BiH.

375. Optuženi Novak Đukić je naredio izvršenje navedenog ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz člana 180. stav 1. KZ BiH.

376. Iz svih gore navedenih razloga, optuženi Novak Đukić je oglašen krivim za ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačke a) i b) KZ BiH u vezi sa

²⁸⁵ Para. 201 i 202

članom 180. stav 1. KZ BiH i osuđen je na kaznu dugotrajnog zatvora u trajanju od 25 godina.

B. TAČKA 2: GRANATIRANJE 28.05.1995. GODINE

Da li se događaj desio?

377. U optužnici se navodi da je dana 28.05.1995. godine devet artiljerijskih projektila palo na grad Tuzlu od kojih je :

- a. Jedan projektil ispaljen u 7,30 sati pogodio autobusko stajalište u ul. Moše Pijade do broja 6, usljed čije eksplozije je smrtno stradao Pekić Pejo iz Tuzle, a na trafici „Univerzal promet“ Tuzla koja se nalazila na autobuskom stajalištu prouzrokovana je materijalna šteta u iznosu od 7.033 KM;
- b. Jedan projektil ispaljen u 7,35 sati, aktivirao se u ul. 16. Muslimanske brigade, usljed čije eksplozije su Telarević Safet i Martinović Anto zadobili lake tjelesne povrede,
- c. Jedan projektil ispaljen u 7,37 sati, aktivirao se u ul. Muje Smajlovića do broja 7, usljed čije eksplozije je na magacinu PP „La Campanela“ vl. Imamović Nijaza iz Donjih Vukovija prouzrokovana materijalna šteta u iznosu od 15.384 KM, a na objektu – Općinskoj baraci u krugu Aero kluba Tuzla prouzrokovana materijalna šteta u iznosu od 24.397 KM;
- d. Jedan projektil ispaljen u 7,38, sati, aktivirao se u ul. Rudolfa Vikića broj 3, na pločniku južne strane garaže koja je u vlasništvu Ordagić Vehida, kojom prilikom je Hurahović Almedina zadobila laku tjelesnu povredu, a na garaži je prouzrokovana materijalna šteta;
- e. Jedan projektil ispaljen u 8,30 sati, aktivirao se u ul. II Krajiške brigade na zemljanom dijelu, te nije prouzrokovana materijalna šteta;
- f. Jedan projektil ispaljen u 11,50 sati, aktivirao se u ul. Meme Suljetovića broj 57, na krovu pomoćnog objekta kuće vlasnika Bakalović Rifata kojom prilikom je prouzrokovana velika materijalna šteta;
- g. Projektili ispaljeni u periodu od 12,00 do 17,37 sati, aktivirali su se u krugu Livnice čelika Tuzla kada je na objektima Livnice prouzrokovana materijalna šteta u iznosu od 158.090 KM.

378. Vijeće je prije svega razmotrilo da li postoje dokazi koji van razumne sumnje potvrđuju da su se događaji koji su navedeni u tački 2 optužnice desili. S toga je vijeće prije donošenja odluke pažljivo razmotrilo sve dokaze, kako iskaze svjedoka, tako i materijalne dokaze. O svim gore navedenim događajima sačinjen je zapisnik o uvidaju dana 28.05.1995. godine.²⁸⁶ Iz navedenog zapisnika vidljivo je da je dana 28.05.1995. godine na grad Tuzlu palo 9 artiljerijskih projektila, od kojih je 7 sedam projektila palo na mjesta koja su konkretno navedena u optužnici. Iz prezentiranih dokaza proizilazi da je u krug fabrike Livnica inkriminisanog dana pao jedan projektil, a ne više kako je to navedeno u optužnici.

379. U toku glavnog pretresa niko od svjedoka nije svjedočio na ove okolnosti. Jedini svjedok Charlef Brantz je u izjavi iz istrage date u Tužilaštvu BiH potvrdio da je 28. maja 1995. godine bilo granatiranje Tuzle, te da je čuo granatu koja je pala blizu kancelarije gradonačelnika dana 28.05.1995. godine.²⁸⁷ U izvještaju Hauklanda Hagrupa stoji da je nakon 25. maja 1995. godine na Tuzlu palo još sličnih granata.²⁸⁸

380. Vijeće je izvršilo analizu i ostalih predloženih dokaza i van razumne sumnje utvrdilo da su se navedeni incidenti desili, osim da kako je gore navedeno da je više projektila palo u krug Livnice. Činjenični zaključci vijeća proizilaze iz materijalnih dokaza koji su prezentirani na glavnom pretresu, a to su Fotodokumentacija sačinjena od strane MUP Tuzla vezana za granatiranje Tuzle od 28.05.1995. za ulice Moše Pijade do broja 6, 2. Krajiške do broja 17, M. Suljetovića 57; Rudolfa Vikića 3, 16. Muslimanske brigade, te Zapisnika o uvidaju d 28.05.1995. godine; Zapisnika o granatiranju kuće Bakalović Rifata; Zapisnika o vanjskom pregledu leša Pekić Pere, od 29.05.1995. godine; Službene zabilješke sačinjene povodom obavljenog informativnog razgovora sa Hajrić Muhamedom, Odjeljenje krim. policije Tuzla 21.08.1997. godine; Službene zabilješke sačinjene povodom obavljenog informativnog razgovora sa Imamović Nijazom, Odjeljenje krim.policije Tuzla 21.08.1997. godina; Procjena ratne štete načinjene u dd Livnica Tuzla broj 715 od 07.09.2005. godine sa zapisnicima od 09.09.1992. godine, 15.05.1995. godine i 28.05.1995. godine²⁸⁹

²⁸⁶ T-80 (Zapisnik o uvidaju, SJB Odjeljenje kriminalističke policije Tuzla broj 20-PU-I/15-02 od 28.05.1995. godine)

²⁸⁷ T-26 (Zapisnik o saslušanju svjedoka Charlefa Brantza iz Tužilaštva Bosne i Hercegovine od dana 05.12.2007.godine)

²⁸⁸ Pismo brigadnog generala Hagrupa Hauklanda upućeno General majoru Ropertu Smithu (T-15)

²⁸⁹ T-75 (Fotodokumentacija–granatiranje Tuzle, ulica Moše Pijade do broja 6, MUP Tuzla broj 20-1/02-3-9-174/95 od 28.05.1995. godine), T-76 (Fotodokumentacija–granatiranje Tuzle, ulica 2. Krajiške do broja 17,

381. Međutim na osnovu predloženih dokaza vijeće nije moglo van razumne sumnje utvrditi na koji način su se inkriminisani događaji desili.

382. Naime, iz prezentiranih dokaza se ne može izvesti zaključak o tome koja vrsta projektila je dana 28.05.1995. godine pala na grad Tuzlu, odnosno iz koje vrste oružja su ispaljeni projektili. U pojedinim zabilješkama koje su priložene uz navedenu fotodokumentaciju stoji da se radi o artiljerijskom oružju ne navodeći o kojem se konkretno oružju radi. S toga vijeće nije moglo dovesti u vezu top 130 mm M46 koji je naveden u optužnici sa navedenim događajem.

383. Kada je u pitanju lokacija sa koje su projektili ispaljeni, vijeću nije prezentirano dovoljno dokaza o tome. Iz nekoliko zabilješki koje čine sastavne dijelove fotodokumentacije proizilazi da su projektili došli iz pravca jugo zapada. Također, u zapisniku o uvidaju stoji da su projektili doletili iz pravca Ozrena. Analizom navedenog zapisnika ne može se utvrditi na osnovu čega su lica koja su vršila uviđaj došla do ovog zaključka, stoga je vijeće zaključilo da se radi o nagađanju.

384. Vijeće je uzelo u obzir i nalaz i mišljenje vještaka odbrane Vlade Kostića koji je na osnovu analiziranih dokaza zaključio da nema osnova za tvrdnju da su projektili doletili sa vatrenog položaja lociranog u mjestu Panjik.

385. Sud je izvršio svestranu i detaljnu analizu svih dokaza koji su prezentirani vezani za ovu tačku optužnice te na osnovu istih nije mogao pouzdano utvrditi da je optuženi počinio krivično djelo na način opisan u ovoj tački optužnice. Sud nije imao na raspolaganju druge

MUP Tuzla broj 20-1/02-3-9-175/95 od 28.05.1995. godine), T-77 (Fotodokumentacija–granatiranje Tuzle, ulica M. Suljetovića 57, MUP Tuzla broj 20-1/02-3-9-197/95 od 14.06.1995. godine), T-78 (Fotodokumentacija –granatiranje Tuzle, ulica Rudolfa Vikića 3, MUP Tuzla broj 20-1/02-3-9-176/95 od 28.05.1995. godine), T-79 (Fotodokumentacija – granatiranje Tuzle, ulica 16. Muslimanske brigade, MUP Tuzla broj 20-1/02-3-9-177/95 od 28.05.1995. godine), T-80 (Zapisnik o uvidaju, SJB Odjeljenje kriminalističke policije Tuzla broj 20-PU-I/15-02 od 28.05.1995. godine), T-81 (Zapisnik o granatiranju kuće Bakalović Rifata - ulica Meme Suljetovića broj 57, Općina Tuzla, Mjesna zajednica Solana broj 48/95 od 01.06.1995. godine), T-82 (Zapisnik o vanjskom pregledu leša Pekić Pere, JZU Klimički centar u Tuzli, Zavod za sudsku medicinu 29.05.1995. godine), T-83 (Službena zabilješka sačinjena povodom obavljenog informativnog razgovora sa Hajrić Muhamedom, Odjeljenje krim. policije Tuzla 21.08.1997.godine), T-84 (Službena zabilješka sačinjena povodom obavljenog informativnog razgovora sa Imamović Nijazom, Odjeljenje krim.policije Tuzla 21.08.1997. godina), T-85 (Procjena ratne štete, DD Livnica Tuzla broj 715 od 07.09.2005. godine sa zapisnicima od 09.09.1992. godine, 15.05.1995. godine i 28.05.1995. godine).

dokaze bilo subjektivne ili objektivne prirode koje bi eventualno doveo u vezu sa prezentiranim dokazima, a koji bi na posredan ili neposredan način teretili optuženog.

386. U konačnici vijeće nije na osnovu provedenih dokaza moglo utvrditi na koji način su se desili događaji navedeni u ovoj tački optužnice, te s tim u vezi ko je odgovoran.

387. Na osnovu svega navedenog, sud je optuženog na osnovu odredbe iz člana 284. tačka c) ZKP BiH oslobodio optužbi iz ove tačke optužnice.

VI. KAZNA

A. KAZNA KOJA JE NEOPHODNA I SRAZMJERNA TEŽINI KRIVIČNOG DJELA

388. U pogledu samog krivičnog djela, napad na civilno stanovništvo i napad bez odabira cilja, odnosno počinjenja krivičnog djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva, opisanih u presudi, a koji obuhvata granatiranje grada Tuzle, tada zaštićene zone Ujedinjenih nacija, što je rezultiralo pogibijom 71 osobe (uglavnom mladih ljudi), te ranjavanjem i sakaćenjem preko 130 lica, vijeće je razmatralo kaznu koja je neophodna i koja odgovara navedenim zakonskim ciljevima, kao i relevantne zakonske elemente.

1. Izrečena kazna mora biti neophodna i srazmjerna jačini opasnosti za zaštićena lica i vrijednosti (član 2. KZ BiH)

389. U vezi s tim, vijeće će također uzeti u obzir zakonske elemente koji se odnose na ovu svrhu, tj. patnju direktnih i indirektnih žrtava (član 48. KZ BiH). Granatiranje je izvršeno na Dan mladosti. Nakon višednevne kiše, ljepota proljetne večeri izmamila je na ulice veliki broj mladih ljudi koji su se nalazili u užem dijelu centra grada Tuzla. Stotine mladih ljudi je bilo prisutno od čega je 71 ubijeno, a preko 130 teže i lakše ranjeno. Najmlada ubijena žrtva je imala 2,5 godine. To su bile direktne žrtve. Što se tiče ranjenih, mnogi od njih su prošli težak period patnje i bola prilikom rehabilitacije koja traje i danas. Mnogi od njih i danas osjećaju fizičke posljedice ranjavanja, pored psihičke patnje koja možda nikada neće nestati. Prilikom slušanja i praćenja svjedočenja, bilo je jasno da svako prisjećanje tog događaja izaziva dodatnu bol.

390. Patnje koje su direktno nanijete ovim žrtvama prouzrokovale su dodatnu patnju za njihove porodice i njihove zajednice, a patnja još uvijek traje. To su roditelji, braća, sestre, ostala rodbina i prijatelji ubijenih koji se ne mogu pomiriti sa gubitkom svojih najbližih, te koji su indirektni žrtve ovog zločina. Danas je jasno da oni još uvijek trpe patnje zato što su ih izgubili. Prema riječima oca najmlađe dvogodišnje žrtve, nema kazne koja može nadoknaditi njegov gubitak. Vijeće uvažava zakonska ograničenja svoje odluke u smislu posljedica ovih gubitaka.

2. Kazna mora biti srazmjerna ovom stepenu patnje, te mora biti dostatna kako bi utjecala na druge da ne čine slična krivična djela u budućnosti (čl. 6. i 39. KZ BiH)

391. Svaki oružani napad na grad koji je gusto naseljen civilima predstavlja veliki stepen patnje za njegovo stanovništvo, pogotovo ako dođe do velikog broja stradalih osoba. Ovakvi napadi potiču kako trenutni tako i kontinuirani emocionalni strah civilnog stanovništva koji biva popraćen brojnim negativnim posljedicama i nakon rata. Glavni razlog za inkriminaciju aktivnosti koje su u vezi sa napadima na civilno stanovništvo kao ratnog zločina protiv civilnog stanovništva, a koji su u suprotnosti i sa međunarodnim običajnim pravom, jeste da spriječi ponavljanje napada ove prirode u eventualnim budućim sukobima. Sam pojam civila je ugrožen kada je civilno stanovništvo, svjesni cilj granatiranja velikih razmjera. Kako bi se odvratilo druge od činjenja sličnih krivičnih djela, izrečena kazna mora biti učinkovita u smislu da u dovoljnoj mjeri odražava gnusnost zločina čija su meta civili.

3. Kazna mora odražavati društvenu osudu ponašanja optuženog (član 39. KZBiH)

392. U ovom slučaju, zajednicu čine ljudi u Bosni i Hercegovini, a također i međunarodna zajednica, koji su i u domaćim i međunarodnim propisima okarakterisali ovakvo ponašanje kao kažnjivo. Ove zajednice su jasno rekle da su ovi zločini za osudu bez obzira na to koja strana ih je počinila i bez obzira na mjesto počinjenja i da isti ne mogu proći ne kažnjeno. Sankcija mora odražavati težinu djela da osigura da ovakvi zločini ne budu zaboravljeni usljed eventualnog nekažnjavanja.

4. Kazna mora biti neophodna i srazmjerna edukativnoj svrsi zakona, a to je da lica budu upoznata sa rizikom počinjenja zločina, te pravdom koja se ostvaruje kažnjavanjem zločinaca (član 39. KZ BiH).

393. Sudenje i kažnjavanje ovih djela mora pokazati da se neće tolerisati zločini koji su počinjeni za vrijeme rata i da je krivični postupak, odgovarajući način da se zločini razobličie i da se prekine krug lične odmazde. Sud ne može narediti pomirenje, niti to presuda može naložiti. Međutim, kazna koja u potpunosti odražava težinu djela može doprinijeti pomirenju

tako što će dati zakonski, a ne nasilan odgovor, te promovisati nastojanje da umjesto želje za privatnom osvetom ili osvetom zajednice dode do zadovoljenja pravde. Konkretno krivično djelo je ostavilo posljedice na cijelu zajednicu grada Tuzle, te porodice i prijatelje žrtava. Kao što je već rečeno, Sud nema mogućnost da bilo čime na odgovarajući način pojedincima i široj zajednici nadoknadi gubitak. Sud jedino može postupati u skladu sa svojom svrhom postojanja, odnosno utvrđivati vinost ili nevinost i primjenjivati zakon. U ovom slučaju, Sud se nada da izrečena kazna pokazuje da je pravična presuda moguća čak i u predmetima najtežih zločina.

B. SANKCIJA ILI IZREČENA KAZNA MORA BITI NEOPHODNA I SRAZMJERNA INDIVIDUALNOM POČINIOCU

394. Pravednost kao zakonski uslov se također mora uzeti u obzir prilikom odmjeravanje kazne (član 39. KZ BiH), kao i konkretne okolnosti ne samo krivičnog djela nego i njegovog počinioca. Zakon predviđa dva cilja koji su relevantni za lice koje je osuđeno za krivično djelo: (1) uticaj na osuđeno lice da ubuduće ne čini krivična djela (čl. 6. i 39. KZ BiH); i (2) rehabilitacija (član 6. KZ BiH). Rehabilitacija nije svrha koju je samo Krivični zakon predvidio kao obavezu za Sud, već je to jedina svrha kažnjavanja koju priznaje i izričito zahtijeva međunarodno pravo o ljudskim pravima kojeg se sud prema ustavu mora pridržavati. Član 10. stav 3. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima glasi: "Kazneni režim obuhvata postupak sa osuđenima čiji je glavni cilj njihovo popravljnje i socijalna rehabilitacija."

395. Postoji niz pravila koja su relevantna za ove svrhe jer utiču na odmjeravanje kazne individualno osuđenom licu (član 48. KZ BiH). Između ostalih, ta pravila su: stepen odgovornosti; držanje počinioca prije, za vrijeme i nakon počinjenja krivičnog djela; motiv, te ličnost počinioca. Zavisno od činjenica, ovi elementi mogu predstavljati otežavajuće ili olakšavajuće okolnosti prilikom odmjeravanja kazne. Cilj razmatranja ovih elemenata je da pomognu sudu da utvrdi kaznu koja je neophodna i srazmjerna u smislu svrhe kažnjavanja i elemenata koji su već uzeti u obzir u vezi sa samim djelom i njegovim posljedicama po zajednicu, ali da ta kazna odgovara preventivnim i odgojnim zahtjevima za konkretnog počinioca.

C. OPTUŽENI

1. Stepen odgovornosti

396. Optuženi je direktno odgovoran za zločine koje je počinio. On je kao komandant taktičke grupe Ozren naredio artiljerijskom vođu koji mu je bio potčinjen da granatira grad Tuzlu. Kao posljednja osoba u lancu komandovanja koja je mogla da naredi upotrebu topa, podjednako je mogao da ne izda naredbu za gađanje u kojem slučaju se zločin ne bi dogodio. Odgovornost u konačnici je njegova. Utvrđenje samog porijekla naređenja nije od važnosti za Vijeće. Dostatna je i sama činjenica da je optuženi bio zadnja osoba sa ovlastima da izravno naredi, odnosno da jednako tako spriječi nezakonito granatiranje.

2. Držanje i lične prilike optuženog

397. Držanje i lične prilike optuženog Đukić Novaka prije, za vrijeme i nakon počinjenja djela sadrže i otežavajuće i olakšavajuće činjenice, te su relevantni za pitanja prevencije i rehabilitacije.

a. Prije počinjenja krivičnog djela

398. Optuženi je bio visoko školovano vojno lice, sa vojnom karijerom u usponu, poznat po uzornom vojničkom vladanju. Bio je porodičan čovjek. Ranije nije bio osuđivan. Kao diplomant Vojne akademije, optuženi poznaje zakone ratovanja, a upoznat je i sa Ženevskim konvencijama. Kao vojnom licu, bilo mu je poznato da je zaštita civila jedna od osnovnih odgovornosti lica kojima su povjerene komandne dužnosti, bez obzira kojoj zaraćenoj strani pripadaju. Neovisno o njegovoj vojnoj karijeri, Vijeće je mišljenja da samo poznavanje prirode nezakonitog naređenja predstavlja otežavajuću činjenicu.

b. Okolnosti krivičnog djela

399. Optuženi je kao komandant uživao ugled među vojnicima. Prije inkriminisanog događaja je uspostavio bolju organizaciju taktičke grupe Ozren, od one koju je zatekao u trenutku postavljenja na mjesto komandanta. Dokazi upućuju na to da je jedan od njegovih

doprinosa u djelovanju taktičke grupe uvođenje reda i discipline među vojnicima, a što je rezultiralo time da su njegove naredbe izvršavane. Isto je također važno i na dan 25. maja 1995. godine. Njegovo direktno naređenje je prouzrokovalo jedno od najstrašnijih granatiranja u ovom ratu uopšte. Broj ubijenih (71) i preko 130 teže i lakše ranjenih nastalih kao posljedica ovog napada na zaštićenu zonu Ujedinjenih nacija predstavlja otežavajuću okolnost prilikom odmjeraivanja odgovarajuće kazne.

c. Okolnosti nakon tog vremena

400. Nakon završetka rata, optuženi Novak Đukić je nastavio da gradi svoju vojnu karijeru dok nije smijenjen i penzionisan. Još uvijek je oženjen i ima dvoje djece. Vijeće je detaljno razmotrilo njegove porodične okolnosti. Njegova djeca su sada odrasla, ali vijeće prihvata da je jedno dijete takvog zdravstvenog stanja da se trenutno liječi u Beogradu.

401. Prema njegovim navodima koji nisu osporavani od strane Tužilaštva, optuženi je sarađivao tokom istrage i nije pokušao izbjeći procesuiranje pred Sudom, a za šta je teoretski postojala mogućnost. Prema navodima optuženog, ostali potencijalni akteri su pobjegli kako bi izbjegli krivično gonjenje. Sud smatra da saradnja optuženog predstavlja olakšavajuću okolnost.

d. Držanje u toku postupka

402. Optuženi se u toku suđenja držao korektno i primjereno. Uvažavao je Sud i imao je profesionalno držanje. Držanje optuženog tokom suđenja je bilo prikladno i u skladu s očekivanjima Vijeća, te stoga ne predstavlja niti otežavajuću niti olakšavajuću okolnost.

3. Motiv

403. Postojanje motiva ne predstavlja bitan elemenat krivičnog djela u ovom predmetu, niti je povezan sa umišljajem. Optuženi je imao potreban umišljaj da poćini zloćine definisane zakonom i utvrđene u obrazloženju presude Stoga Vijeće neće razmatrati ovo pitanje, niti motiv predstavlja otežavajuću kao ni olakšavajuću okolnost.

4. Karakter optuženog

404. Vijeće nema dokaza o lićnosti optuženog izuzev onoga što je pokazao svojim radnjama izvršenja krivičnog djela, te onoga što se moglo vidjeti iz njegovog držanja u sudnici, a oboje je prethodno razmotreno.

5. Ublažavanje kazne po zakonu

405. Član 49. KZ BiH navodi sljedeće u vezi sa ublažavanjem kazne:

"Sud može učinitelju odmjeriti kaznu ispod granice propisane zakonom ili izreći blažu vrstu kazne:

- a) kad zakon propisuje da se učinitelj može blaže kazniti;
- b) i kad sud utvrdi da postoje osobito olakšavajuće okolnosti koje ukazuju da se i sa ublaženom kaznom može postići svrha kažnjavanja."

406. Imajući u vidu navedeni član vijeće je zaključilo da nisu ispunjeni uslovi navedeni ovim članom te se kazna nije mogla ublažiti.

6. Odvraćanje i društvena rehabilitacija

407. Dužina zatvorske kazne kao i vrijeme provedeno u zatvoru kao kazna za zloćin predstavljaju opravdana sredstava za prevenciju u većini slučajeva. Ona poćiniocu daju mogućnost da razmotri posljedice svojih radnji po žrtve, razmisli o svojim greškama iz prošlosti i da se iskupi za svoje kriminalne radnje. U ovom slučaju, a u svrhu odvraćanja eventualnih budućih poćinilaca, kazna u dužem vremenskom trajanju predstavlja odgovarajuću kaznu s obzirom na težinu posljedica ovog krivičnog djela.

7. Zaključak

408. S obzirom na utvrđeno činjenično stanje i pravne zaključke, Sud je optuženog oglasio krivim za krivično djelo ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačka a) i b) KZ BiH. S obzirom na težinu djela i nastale posljedice, samo kaznom dugotrajnog zatvora interesi pravde mogu biti zadovoljeni. Zbog toga ga je vijeće za navedenu krivičnopravnu radnju osudilo na kaznu dugotrajnog zatvora u trajanju od 25 (dvadeset pet) godina, smatrajući pri tome da je vrsta krivične sankcije srazmjerna težini djela s obzirom na postojeće otežavajuće i olakšavajuće faktore i učešću i ulozi optuženog u počinjenju ovog djela, te da će se sa istom postići opšta svrha krivičnih sankcija i svrha kažnjavanja u smislu odredaba iz člana 39. KZ BiH.

409. Optuženom se u skladu sa članom 56. stav 1. KZ BiH u izrečenu kaznu zatvora uračunava i vrijeme koje je proveo u pritvoru po rješenju ovog Suda, počevši od 08.11.2007. godine.

VII. ODLUKA O TROŠKOVIMA I O IMOVINSKO PRAVNOM ZAHTJEVU

410. U odnosu na osuđujući dio presude na osnovu člana 188. stav 4. ZKP BiH, optuženi se obzirom na slabo imovno stanje oslobada plaćanja troškova krivičnog postupka, i paušala, te isti padaju na teret budžetskih sredstava Suda.

411. Sud na osnovu odredbe člana 198. stava 2. ZKP BiH oštećene sa eventualnim imovinskopравnim zahtjevom upućuje na parnicu obzirom da bi utvrđivanje činjenica u pogledu visine imovinskopравnog zahtjeva iziskivalo duže vrijeme, čime bi se neopravdano produžio ovaj postupak, a o čemu su se suglasili oštećeni preko svog punomoćnika.

412. U odnosu na oslobađajući dio na osnovu člana 189. stav 1. ZKP BiH troškovi krivičnog postupka i paušala, padaju na teret budžetskih sredstava Suda.

413. Na osnovu člana 198. stav 3. ZKP BiH, u odnosu na oslobađajući dio presude, svi oštećeni se imovinsko-pravnim zahtjevom upućuju se na parnicu.

ZAPISNIČAR

Emira Hodžić

PREDSJEDNIK VIJEĆA

SUDIJA

Darko Samardžić

POUKA O PRAVNOM LIJEKU: Protiv ove presude dozvoljena je žalba Apelacionom vijeću Suda BiH u roku od 15 (petnaest) dana od prijema pismenog opravka presude.